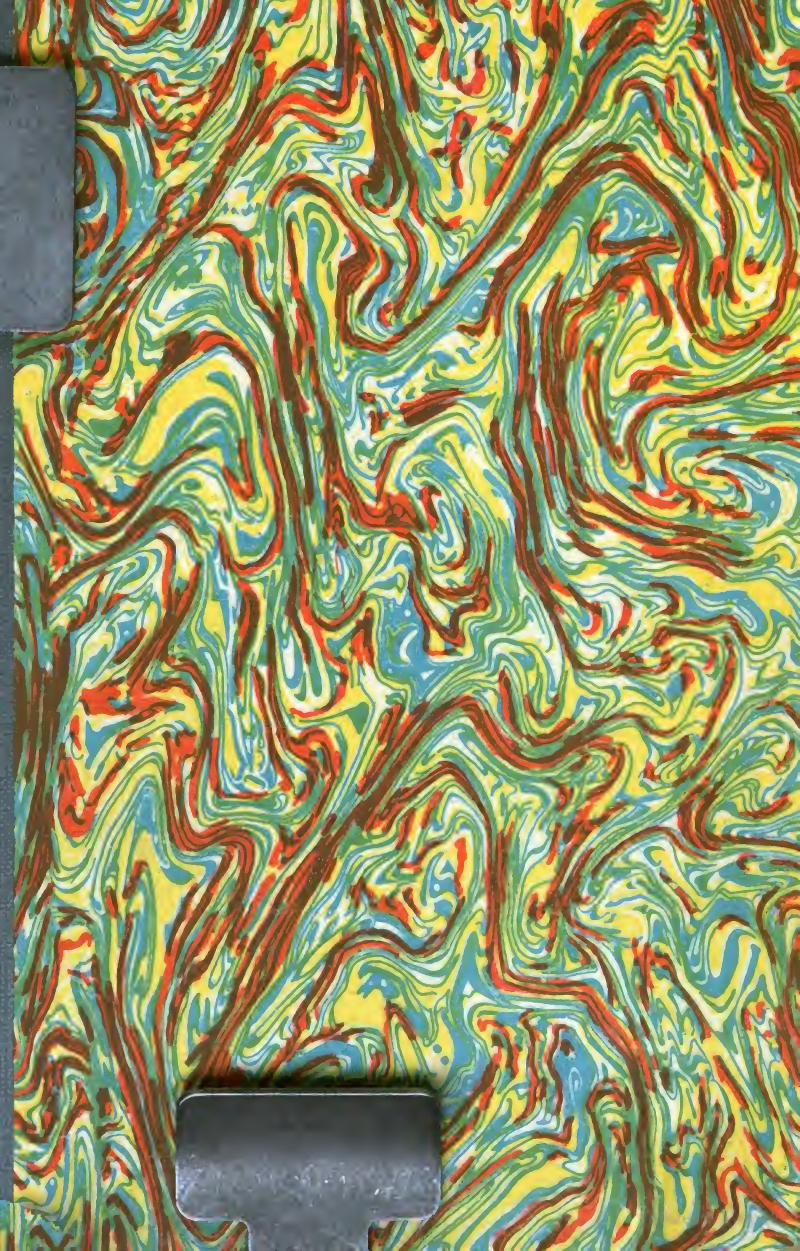
ESCENAS DE LA VIDA PAGESA

Joaquim Riera i Bertran

ESCENAS

DE LA

[illegible]

NOVELETAS Y NARRACIONS PATRIAS

DE COSTUMS CATALANAS

— *DEU RALS* —

[illegible]

EN LAS PRINCIPALS LLIBRERÍAS

ESCENAS
DE LA
VIDA PAGESA

A 'n Joseph Roca y Roca
Record de son ver amich
L'autor

ESCENAS

DE LA

VIDA PAGESA

PER

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN

BARCELONA
IMPRENTA DE LA RENAIXENSA
18, Porta-Ferrissa 18
1878

OBRAS CATALANAS

DE

J. RIERA Y BERTRAN

HISTORIA DEL SITI DE GIRONA EN 1809. [1]
HISTORIA D' UN PAGÉS, NOVELA HISTÓRICA. [1]
DEU NARRACIONS. [1]
REY CAVALLER, EPISODI HISTÓRICH. [2]
LOS COMEDIANTS DEL SEGON PIS, NOVELETA.
ESCENAS DE LA VIDA PAGESA.
CANSONS DEL TEMPS.
MEL Y FEL, POESÍAS.
CANSONS DE NOYS Y NOYAS. [3]
LA FILANERA, CANSÓ. [4]
CARITAT, DRAMA EN QUATRE ACTES Y EN VERS.
L' AGRAHIMENT, DRAMA EN TRES ACTES Y EN VERS.
L' AVI, QUADRO DRAMÁTICH EN UN ACTE Y EN VERS. [1]
BERNAT PESCAYRE, COMEDIA EN DOS ACTES Y EN VERS
LA MAJORDONA, COMEDIA EN DOS ACTES Y EN VERS.
LAS VEHINAS, COMEDIA EN UN ACTE Y EN VERS.
LO TESTAMENT DEL ONCLE, COMEDIA EN UN ACTE Y EN VERS.

---

1 Obra premiada en Jochs Florals.

2 Obra premiada en lo Certámen celebrat á Valencia en conmeració del Rey En Jaume I.

3 Música de D. Joseph Rodoreda; dibuxos de D. Apeles Mestres: versió castellana de D. V. Arteaga.

4 Música de D. J. Rodoreda, adornada ab un dibuix de D. Apeles Mestres.

AL EMINENT ESCRIPTOR

EXM. SR. D. ANTONI ROS DE OLANO,

EX-PRESIDENT DELS JOCHS FLORALS DE BARCELONA

Dech un dels mellors goigs de ma vida á l' honrosíssima carta que meresqueren de V. E. dos humils llibres meus; y com aquest es lo primer que desde llavoras he compost y dono á l' estampa, á V. E. 'n faig presentalla, desitjós de publicar mon indestructible agrahiment.

J. Riera y Bertran.

LAS BALLAS

I

La sala-menjador del oncle Toni, batlle constitucional del poble, es llargaruda, gran y emblanquida de poch há.

Trenta caps s' hi belluguejan; trenta caps que recorran tota l'escala de població de cabells: desde la més abundant á la més castigada, desde 'l cap tantost calvo al més ben guardat per la mare naturalesa de sas inclemencias de madrastra.

Aquexos trenta caps ho son, casi sens escepció, de trenta familias que recorran un' altra escala: la de la riquesa: vull dir que barrejada hi há gent ab molt per perdre y gent ab molt per guanyar. Tot es hu tractantse de lo que motiva la reunió.

Se tracta d' honrar ab musica y diversió honrada la festa del Roser, que s' escau al mes en que las flors se donan uns petons que fan venir ganas de rébren d' altras flors, y en que tota la Naturalesa se remou y 's fa veure com si anés acasarada.

Escoltéu al oncle Toni, vell... es á dir, jove de sexanta tres anys fets, ab humor d' estudiant de Cervera corrent la tuna, ó de marxant afavorit per un vol de solteras.

«—No he hagut de menester al nunci pera pregonar qu' enguany hi há un' anyada com no s' havía vist tres vegadas, del meu recort: prou qu' ho sabeu tots, com també sabeu que ja no tenim guerra que se 'ns menjava de viu en viu. Ara bè: la festa del Roser no ha de desdir de la dels altres anys, sinó al contrari. Vull dir que no hi han de faltar ballas, perque sense ballas el jovent cauría malalt, y ab ballas han d' espigarse més festeigs y tractes y han d' emparaularse més casoris en un sol dia, que 'ls que s' han fet de cinch anys ensá. Sou vintinou caps de familia que m' escoltéu, y son vintinou mares las que, ara com ara, s' están á casa la segretaría ab la dona, més engrescada, de segur, qu' engrescats estém nosaltres... Calléu!.. Ja las sento... Ah, ah, ah!»

Axís termina l' oncle Toni, es á dir, rihent ab més satisfacció que cap frare al olorar xocolata ben carregada de canyella.

Los concurrents s' entregiran com ell, y, encara no se n' adonan, que ja 's veuhen rodejats d' una garlanda de donas que competexen en quina cridará més fort:

—Ballas! Ballas!

—Sí: volem duas coblas lluhidas!

—Volem puntejar dos dias seguits!

—Volem ballar! Volem ballar!

II

La cobla dels Guixetayres es una cobla de cinch musichs, homes revellidots, que van afeytats de cara y dos d' ells ab patilla curta á la antiga usansa. Los instruments que tocan son, com més de quatre lectors sabrán ó presumirán: flaviol y tamborí, dos tiples, tenora y fiscorn.

La cobla dels Sastres (tres dels musichs ho son, encara que no 'u semblin) se composa de sis joves que, com los Guixetayres, passarán á l' historia avuy per demá que s' escriga la de las coblas d' Ampurdá. De menos granadas se n' escriuhen y 'n parlan els sabis en lletras grossas, y més encara en lletras menudas al capdevall de

las planas y ab cada abreviatura de mots qu' hi canta 'l misteri, perque no 's capeix un sabi sense lletra menuda y ménos sense abreviaturas.

Tornem á las coblas.

Allí, á la gran plassa, s' están assegudas sobre duas carretas posadas de través, sense pals en lo costat que fa cara á la gent, y un gran piló sota las junturas de las llansas. Devant per devant se troban sens esperit de rivalitat, si bè animadas de natural y llegítima aspiració de victoria. ¡Com que hi va l' honra qu' al mon se coneix més gran, que es la de musich!

Part-devall de las duas coblas, se balandreja un estany de variadas barretinas, vermellas casi totas com los quicaraquichs, de mocadors llampants, de flors rojas, moradas y groguencas y de capets ben clenxinats.—Aquí dos aplegadors, ó com si diguessem dos sacristans êxterns d' hermitas (qu' axó venen á ésser) mostran l' altaret, penjant del coll, als nens y nenas que miran boca-badats l' imatje entre semprevivas y darrera 'l trapat de filferro, tirant algun quarto per la justa obertura posada al efecte en la part inferior del xich altar.—Més ensá, van els avellanayres, (un d' ells ranco, y mitj tocat de l' ala), no cansantse de cridar: «Apa, jovent! Apa, quitxalla!.. Torradas y grossas; sospeséu! sospe-

séu!..»—Més enllá, passejan, ab sa gran cistella y la mitja cana penjant del plech del bras, el marxant y la marxanta, y, competint ab ells, una gitaneta que mostra tiras de randa y de punta. ab los brassos allargats ondulant d' una ma á l' altra.—En llochs més apartats hi há 'ls venedors de rosquillas, d' aiguardent, de vi y de resolis. vigilant las baboyas é incitant á un joch en que may perden perque saben á la prima lo que 'ls convé. Ells que sabis!

III

Ja arriva á la plassa 'l batlle, de parella ab el jutje de pau, tots dos vestits de las festas y enmangalats tots dos; davant d' ells lo nunci-agotzil-guardaboscos, etc; darrera, 'ls regidors y 'l secretari, y més endarrera y per l' entorn, alguns xavalots estrafent, sense malicia, las autoritats del poble. Son el diable! (Els xicots: ey!)

La jovenalla los reb ab cridoria y picaments de mans.

Alguns minyons més espansius van á festejar de prop al alcalde, peró aquest no vol que 'l rebreguin: lo que vol es puntejar lo contrapás. Repara en la corpulenta muller del jutje, se n' hi va de dret y la trau á ballar, mentre que 'l

jutje, que no hi veu gayre, va lluquejant, lluquejant á cassa de l' alcaldesa per' obsequiarla d' igual modo que obsequiat se veu en sa costella. De tant que vol veure á la dona del batlle, no sab véurela; l' alcalde ho contempla rihent, perque está *en autos* de la brometa que s' está jogant á son colega; lo jutje, desesperantse ja, sent una tos molt marcada y se n' hi va de dret. Exía la tos de la boca de l' alcaldesa, la qual, fent un signe espressiu á son marit y á la corpulenta balladora, dòna 'l bras al jutje.

Lo fluviol de la cobla dels Guixetayres, á un signe del batlle, enjega llarch y refilat intróhit. Lo contrapás brolla com una corrent d' aigua fresca per entre olorosos romanins.

IV.

Tant bon punt ha comensat la dansa, arriva una xicota corrent desesperada, com si la perseguís alguna mala cosa.

—¡Ajudéume!... ¡Socors!... ¡Amparéume!...

S' esclama, veu al jutje de pau, y va á abrassarshi com si ell fos arbre de bondat y ella eura necessitada de sosteniment.

No es eura, no, qu' es una de las donzellas més agraciadas del poble, y tant de bo hagués

sigut jo alashoras jutje, que no m' hauría esparverat com ell al véurem abrassat.

Mes ¿cóm s' esplica la conducta de tan gentil y honesta minyona? ¿Cóm s' atreveix á fer abrassadas á un home enmaynadat deu anys há á rahó d' una criatura per any?

Si: 'l jutje 's queda tot alelat; la sèva balladora, ó sia la dona del batlle, xiscla; aquest vola al lloch del sinistre, estiragassant del bras á la rodona jutjesa, que 's sent venir un desmay y 's desmaya á la fi, per no veure... lo qu' hauría de veure; anhelant, ansiosa, va acostantse la gent á contemplar aquella may vista ni somniada escena: tothom s' hi agrupa, fora qui primer debía agruparshi, ço es l' agutzil que, sota uns sálzers, está traguejantne del dols ab una viuda y dos casats que tenen las donas fora, gracias á Dèu. Los musichs baxan de las carretas á veure en qué parará aquell ball, ja que han hagut de parar el seu; los *baboyers* s' apartan de las baboyas, y 's mou un axám tan gran y espés de ditxos y de conversas, d' empentas, de trepitjadas y de cops de tota mena, que sembla que algú haja capgirat un buch y que, enverinadas las abellas, pessiguin á dret y á tort.

Pero ¿de qué pervé y en qué parará tal y tanta gresca?

Miréu: s' acosta y arriva corrent un home de cinquant' anys, garrot en ma, perseguint á la donzella. ¿Que si n' es de lleig? Més que las medecinas per qui está bo; més que un desengany quan un hom es pobre; més lleig que 'l mon. ¡Y pensar qu' es oncle d' aquell pom de flors y que, irritat, fora de sí, la persegueix pera castigarla de lo que no mereix cástich sinó enhorabonas! ¡Pensar que tota la culpa de la noya está en no voler donar paraula de casament á n' aquell vell insensat!

—¡Ay! vol matarme!—crida la pobra, agenollantse als peus del batlle, agafantli las duas camas y fentlo sorollar.

—¿Matarte? Ara ho veurás, polla rossa!

Diu axís un minyó d' uns vintivuyt anys, alt, ben plantat, llicenciat del eczércit, segons se veu per la cinta de seda que li volta 'l coll y per lo canó de llauna que li apunta d' una butxaca. Mentres ho diu, ja m' ha desarmat al oncle de son garrot y ja s' ha posat devant de la donzella.

—Senyor jutje: segresto la noya. Senyor oncle, ja pot picar de peus tant com li sembli: me casaré ab ella perque 'm vol, y prometo donar á vosté, en cambi,... ¿may diría qué? Set nevots que li prenguin set nevodas en diadas consemblants á las d' avuy. Per ara, li dono grans mer-

cés d' haverme portat la festejadora devant de las autoritats.

No 'us podeu imaginar l' alegría del concurs al veure tan franca y axeridament castigada la tiranía del perseguidor. Semblava que tothom hagués tinguda una gran sort. Al senyor batlle, especialment, li agradá tant la jogada y trobá tan bonica la parella que feyan el minyó y la minyona, anant ja de brasset, que ordená á las duas coblas tocar al plegat l' himne de Riego: única pessa de música que plegadas podían tocar.— ¡Gat dels frares!... ¿Oy que va bè 'l calificarlo axís?

Després seguiren las ballas com si res hagués estat, y l' endemá l' oncle de la noya se n' aná á pendre las aiguas de Caldas, perque... 'l reuma que patía se li accentuá horriblement.

LA MOLINERA BLANCA

I

Un camí desigual y tortuós en un vessant de montanya; fruyterar y hortas á cada costat; la bassa del rogench molí fonda y mîgplena; aquest, més avallet, traquetejant com un cor alegre; una fresca veu de noya modulant una cansó, ara dominant y ara dominantla 'l soroll del molí.

Lo molí no es gens rich, ni té vanitat de mostrar lo que no es; ans al contrari, s' enfonza y arrauleix darrera gran espessor de fullam de noguera y castanyer, maridats desde 'l temps dels besavis, que Dèu tinga.

Humil sense baxesa, com la caseta-molí, n' es la molinera Blanca: minyoneta de setze anys, fets

per l' entrant de primavera, y filla única dels vells molinerets que 's guaytan en ella com ella 's mira en ells.

Es cap al tart d' una xafagosa diada d' agost. Los pares de la Blanca son á l' horta que regan: la muller, més ben conservada que 'l jay, trámach en mans, obra escorreguda á l' aygua qu' ha de passar justa pèls reguerons, y 'l marit, desde l' altra banda, y ficantse un cop qu' altre dins del tros ó partió, cuyda de que la corrent no s' esgarríe sense quant val ni quant costa. Ha sigut any de pluja regatejada, y cal recordar, com may, la dita vella: «no 's tè sinó lo que s' aprofita.»

La molinera Blanca travalla sola al molí. Tota emblanquida, á clapas, desde 'ls revolucionaris cabells y las conservadoras ceyas y pestanyas á las espardenyas de beta vermellosa, seu en un cantó fent mitja.

Comensa nova cansó més alegroya de tonada que cap oriol:

«Ne pararém las taulas
de palmas y de rams,
de llor y d' olivera
y un ciri molt galan:
Jesús, María;
y un ciri molt galan.

»Allá en lo Paradís
si n' hi há un banch molt gran:
á un cap hi seu sant Pere
y al altre sant Joan:
Jesus, María;
y al altre sant Joan.»

De tant en tant, observa si va bè 'l raig de farina, hi posa la má de través, frega suaument los dos primers dits un ab l' altre, y repren ab alegría l' interrompuda cansó, cerciorada de que la feyna va per ella matexa.

«En mitj dels dos dexebles
Jesús está plorant...
¿ De qué ploréu, Jesús?
¿ De qué ploréu vos tant?
Jesús, María;
¿ de qué ploréu vos tant?»

II

Comensa á fosquejar, quan s' escau á passar per devant del molí 'l carboner Ben Plantat, (per lo molt que n' era duya tant agradós motiu,) ennegrit per lo polsim del carbó, á peu y tirant dels caps de corda sos dos matxos carregats.

Per no ésser sentit de la Blanca, ha empallats los esquellinchs del bestiar, y cuyda molt de que

aquest camini sense fregar solzament cap roch dels que hi há al mitj del pas.

La Blanca no n' ha hagut esment, y canta la quarta posada de la bella cansó, que fa:

«Son tres de companyía,
la mort me van cercant:
lo un n' es el mal Judas
y l' altre 'l Barrabám:
Jesús, María,
y l' altre 'l Barrabám.»

Lo darrer só dura que dura, tot apagantse, com si á la cantadora li recás abandonarlo. Sembla que l' amanyaga al despedírsen.

Com es ja tant esmortida la claror, la tendra molinera va per situarse al pas de la porta, tot just en lo moment en qu' entra, no sens rezels, lo carboner.

Ella s' esglaya y fa una passa enrera, perque l' aspecte del jove revela clar la maldat dels intents.

Lo carboner sab y coneix de cert qu' han d' ésser vanas las paraulas, y abusará de la forsa brutal contra 'l desvaliment de la pobra donzella. Sembla ja un corp anant á llensarse damunt d' una coloma que creu agonitzant. S' ha assegurat de que ningú pot aydar á la fadrina, y la segure-

tat de la victoria li posa en llabis una rialleta tan vil com lo vilíssim brillejar de sos ulls.

Mes la serenitat no abandona á la donzella, y als crits de: «¡Malvat! ¡Pervers!» rebat als ulls del infame un grapat de farina que l' encega de moment, donant temps y ocasió á lleugeríssima fuyta de la noya.

III

Pares, bons pares, bé podéu anar regant! Vostra Blanca, tant com será molinera, no 's dexará ennegrir per carboners malvats.

Dexáula ésser sempre molinera, que no han de faltarli honrats moliners per triar.

LA MORT DEL TASTA-VINS

Era l' home de qui vull parlarvos en la present relació, un d' aquexos tant familiarisats ab lo such dels rahims, que 's semblan als metjes êxperts, los quals, sóls ab pendre 'l pols dels malalts, conexen los antecedents y circunstancias de la malaltía, de modo que quan intentan ressenyar uns y altras, alsan una má com pera taparvos la boca, á fí de que no 'ls hi poseu observacions que no necessitan, y somriuhen fent signes afirmatius ab suaus moviments.

Donchs lo tal mestre, sens rival en l' art d' endevinar y fins en lo de presentar bè 'l paladeig dels vins, arrivá una vegada á la masía de cert oncle mèu á fer compra de garnatxa.

Mon oncle agafá un gros y negríssim llum de cuyna, l' encengué y, ab lo corresponent got á la ma, conduhí 'l traficant al saller fresch com una rosa.

S' obrí l' axeta de la bota, rajá furient y escumosa la garnatxa, y quan n' hi hagué al got dos ó tres travessos de dit, lo traficant, ab lo capjup, baxa la vista y repicant á terra la planta del peu dret, apoyat pèl taló, va practicar devotament lo tast.

—Aquest vi es cullit á Espolla l' any...

Lo traficant no pogué acabar. Va venirli un accident y caygué aplomat al sol de terra.

Mon oncle, qu' es tot un galan y bondadós pagés, l' aconduhí y tractá com si fos persona de sa casa.

S' enviá á cercar al metje, y 'ls remeys varen reviscolar al pacient.

Tornat en sí, la primera idea que li vingué á la memoria fou la del tast de la garnatxa, y digué, concloguent l' interrompuda frase:

«...L' any 1792.»

Y morí rihent.

DESAVINENSA

I

L' Assumpta y la Margaridoya, noyetas de primera volada, filla del amo la primera y del masover la segona, jugan per l' era enllosada de nou. Quant més jugan, més s' aburrexen de jogar perque 's divertexen ménos. ¿Qué ho fa?

Ara mateix provan de jogar «á la cuyt», com deyam per Girona; «á fet», com diuhen los barcelonins.

Se fan á palletas, á parells y sanassos, fins á cara y creu (ab una pessa de dos que tè la mestresseta) y á tot lo que més podría equilibrar la sort, quina de las duas tè d' amagar y á quina toca l' amagarse. Tant se val santa com salve:

la Margaridoya es sempre la desgraciada, sempre la víctima. Ni que s' hagués persignat y senyat ab la ma esquerra; ni que hagués vessat un quarteró de sal.

L' avi Lluch, jayo d' aquells que 's troban en lo poble més insignificant, qual seny es una recopilació de tots los senys del vehinat; crónica de lo succehit y oracle de moltas cosas qu' han de passar y que ningú espressa ab tan catalana justesa de pensament y de llenguatje;—en Lluch, repetexo, després de veure y contemplar, ab rialleta agra-dolsa, lo dol y trista condició de la filla de la masovera xica, s' alsa del soch, arrambat á la pallissa, hont pren lo sol, y s' acosta poch á poch,—l' esquena encorvada y 'l cap rossench de tant blanch,—á las duas nenas, quan la novena prova castiga á la pobreta.

S' hi acosta 'n Lluch, se coloca entre las duas, recalca la ma esquerra en lo gayato nusós, y fa una carinyosa festa, ab l' altra ma, á una y altra xicota.

Retornadas de l' alegra sorpresa, la filla dels masovers esplica, ab una candidesa que sembla treta de la flor del lliri, lo que l' avi Lluch prou y massa havía observat desde 'l soch, y fineix alsant los seus ullassos negres y clavantlos en los del jayo.

—¿Qué ho fa, padrí?

—¿Qué ho fa?—respon lo vell.—No vullas saberho; mes si 'm voléu creure á mí,...

—Diguéu.

—Pleguéu el joch.

—¡Oh!—fa ab recansa la mestresseta.

L' altra petita calla, com si una vinguda d' enteniment se li hagués anticipada.

—A lo ménos,—prossegueix l' avi compadescut,—joguéu tan poch com pogau.

—¿Per qué?

—¿Per qué, padrí?

—Perqué... quí té y quí no té may solen lligar bé;—afirma 'l vell, inventor de més de quatre parells d' adagis locals, d' alguns de districte y fins de més enllá y tot.

—¡No sé pas qué voléu dir!

—Jo tampoch ho sé. Diguéunosho!

—Sou encara massa petitas... Dexéu fer, dexéu fer, macas! Quan seréu espigadas ja m' entendréu, y Dèu fes que poguesseu desmentirme!

Y l' avi Lluch dirigeix sos passos cap á veure un seu amich malalt, pèl corriol del regadiu que de dret hi conduheix, girantse duas ó tres vegadas, com si no 's sapigués avenir d' alguna cosa.

Las noyetas quedan mirantlo y mirantse.

Després... després tornan á jogar.

II

La filla del amo y la del masover anaren, com pogueren, jogant y crexent.

Vehína una de l' altrá, se mantingueren amigas en dias feyners.

Los genis de cada una varen anarse fent, desplegant y acentuantse com las sevas fesomías. Lo de l' Assumpta resultá viu, bellugadís, imperiós. Lo de la Margaridoya 's mostrá cada jorn més aturat, més dócil y més sofert.—La mestresseta era bonicament rossa; la masovereta bellament morena. L' una tenía 'l cabell llis; l' altre crespat. La noya rica altejava; la pobra era de la bona mida. Sóls se semblavan en totas aquellas cosas que no singularisan las personas.

Tantas diferencias no haurían volgut dir res, á no afegirshi la notable de la fortuna. Aquesta no las dexá ésser bonas amigas ni solzament bonas companyeras en dias de travall. Varen anarse separant com los dos aplechs de xicotas, (de ricas l' un, y l' altre de menestralas,) que per las plassas esperan als balladors que las trauhen ab un petit signe, y á quals dos aplechs respectivament s' ajuntavan.

Quan la riquesa no hi es ficada pèl mitj,

duas personas oposadas, si logran ferse amigas, son, molt sovint, las que arrivan á fer mellor y més durable lliga. Res hauría significat, donchs, la divergencia de carácters; mes eczistía la diversitat de fortuna, y per çó 'l companyerisme, un temps natural y de grat, se convertí en companyerisme per forsa. Vol dir que caminá á sa perdició y morí.

Las duas noyas grans no feyan ja més que saudarse y encara bon goig... per la Margarida.»

III.

Al poble més proper d' aquell en que passa nostre senzill relat, hi havía una familia d' acomodats menestrals, composta sóls de mare, fill, mosso y minyona de servey, puix feya un any llarch que 'l pare era passat á mellor vida.

Lo jove, anomenat Prim, que tenia vint y quatre anys ben cumplerts, y no patía d' altre mal que d' algunas fibladas de dolor á una cama en certs dias, pensá en casarse, tant y més que per voluntat propia y espontánea, per rahonat consell de sa mare, la qual, tot desant las robas de dol, li digué una vetllada:

«—Noy, me faig vella y he menester ajuda.

Comensá, per tant, l' heréu Prim de la Ca-Mit-

jana á fer bona cara al barber-sangrador pera que li dexés ben arrodonidas y proporcionadas las patillas; á parar esment en dur ab tota la possible gracia y desinvoltura la barretina morada,—qu' ab lo temps del dol no s' era malmesa encara del tot;—á ferse ben cutonoy lo nus del mocador del coll; á lligarse la faxa ben ajustada á la cintura; á plegarse los caps-de-vall de las calsas y á creuhuarse y cordarse l' ample betam de las espardenyas de la més axerida faysó.

Axis disposat y no descontent de sí mateix, sinó tot lo contrari, va dedicarse, per espay de dos ó tres mesos, á passejar investigadoras ulladas d' una cara á l' altra cara de noyas del sèu bras, y á la fí va aturarlas, regalada y dolsament, en la Margarida.

La pobra noya ho notá ab complacencia; escoltá, després, ab fe y goig los mots d' *avansada* del heréu Ca-Mitjana, y l' amor comensá á regnar en l' esperit de la candorosa minyona, rodejat y precehit, al cap de poch, d' aquexas incomparables boniquesas que se 'n diuhen esperansas.

IV.

Massa depressa hi regná!

L' Assumpta, l' antiga companyona de jochs

infantils, havía vist al jove Prim de la Ca-Mitjana y se 'n sentí agradada.—Va notar que 's dirigía á s' *amiga* masovera y... l' agrado 's redoblá. ¡Ay! lo regadiu que mellor sab als mals sentiments del cor es lo de la gelosía. Tenim afecció per qualsevulla cosa, mes no 'ns decidim á travallar per ferla nostra. Sabem, de prompte, qu' algú la vol, y sentim febra per' adquirirla.

L' amor naxent de l' Assumpta 's feu, donchs, gran passió: lo desitj se convertí en ansietat, en afany perdurable.

Temps passá, y ab poch esfors lográ la rica minyona que 'n Prim fos conexedor de la voluntat qu' ella li duya.

Lo jove no 's decidí de moment. La imatje de la pobra 'l contenía; mes... ¡las paraulas *rica* y *bonica* lligan molt bè y las de *bonica y pobra* no lligan gens!...

La masovereta, estremadament zelosa de sa conciencia y del seu bon nom, havía pecat més de callada que d' enrahonadora ab son galantejador. Volía donar al temps lo que 's demana, y esperava que li digués lo jove, cóm y quán bè li semblés, las pretensions que l' animavan. Triat eczemplar entre 'ls de noyas discretas y confiadas en la paraula d' un home, era flor que no volía malbaratar sos parfums, sinó que fos aspirada, de bon grat, sa finíssima essencia.

Per çó, encara que la opinió pública donava, ab rahó, com á certa la *formalitat* de las relacions entre 'n Prim y la Margarida, aquesta sóls formulá débil quexa contra 'l seu promés quan est, com rech que pren mare nova, aná separantse d' ella per dirigirse á la rival, la que 'l rebé ab cara de mes de maig y ab triomfals, ja que no humiliadoras ulladas á la desventurada filla dels masovers.

V.

Passá un mes: temps suficient pera que l' Assumptá vencés las repugnancias, obstacles y dificultats que sa familia, parents y arents oposaren, de primer, al seu festeig y en conseqüencia al natural y honrat ideal del mateix, que no es altre que 'l matrimoni.

Aplanats, vensuts ó á punt d' esserho tots los destorbs nacionals é internacionals (casulans y de fora casa); agonitzant la diplomacia d' un cosí valenciá,—advocat dels de més crit de la vila del farro, vulgarment Olot,—y derrotada, per tant, la dels altres consellers de la pubilla (pigmeus en comparació del compatrici de 'n Fontanella); preparada la cosa, dich, un bell dematí de Tots Sants la mare de 'n Prim se posá sas

mellors robas, se calsá y estrená unas sabatas de vellut negre ab floch de seda y cotó (que per cert li foren massa justas y la feyan caminar ab pena) y va anársen á demanar en regla la jove Assumpta.

D' aquell dia en vuyt, á las primeras horas de la matinada, sortía 'n Prim de casa sua y, muntat en la revinguda mula del vehí Jep Rahim, s' encaminava, montanya avall del poble, vers la ciutat, á fi de preparar y enllestir los múltiples elements necessaris pera 'l casament. Aquell dia no li feu al minyó casi bé gens de mal lo dolor sort que de temps en temps patía, com sabeu ja.

A posta de sol era tornat á sa casa y, al cap d' una estoneta, després d' haver ensenyats á sa mare joyas, robas y llemins de bodas, doná una abrassada á la viuda, mentre aquesta s' afanyava á cusirli dos botons del gech, trencats un á l' anada y altre á la vinguda de ciutat.

Semblava qu' aquella dona s' hagués tret deu anys de sobre y qu' estés disposada á tráuresen altres deu.

VI.

Altre mes passá volant.

Lo sol, que no fa com las personas, que 's can-

san de tenir bondat, sinó que sembla que quant més ne vèssa en aquesta banda de mon més n' arreplega á l' altra,—lo sol comensava á escampar los raigs de sa puríssima llum, quan exiren de casa l' Assumpta dos mossos ab escopetas de dos canons sobre las espatllas, muntaren en duas bravas cavalcaduras, que comensaren á trotar joyosament vers l' esglesia del poble, y al cap de breu estona, varen sentirse, ab curt espay d' una á l' altra, quatre descárregas de las duas escopetas de dos canons.

Seguidament exí de la casa, en ordenat desorde, una gran colla de gent: pares y avis, padrins y oncles, cosins y amichs de l' Assumpta y de 'n Prim, destacantse, entre tots y sobre tots, l' espiritual si bè maltractat barret del jurisconsult olotí, personatje del qual portém feta lleugera y per lleugera injusta menció honorífica, puix merexería no sóls planas enteras, sinó també ilustracions, notas y comentaris.

Tota aquella bellugosa y endiumenjada reunió de convidats semblava l' estudiat, encara que capritxós, mostruari d' un venedor de flors y fruytas las més variadas.

Pujaren los més joves á caball de matxos y eugas y la gent de més edat als dos entoldats carros preparats á l' era.

Aparegué la ditxosa parella dels nuvis.

En Prim ajudá á muntar y á acomodarse en l' envellutat silló d' una robusta euga á la nuvia; entregá á n' aquesta, ab una ma, lo mocadorat de confits y atmetllas qu' ella havía dexat damunt del pujador, arreglantli, ab l' altra ma, 'ls plechs del devant del vestit de seda negra; esperá á qu' ella s' acomodés bé un' arrecada que s' havía mal posada ab la branzida del muntar; li entregá després las riendas, estrenyentli las mans de passada, y, retornadas espléndidament las rialletas que l' Assumpta endressá al jove, va pujar aquest y afermarse en altra euga pariona, tot portant, al igual que la donzella, un mocador ple de confits, que lligá part-devant de la sella.

La comitiva emprengué la ruta en igual direcció que 'ls dos avansats ó *batidors* mencionats, los quals anaren dexant sentir, de tant en quant, trets y cridoria cada cop més secundada per altra cridoria popular.

Tothom arrivá sa y bo á l' esglesia, puix l' únich dolor que la indiscreta trepitjada d' una tia grassa y arrugada causá en lo tercer ó quart ull de poll (no puch desgraciadament precisarlo) del émul de Papinianus en la terra hont lo fajol es sempre insegur, s' havía ja casi del tot calmat.

Los nuvis se donaren la má y 'l *sí* sagramental,—aquell *sí* qu' instantáneament fineix en l' espay, durant per sempre en lo temps,—y seguits, més que á l' anada, de donas pobras, homes vagamundos y xicots galifardeus, se 'n tornaren més alegres que cap mitjorn.

VII

Mentre las esposallas de l' Assumpta y de 'n Prim tenían lloch, una pobra noya, postrada al llit, sufría abrusadora febra. Tots la conexeu.

¡Pobr' ánima celestial!... ¡Pobra filla! Miréusela. Está sópita y respira ab la fatiga dels vells de vuytant' anys.

Un cop qu' altre bada 'ls ulls, y, al cap de petit moment de ficsarlos en una de las ratllas de llum viva que separan els finestrons, los acluca com pera retenir lo plor que vol exirli á flor de cara.

Tornéula á guaytar y tornaréu á admirarla. Apar una santeta, ab son front resplandent de cristiana resignació, sas galtas esblanquidas, com si un arcángel n' hagués esborrat ab un cop d' ala tota mostra d' humana condició; sos llabis purs com un místich pensament.

Ara sembla que la son s' haja dolgut de son

mortal sufrir... Ara sembla que s' es condormida del tot.

Tal creu lo bon jayo, conegut nostre, que mitjbada la porta de la cambra y trau lo cap; mes no tè temps d' haver esmentat bè la donzella, qu' aquesta, somrihent, li diu:

—Entréu, entréu, avi Lluch! No dormo.

—Bona l' hem feta!—respon lo vell entre formalisat y rioler.—Es la quarta vegada que 'm passa avuy lo mateix. Totas quatre vegadas m' has donat marso. ¡Ni may qu' ho encerti!

—Mellor, home de Dèu, mellor!

—¿Per qué?

—Perque axís podeu entrar y ferme companyía.

—No, no; á tú 't convé dormir y no vull esgarriarte la son.

—¡Son!... No 'n tinch gota, ben gota!—respon la noya fentse un xich per amunt del llit.

—Ténte compte!—fa 'l pobre vell, avansant y acotxant á la Margarida.

—¿Veyéu com bado 'ls ulls?... No, no 'n tinch de son.

—Donchs jo vull que 'n tingas, que qui mal dorm mal allarga, y...

—¡Oh, vos!... ¡Vos voldríau que tingués jo tantas cosas que no tinch!

A tan ingénuas paraulas seguí una estona de silenci.

Lo pobre vell se sentía perturbat y confós, malgrat son gran caudal d' esperiencia. Per fí, no sabé qué respondre, y succehí... lo que succeheix en semblants casos: que respongué lo pitjor:

—Tens rahó, noya.

Y com que semblant contesta fou seca y 'l vell se penadí d' haverla donada, comensá per reflecsionar qu' era un tonto de primera, y acabá per desconcertarse y callar com un mut.

En mal punt callá! Justament era quan la comitiva del casament tornava de l' esglesia, y 's sentía clar lo ressó de la tabola, mercés á la procsimitat y á una ratxa de vent favorable.

Al óurela 'l bon jayo, esparpellá la vista; s' alsá esferahit, y, sens obrir boca, acostá son cap blanch al cap de la noya y 'l protegí y amanyagá, ab la vista en la porta, com si temés qu' algú entraría á robarli.

La donzella plorá, mes no dexá de somriure y de semblar una imatge del cel.

VIII

Los primers dias, setmanas y mesos que seguiren al casament de l' Assumpta y de 'n Prim

foren veritable floreig de ditxas, mustigada l' una al esclatarne altra de mellor.

¡Quántas vegadas permet Dèu que una ventura desmesurada sia preparació d' un gran escarment!

Tot just anava á cumplir un any de matrimoni, quan en Prim sentí créxer y tornarse molt agut lo dolor de la cama que fins alashoras no havía tingut casi bé gens de malicia. Comensá aquella á flaquejarli, á debilitárseli y á perdre l' antiga flecsibilitat.

De principi, bastá que la muller recordés al marit que 'l dolor podía ésser efecte de certa relliscada qu' ell havía tinguda ajudant á carregar un sach de blat; mes tal y tant insidiós va tornarse l' adoloriment, que la cara del pubill se posá fosca, al adonarse de que la condemnada cama li ranquejava á despit de greus esforsos de flaquesa.

Lo dolor se feu més intens; no hi valgueren metjes ni batxilleras, y hauríau presenciat lo següent espectacle, al cap de tretze mesos de las esposallas.

Al peu d' un llit, fregantli 'l cim dels cabells un pany de cortina del alcova, seya en cadira de brassos y apoyant una cama en dos ó tres coxins, un jove de vint y cinch anys, enarcat, ab barba

crescuda, galtas esgroguehidas, ulls enfonzats y llabis contrets y esmortits.

Devant sèu, una dona també jove, trista com nit d' hivern, seya igualment, y á cada punt se li clucavan els ulls abatuts per la son; lo cap li éra traydor, s' inclinava damunt del pit, y, arrivant al major grau de contracció possible, la infortunada esperimentava un sobressalt y tornava á obrir els ulls. ¡Feya tantas nits de carrera que no podía dormir mitja hora seguida! ¡Feya tantas y tantas nits que sentía ab esglay totas las remors, atribuhíntlashi lo més supersticiós significat! No hi há traydora més traydora que la son: vè quan no la volém y quan la voldríam ens fuig, ab rialla de bruxota.

L' inconsolable jove atravessava un d' aquells moments tristíssims en que la fantasía supera la realitat matexa.

Ab los vidriosos ulls esgarriats no veya res de lo que semblava mirar, y mirava las cosas ab major esment que si las hagués, una per una. vistas y palpadas. Puch dir que tenía 'l pensament al aguayt, ja que, com als cassadors que al aguayt cassan, res li passava desapercebut. Se sentía jove, y 's trobava vell; se sentía vessar la copa de las ilusions y de las esperansas, y 's trobava al plé d' un inesperat y horrible desengany:

se sentía capás d' assaborir totas las ditxas, y 's trobava postrat per una desditxa inmensa. ¿Podém formárnosen cabal los qui, si anomeném «vall de llágrimas» la vida, es perque ho diu la Salve, quan no per donarnos ayres d' homes cansats del mon á fí d' interessar? ¿Podém ben imaginarnos nosaltres que, gracias á Dèu tenim salut, l' esgarrifós roséch d' un cor que, al any de disfrutadas las venturosas riquesas morals y materials d' un estat volgut ab anhel, se troba presoner d' un cos condempnat á no móures d' un seti fatal?

IX

Llarga estona feya que la inmaginació del malaventurat vagava d' una pena á l' altra y que la esposa 's codormía pera dexondirse al moment, quan se sentiren dos truchs seguits á la entrada del aposento.

—¿Quí hi há?—interrogá 'l pacient ab enrogullada veu; y mentre tossía per' aclarírsela:

—¿Dònas llicencia?—va demanar una persona ab débil accent.

—Endavant!—contestá 'l primer.

—Bon dia que Dèu nos dó;—digué l' avi Lluch, entrant y alsant una miqueta 'l cap, que li penjava ran de la boca del cor.

—Dèu nos lo dó bo y la Mare de Dèu;—afegí l' Assumpta, passantse una ma per la cara á fi de desensopirse.

—Y donchs: ¿cóm anem desd' ahir?—feu en Lluch.

—Sempre pitjor!—esclamá 'n Prim.—Cada dia—prosseguí després d' un fort suspir,—cada dia 'm trobo més carregat de dolor, y conech que la desgana, la falta de son y aquexa febra sorda qu' estich covant...

—Resignació, fillet, resignació! ¡Son tants que 's troban com tu! Creu un meu consell: pensa tothora en un pitjor: pensarhi es mitja cura.

—¡Ay, avi Lluch, qué n' hi há de diferencia del receptar al pendre!

—Ja ho sé; pero 'l teu mal no es mal de mort; es...

—Prou heu dit!—interrompé 'l jove ab desesper.—No es mal de mort, sinó mal d' anarse consumint com un miserable.

—O d'anarse aconhortant com un bon crestiá!

—Sí;—digué l' esposa;—sí, avi Lluch: animéulo, déuli coratje, perque jo no sé cóm fermho. Hi há vegadas que li agafa un tremolor que fa basarda y li venen ganas de malmetrho tot.

—Y... ¿es sóls fruyt de la malaltía semblant

desvari? ¿No s' hi barreja per res algun remordiment de la passada vida? ¿Tretze ó catorze mesos há, ton marit hauría desvariejat com dius, Assumpta?

Llarch silenci fou la contesta á las preguntas del vell.

Lo pacient clavá la ullada á terra, contrahénseli las cellas.

Ella mirá fit á fit á 'n Lluch y després baxá també 'ls ulls, no sabent qué férsen.

—A la bona de Dèu!—esclamá 'l vell, picant de mans com un nen al veure la lluna.—Donéume gent que no 's senti mal de penadirse! Qui 's penadeix condol mereix... Sí: vosaltres esteu penadits, y jo vull fervos dolç com una bresca brescada 'l vostre penadiment. Reconexeu lo mal que causáreu á una noya ignocenta... y jo vull... En fi: lo que s' ha d' empenyar que 's venga d' un cop y fora mal de caps!

—¿Qué voléu dir?—insinuá l' Assumpta ab ansietat.

—Sí: ¿qué voléu dir?—repetí l' espós dalejant.

—Vull dir qu' aquella pobra donzella, que vosaltres sabéu, d' avuy en vuyt, si á Dèu plau, será muller d' un galan, virtuós y ben apanat minyó.

—Gracias, Senyor!—esclamá 'n Prim, volentse agenollar debades.

L' Assumpta axecá 'ls ulls al cel y duas llágrimas ennobliren sas galtas.

Lo bon vell afegí:

—No he acabat encara. Escoltéu: ¿voldríau véurela? ¿Vos agradaría sentir de sos llabis que 'us estima perque 'us perdona y que 'us perdona perque... perque us estima?

La tendresa, borbollant com aigua santa d' alegría dels llabis del bon Lluch, no 'l dexava parlar clarament. Los dos joves ne participaren, y, en defecte de mots, ab eloqüents signes mostraren llur ansietat.

L' avi Lluch aná al brancal de la porta y acompanyá als brassos dels dos esposos una donzella moreneta com una verge de retaula antich y agraciada ab la plenitut de galas de la joventut.

Lo desventurat Prim feu un nou esfors per agenollarse á las plantas de l' angelical Margarida; mes, detingut per lo vell, se consolá ab plegar las duas mans y abaxar lo front.

Resaren tots quatre, y la oració acabá d'esventar per un sempre més la desavinensa entre la filla dels amos y la dels masovers.

X

¿Me preguntaréu ara cóm y quán termená la malaltía del pobre pubill?

Als qui 'us dexéu dominar y véncer pèl sentiment, ó als qui trobéu bo en veure sacrificada la justicia á la clemencia, apreciant aquella sempre cruél y may eccessiva la segona: á vosaltres sento havervos de dir que solzament se curaren los desvaris del jove espós, mes que no hi valgueren los esforsos de l' Assumpta, secundats pèls de la Margarida, pera remeyar al malalt. La enfermetat se feu crónica, precipitant la mort de la primera, mentre la segona, ditxosa ab son marit ditxós, ab un galindoy més maco que cap fruyta y una nena bonica com una vara de jessé, va viure y morir donant grat y gracias al cel.

En quant al avi Lluch,... respiréu: seguí essent lo mateix avi Lluch inventor d' adagis y *esmenador* d' alguns.—Un dia 's vegé en perill de mort; tothom per mort lo donava, mes ell ne sortí y va riure á esclat de mort perque n' havía exit; pero'l dia que va morirse... també 's quedá fent una rialla ben sancera perque s'havía mort.

PRESA DE VISTAS

I

Lo galan va á pendre vistas;
mare y filla ja l' esperan:
la mare aguanta la troca
y la xicota capdella.

Aquesta mare, viuda y ben conservada com empallada poma, tè un minyó fet, que temps há porta 'ls rems de la casa, y duas noyas casadoras. La qu' ara capdella es la més gran y no diré la més bonica perque totas duas germanas ho son prou; sinó que la qu' ara poso devan t vostre tira més aviat á rossa y tè 'l cabell crespadet, mentre que l' altra, qu' está amanint beguda pèl servey de la casa, es de la bella morenó.

Y diu la mare, contemplantse á «la gran», besada en la part superior de sa cara per un daurat y puríssim raig de sol:

—Noya, tén compte ab lo que farás! Mira que 's tracta d' un pretendent qu' ha seguit més firas qu' esglesias y més mercats que capellas.... sense que vulga dir ab axó que no es bon crestiá com tots els seus!... Mira que 't mirará y remirará de tots cantons, y que tu has de fer com aquella que no se n' adona, de massa que sab adonársen!.. Pensa que 'ls homes, quanta més vivor tenen, ménos volen que 'n tingan las que 'l dia de demá han d' essérloshi donas propias! Jo haig de servirte de mostra: jo, que si no arrivo á eixalar els meus alegroys, encara podé m' estaría esperant á la terra á ton pare (Déu li perdó!) com espero, anys há, véurel al cel. ¡Ténte compte! Mira y pensa bé tot lo que t'he dit, filla meva, ó't pots quedar per vestir sants, esbullant la sort de ta germana, que no s' ho mereix.—

II

Lo *vistayre* arriva.

Es un galan jove tan ben plantat, ben vestit y ben agradós com el primer hi haja.

Saluda, y la viuda li fa pendre seti vora la

porta de l' exida ó terrat, perque hi passa una dolsa fresca, després de donarli la benvinguda.

Seguidament, crida á la minyona de servey, li encarrega que tragui lo convenient per fer «deu horas», y la criada para un bon tros de cap de taula ab las blanquíssimas estovallas plegadas, de modo que, per la gruxa, més semblan bánova qu' estovallas; hi posa una llangonissa groxuda y llarga, qu' es sobrera de mitj pam per cada banda de plat; atmetllas y atmetllons barrejats en altre (no puch afirmar si ab intenció simbólica y oportuna); pa blanch, ampolla de ví, gots y una tassa per estrenar... sens intent de que 'l convidat la estreni, preferint un d' aquells, encara que, per si ho fa, no manca broch ben generós á la tassa.

Y la mare torna á la feyna d' aguantar la troca, y la noya qu' está per meréxer torna á capdellar.

III

La conversa recau, com es natural, en... lo ménos natural, ço es en lo que ménos se relaciona ab la vinguda del minyó.

A cada pausa de la conversa, 'l rostre de la donzella s' enrogeix y s' esblanqueheix y 's torna

á enrogir. Lo cap se li mou, los rissets del cabell se li belluguejan sobre 'l front, y las pestanyas superiors baten sobre las de baix com si volguessen castigarlas.

«¡Ara!... ay!... ara!..»—pensa y esclama interiorment.—«Ara sortirán á parlarne... Ara!»

Mes lo temps va passant y l' heréu (perque crech qu' encara no 'us ho he dit: se tracta d' un hereuás de casa més forta que cap pineda;) l'heréu no s' esplica, no s' insinúa, no 's dexa entendre molt ni poch.

¡Quánta rojor y quánta eccessiva blancura malversada ja, pobra noya! Dèu no t' ho tinga en retret.

«¿Qué 'n dech fer de cumplir los encárrechs de la mare?»—segueix pensant la xicota.—«M' estich reprimint, capdella que capdellarás, com qui no hi veu més enllá ni més ensá de la troca, y... res. No puch sapiguer si li agrado ó no. De segú que no dech agradarli. Si li agradés, bé m' ho demostraría. ¿Qui l' en priva?»

Los instants semblan centurias á la pobra víctima; mes, continguda per las ulladas de sa mare, encara no ha mormurat totas plegadas cinch paraulas. ¡Qué satisfeta n' está la mare de tanta discreció filial! La noya segueix sas amonestacions, creu sos consells: la imita.

S' alsa l' heréu, va á la taula, agafa la llangonissa, 'n talla un bossí, separantlo en varias particions, y n' ofereix á mare y filla.

—Grans mercés!—diu la primera.

La xicota, en cambi, oblidant de sopte 'l paperot, que li ha encarregat fer sa mare, accepta, y.... com veu á esta contrariada, com coneix que ja s' ha enagenat s' admiració, abandona 'l fingiment y 's demostra tal com es: viva sense desvergonya, franca sense mals modos, enrahonadora sense pecar de xerrayra.

Ja en lloch de ficsar los ulls en la troca, los posa en los negres y brillejants del minyó, y somriu y no 's torna roja sinó sóls vermelleta com una vora de nuvol tocada per la flonja llum matinal.

Lo jove fa un respir com qui surt d'un paratge en que s' ofegava; s' axeca, y dirigintse á la viuda, diu reconvenintla:

—Mestressa, al cap som y parlém clar. La vostra filla aquí present ¿es com suara ó com ara? ¿es com avans, vull dir aturada, tonta y escorreguda, ó es com la estich veyent? Si es com avans..., bon profit fassa á qui la vulga; si com ara, bon profit me fará á mí tot sol.

—¿Qué vols dir, heréu?

—Vull dir que jo no estich per entremesos ni

disfressas sinó fora de casa. ¿Penséu que l'haver seguit firas y mercats y festas majors me fa diferent dels altres? La prova de que no 'u sò es qu' he vingut á veure la vostra noya, com tantas n' he vistas y no m' han convingut á causa de tenir mares massa... mares com sou vos. ¡Se m' han aparentat tat diferentas de lo que serían l' endemá de casadas!.. ¿Estéu avergonyidota? No s' ho val, dona, no s'ho val! En lo vostre temps de soltera debía anar mellor vostre estil, y las donas sou axís: penseu massa en aquell temps. Axó de ferse estimar dels homes y arreplegarlos fa com tantas altras cosas: tè sas modas, y jo m' he ficat á la bàrretina seguirne una de nova: la de voler que las noyas no fingexin lo que las mares creuhen qu'han de fingir. ¿M' entenéu?—Ademés, com tinch fama de sapiguerla llarga, he resolt que la meva nuvia no li sápiga tant com jo, perque... m' afrontaría y perque entre tots dos l' hi sabríam massa.

IV

L' heréu 's casa ab «la gran», y l' esmena de la viuda es tal, que 'l dia en que la filla segona reb vistas...

> la noya aguanta la troca
> y es la mare qui capdella.

CALUMNIADORS Y CALUMNIAT

I

Uns pagesos menestrals tenían tres fills grans.

Com en totas las rondallas, en esta brevíssima, veritable y crech que ben eczemplar historia, 'l petit era qui mostrava més judici y cor més sa, y més boniquesa y gracia en tot y per tot. Los altres tenían ja fins mala nomenada.

Engelosits, de primer, los altres dos germans, envejosos després y més tart rencorosos, per tal de veure que tot lo vehinat s' embadalía ab lo més xich, contemplantlo tan prudent, dócil, carinyós y encertat en totas sas paraulas y accions, en compte d' emularlo, pensaren la mellor ma-

nera de tráuressel del devant ó de desacreditarlo al ménos.

Res tan avinent com la calumnia, y resolgueren calumniar al bondadós Francesch.

Se n' anaren á escometre al batlle del poble, y pe 'l camí trobaren una vella pobra que més no podía esserho.

—Una gracia de caritat per l' amor de Dèu, jovent!—digué la dona, allargant una ma hont talment s' hi llegía lo travalladora que la pobra á son temps n' havía estada.

Los dos germans s' aturaren; guaytaren de cap á péus á la velleta; se miraren un al altre y, com de las bategadas de llurs cors per cada deu de dolentas una era bona, varen ficarse ma á la butxaca, 'n tragueren los mocadors y dels nusos d' aquestes una moneda ab que feren almoyna á la pobra.

—Dèu vo ho pach, bons minyons!—feu la pobra suspirant. Després besá las duas monedas y 's posá á llabiejar la oració de las oracions, lo parenostre, en tant que 'ls joves seguían depressa camí-enllá.

Arrivaren á casa 'l batlle y entraren.

—Bona tarde!

—Bonas y moltas, minyons. Prenéu seti. Sí, heréu: ja 'n pots traure 'l garbell: déxal arram-

bat á la finestra... Vosaltres direu en qué 'us puch servir.

—Parla tu, Jan!

—No, Anselm: dígali tu 'l que fa al cas.

—Un ó altre, noys.

—Vaja! no estiguem pas aquí;—digué 'n Jan, llensant la punta d' un cigarro apagat que, estona feya, tenía enganxada al llabi de baix.

—Esplícat!—insinuá 'l batlle, y 's llevá la barretina colocántsela sobre la cuxa dreta.

N' Anselm va traure 'ls arreus de fumar pera dissimular, ab la ocupació de mans y ulls, sa turbació.

—Heu de sapiguer y entendre, senyor batlle, —prosseguí 'n Janot—que nostre germá petit nos n' ha feta una de grossa, de molt grossa!

—Bala!

—Tan grossa, que crech haurá de regnarhi paper sellat, si se li ha d' aplicar tota la justicia que 's mereix més que 'l pa que menja.

—Conta, Jan, conta!—insistí 'l batlle acostant sa cadira al calumniador.

—Veus aquí qu' aquet y jo anárem l' altre dia á mercat; vam fer la nostra firota, aquet ab las cistellas y jo ab els esclops que, com sabeu, nos enginyém á guarnir los dias de pluja ó de massa neu, y...

—Digas, digas!

—L' endemá de la venuda era la festa petita de Crespiá, y veus aquí que 'ns vam trobar á faltar, jo de l' arca y aquet de la caxa...

—¿Qué?

—¿Qué voleu que fos? Los diners guanyats l' endemá.

—¡Cóm l' endemá!

—Vull dir *despús* d' ahir...

—No: 'l dia avans;—indicá n' Anselm, no gosant alsar els ulls.

—Bala, bala!—torná á esclamar l' autoritat, que res tenía de guerrera, á pesar de sa esclamació predilecta.

—De pérdrels... no pot ser, per que á més á més de que 'ls duguérem ben guardats sota la faxa... ¿no fa, Anselm?

—Oy qu' es ben cert!

—Donchs sabém que 'ls varem ficar hont vos hem dit.

—¡Y bè?

—En Francesch dorm á la matexa cambra que nosaltres dos: ab axó... ¡vaja! ab axó ja 's veu prou clar que ningú pot haver comés el furt més que 'l mosca-balva.

Lo senyor batlle, per tota contesta inmediata, s' alsá; mirá una bella estona de fit á fit al dos

germans, y aquestos, no podent resistir tranquils la investigadora ullada, pretestaren una escusa y se n' anaren, despedintse fins á més veure.

II

Un dihent d' ave-maría no havía trascorregut que, per lo cantó oposat al de vinguda dels germans calumniadors, arrivava á la casa del batlle 'l calumniat.

L' autoritat passejava cap-ficada amunt y avall del menjador, quan se presentá devant d' ella 'n Francesch boig d' alegría.

—Dèu vos hi guart, senyor batlle;—digué 'l bon minyó ab êxtrems de goig.—Vinch á contarvos una feta que 'us demostrará...

—¿Que 'ls teus dos germans son uns murris y uns calumniadors?

—Al contrari: que son dos xicots tan de bè com els primers, y que la gent no tè rahó en guardárloshi malavolensa.

—Alabat sia Dèu! Esplícat.

—Donchs paréu esment. Passava jo pèl carrer de Crespiá, y 'ls he contemplat enternirse y fer caritat á una pobre vella. Donchs bè: qui fa almoyna y s' enterneix fentne, no pot, no, ésser

dolent. ¿Sentíu? Si algú ve á prevenirvos contra 'ls meus germans, digueuli que ment. Cada hu tè 'l seu geni, axó va de banda, pero 'ls meus germans no son dolents. Ho juraría devant d' un Sant Crist.

L' honrat batlle contemplá al êxtasiat jove, y aquest sentí avivar més y més s' alegría, puix ni presumir podía la causa certa de semblant contemplació.

Després, per tota contesta, estrenyé en sos brassos á 'n Francesch, y, d' allí en avant, sempre que tingué de formar concepte, va ficsarse molt en la opinió que un acusat mereix á un acusador, y diu que descobrí més calumnias que cabells al cap de sa muller, qual cabellera fou sempre famosa d' alló més.

LAS ERRADAS

NO LAS FAN LAS MONTANYAS

I

PAGÉS de part de fora y pagés de part de dins; pagés de pensament, de paraula y d' obra; pagés ab las virtuts y ab los defectes de molts pagesos era 'n Pere Mártir Pagés y Bosch.

Entre sas virtuts resplandían, com los ulls en la sèva cara, l' amor al bon nom de la casa payral; l' afectuosa correspoudencia á la dels parents y amichs; l' escrupulós cumpliment de sos debers relligiosos y altras virtuts de menor quantía.—Entre 'ls seus defectes, negrejavan, com la majoría de sos cabells, al costat d' alguns de

blanchs, son geni retret y poch propens á dexarse entendre; sa desmesurada cavilositat; son rutinarisme, y sobretot, una incomparable ambició, un desenfrenat afany d' adquirir, mellorar y arrodonir tot lo del seu. Tal defecte aná crexent á proporció dels anys, com totas las passions que no 's segan de naxement; s' aná possessionant del cor de 'n Pere Mártir, y aná senyorejantli l' ánima fins á parar en eterna y reconcentrada monomanía.

Tant es axís que, al temps en que nostra verídica historia comensa, hauríau vist á 'n Mártir despertarse, fregarse bè d' ulls, alsarse de bon matí, y, tot persignantse y senyantse, encara no ben passats los elástichs de las folgadas calsas, estarse ja darrera 'ls vidres del balcó de sa cambra, guaytant, ab famejant insistencia, las terras que afrontavan, en gran part per la banda de sol-ixent y en partió més xica per la de tramontana, ab son camp del Xay, clapat d' alts gavallons,—alguns d' ells coronats per banderolas maltractadas, al objecte d' espantar als *comunistas* aucells,—y ab sa vinya de l' Alzina Reclamadora, eczuberant de pompa y ufanía per tots indrets.

Després l' haguerau vist obrint el balcó, axugantse la cara ab una tovallola que bè 's podía

pendre per germana xica dels llansols, y hauríau reparat que nostr' héroe no feya sinó mirar y remirar, á tort y á través, ara dret sobre las puntas dels peus y ara ajocat, las terras del vehí; en tanta manera que, distret en semblant ocupació, més de set parells de cops tota la cara quedava roja, de tan axugada, tota... fora 'l pellatje dels ulls.

Ja 'us ho dich: la sèva ambició de vessanas y més vessanas de terras, per' ajuntar á las propias, era una veritable ambició napoleónica. Cap consideració l' aturava y hauria fet «lo diable quatre» á fi de conseguir, ja que no 'l dret senyorial del territori del poble arreu, al ménos lo de las sis ó set vessanas, casi totas de regadiu, que fregavan ab sos camp y vinya, com he consignat avans.

Se compren, donchs, que no dexés passar per alt la galant proporció que va oferírseli pera fer un cop mestre, segons veuréu.

*
* *

En Mártir era viudo feya tres anys y tenia un noy que 'n contava á la frega de dinou y cursava 'l primer de retórica al diocessá y rural colegi de Nostra Senyora del Collell.

Lo tal minyó, considerat en sa disposició y aptitut pera casarse, dech dir que lo mateix s' havía triat ell pubilla ni sortera de cap mena, que jo convent per entrarhi frare devot. Dedicat á donar la convenient intenció y la entonació deguda á la *Catilinaria de Cícero* y enrevessántseli sempre la llengua en lo *sesse enfrenata jactavit audatia*,—tant com per la trasposició y lliga de paraulas, per la pressa ab que volía enllestir,—corría sa eczistencia ab indescriptible sossego y mansuetut. Semblant á la generalitat dels colegials, interns com ell, era altrement mirall de subordinació, gran jogador de pilota durant los *quamquas*, vulgo estonas perdudas dels dias de feyna, y gran cassador de conills tant bè á jas com al corrent y fins á bastonadas (més d' un n' hi havía estebornit) los dias festius per aquells semi-deserts entorns del gran casal d' ensenyansa.

Algunas vegadas qu' entre *interns* y *êxterns* del Collell s' havían declaradas y enverinadas las hostilitats; alguns cops que, per desgracia y malgrat las amonestacions dels reverents director y catedrátichs, las fonas y mandrons havían substituhit als discursos, las pedras á las rahons, y més d' un raig de sanch verge havía envermellit algun cap y algunas herbas, l' heréu Esteve

Pagés y Vibó (tals eran sos noms de fons y de casa) s' havía distingit pèls seus laudables instints de conservació, que 'l convertían en minyó d' emulada dots internacionalistas, sense qu' ell se n' ergullís sinó tot lo contrari. ¡Quánts armisticis se debían á n' ell, y fins quánts tractats de pau octaviana, duraders... fins que s' hi tornava!

Ab axó teniu l' heréu Pagés: cristiá de pau, (no sempre s' ha d' ésser moro) gras y fresch com un prior idealisat, amich de passársela bè y disposat tothora á ferse valdre sa personalitat de fill únich de casa bona.

En las nomenadas y célebres «academias», que cada mitja anyada se celebravan alashoras al Collell y en las quals, pera satisfacció dels interessats, los dexebles ostentavan llurs dots oratorias y dramáticas, representant al viu escenas de clara, inmediata y ben profitosa moralitat; en tals actes, dich, lo talent del Esteve no causava, ni de tros, l' admiració ó l' entussiasme que 'l d' altres estudiants, *á pesar d' esser êxterns y pobres* molts d' ells, pero acreditava, en cambi, l' Establiment, ab sas galtas de suís y ab sa rubicunda corpulencia. Y com los establiments de la classe del que 'ns ocupa necessitan crédit de carácter espiritual y de carácter corporal, si hi havía

alumnos que conseguían el de la cátedra y la vela, l' heréu Pagés y Vibó era, fet y fet, lo qui més reputació dònava á la cuyna y á la sàla de refató. Los primers alumnos satisfeyan als pares; n' Esteve y 'ls seus companys de galtas, á las mares, las quals, desde 'l dia de las «academias» se convencían de l' apremiant necessitat d' engrandir las camisas dels xicots. Y axó esplica la marcada consideració que 'ls encarregats del Establiment dispensavan al noy Pagés, crédit y reclam de parroquia pera las familias zelosas del benestar dels fills.

Certa tarde, mentre nostre jove amich s' afanyava buscant en lo Vocabulari castellá-llatí uns quants *termes* pera la composició reglamentaria del dia següent, y 's dalía sentint ja l' animació del joch de pilota que li feya bellugar els brassos, entrá un servidor del colegi y, ab veu benigna, no de grat, sinó per habitut, li digué:—Noy tendre: acabá d' arrivar ara mateix un mosso de ca teua y m' ha donada aquesta carta pera que dessegui-da te la fes á mans. Prévia la venia del Reverent pare Director, aquí la tens: pots desclóurela sens escrupulositat.

N' Esteve obrí 'l plech, mentre se 'n tornava 'l dependent, y moltíssima fou sa sorpresa, al llegir, en groxuts caracters de lletra, las següents:

«Molt caríssim fill: suposat que la tua salut sia tan bona com la nostra (g. á D.) demá ó demá passat, á tot tardar, te posarás en camí envers esta ta casa. Per assó fer t' he enviada l' euga Blanca ab en Toy.

«He de parlarte d' un afer que s' ho val. Ara se 'ns presenta la conjuntura, y has de saber, fill, que quan passa passa, ja sía que no sol passar duas voltas.

«T' ho repetesch: es de tota conveniencia y fins de necessitat que, si pot ser, demá mateix te tinga al costat meu.

«Recados á tos senyors Director y Mestres, particularment al senyor Organista, de part del servidor llur y pare teu que molt t' aprecía

Pere Mártir Pagés.

«P. D. Vina tan endressat que pugas, per lo que pot ser. Si 't falta roba y tens llarchs los cabells, cómprat la primera y feste escursar los segons á Banyolas, que servexen bè, y farás pler á ton pare

Ut supra.»

La carta entranyava, com veyeu, una orde que no admetía réplica ni dilació.

Lo bordegás tancá y penjá á la llexa ó pres-

tatje 'l fexuch diccionari; xuclá la barbada ploma ab que escribía, ennegrintse 'ls llabis; s' alsá, s' estirá, 's rascá 'l molsut clatell ab las duas mans, doná un cop d' ull á la celda pera veure, desde llavoras, lo que li calía arretglar, y 'n surtí ab precipitació reprimida als pochs passos.

Trucá á una porta de la celda del primer pis y comunicá la carta al Reverent senyor Director (qui 'n va rebre molta estranyesa, puix dins poch debía celebrarse una «academia» que prometía ésser molt concorreguda) y ab llicencia visiblement forsada del sacerdot, baxá á trobar al Toy qu' estava xerricántsen mitja del vermell.

—¿Estéu bo, Esteve?—preguntá 'l mosso, interrompent la tirada, no bè vegè al xicot.

—Bè: ¿y tu?

—Graci' á Deu.

—Demá, á punta de dia, cap á casa.

—Seréu servit.

L' heréu aná á despedirse dels seus companys de glorias y fatigas, y desprès á amanirse la roba pera la martxa, dexantne la major part, per creure qu' hauría de tornar avans de gayre.

Lo mosso torná á guaytar lo cel á través del cos botarut y blavench de la porrona.

II

L' endemá de l' arrivada del Esteve, y passadas deu horas seguidas ab un son de benaventurat, en Pere Mártir lo cridá á la cambra anomenada per antonomassia «del senyor Oncle» (puix en ella hi posava aquest quan se trobava á la casa); lo feu entrar al requartet «de la llibrería», que ab més propietat se n' hauría dit «de la pols y de las trenyinas»; lo va fer seure devant per devant d' ell, genoll per genoll, y, prévia una llarga mirada fesomista, li dirigí las següents paraulas solemnes:

—Fill meu, sabs l' amor que 't porto, com y també sabs que 'l principal de mos desitjos es el de fer la teva felicitat junt ab la meva. Ets carn de ma carn y os de mon os, com diuhen los Sagrats Llibres, y m' he afanyat, m' afanyo y m' afanyaré sempre pera que trobis tan poch desagradable, com possible 'm sía, 'l camí del cel.

—Sí, pare;—respongué 'l xicot que, tot y sos escassos instints retórichs, conegué que 'l seu pare acabava d' enllestir l' *èxordi* del sermó.

—Ara bè:—prosseguí 'n Mártir, posantse una cama sobre l' altra;—l' ocasió de demostrarte tot mon afecte paternal, en bè y profit teu, acaba de presentársem.

—¿Qué voleu dir, pare?

Lo vell, assegurantse de que no escoltava ningú:

—Tu sabs, Esteve,—prosseguí—que 'l nostre vehí Murgalat, que ho es de la vila de Besalú, tè una noya; qu' aquexa noya es pubilla y que aquexa pubilla es casadora.

L' Esteve conegué que 'l discurs paternal acabava d' entrar á la *proposició*, y torná á respondre:

—Sí, pare.

—Essent casadora,... pot maridarse quan hi vingan bè 'ls seus superiors, y jo sé... ¿M' entens?

—No encara!

—Jo sé—continuá somrihent en Mártir—que 'ls seus superiors tindrán á molta satisfacció 'l casarla ab tu. ¿Qué hi dius?

—¿Qué hi diheu vos?

—Jo ray! Dich que no pot serme més grat, tota vegada que, casante ab una galant noya, engrandiríam lo camp del Xay, y podríam fer vinya y oliverar de tot lo puig de l' Alsina Recladora, y no tindríam casi bè cap vehí, bo ó dolent, que 's fiqués á lo del nostre, y podríam conresar lo tros que se 'ns menja 'l camí de servitut, y podríam fer regadius y arranjar en tanta

manera lo que tenim, que no hi hauría qui 'ns empetés la basa.

Totas las precedents indicacions va abocarlas en Mártir ab una especie de crexent frenesí, brillantli y moguéntseli 'ls ulls com fochs-follets.

L' heréu no 's mirava al seu progenitor, y si bè esmentá que s' havía acabada la *confirmació* del discurs, va callar.

—Ja ho veus, noy:—insistí 'l pare entussiasmat;—ja ho veus tu mateix si n' hi faríam de guany ab semblant casament!

—Prou que me 'n faig cabal; peró...

—¿Qué?

May heu sentit un «qué» més aspre.

—Primerament, jo só molt jovenot encara.

—De més joves se 'n casan.

—Després... la noya, la Eugenia, no es massa... massa... ¡Vaja! me sembla á mí que podría ésser molt més axerida de lo qu' es.

—¡Ah, feste frare!... ¿Quínas máculas me li trobas?

—Que tè massa bella espessor de cabells.

—Axó es una boniquesa.

—Que tè 'ls ulls massa grossassos.

—Axó n' es un' altra.

—Qu' es massa primota y desnerida.

—Axó ja fòra un desmérit; mes ella es d' aque-

lla mena de donas primas que may son secas. La sèva primor es de bona lley, y creu que la favoreix.

—Després, sembla tota desganada y tota pioca.

—Tot axó es prudencia y res més que prudencia; humilitat y res més que humilitat. Sí: prudencia en no menjar massa, y més prudencia en ésser dócila y obedienta.

Lo minyó conegué que no surtiría victoriós pèl camí de las acusacions ú observacions *objectivas*, y torná á las purament *subjectivas.*

—Jo, pare, no he acabat encara d' estudiar la retórica: me 'n falta un curs.

—Mellor: ab las donas, quanta ménos retórica 's tè més bè s' hi lliga.

—Donchs ¿per qué me 'n feyau estudiar?—s' atreví á insinuar l' Estevanet.

—Perque... perque la retórica es bona per altras moltas cosas:—respongué 'l pare, trobantse confós.

Las preguntas y respostas cessaren.

En Pere Mártir conegué que se las havía ab un minyó content del seu estat de solter, á quì li recava abandonarlo sens poderossíssim motiu. Per ço, alsantse, va dirli:

—Esteve, jo no vull ferte ditxós per forsa, sinó de bon grat. Ab axó, lo mellor que podem con-

certar des d' ara es que t' hi pensis avans de donarme contesta resolutoria. Ets jove, cert; mes ets ja home format; no has acabats los teus estudis del Collell, peró tampoch els necessitas. La fadrina que 't proposo per muller podrá no agradarte molt, peró 'l fet es qu' es bonicoya y minyona de bè perque... perque n' es y perque ja 'n vè de mena. Per fi; ton casament ab ella 't faría un rey petit dels terratinents de per aquexos vols y de mes enllá, y tothom te diría «don» per tot dia, encara que no volguesses. Ja veus totas las ventatjas: desventatjas no n' hi sè veure cap.

En Pere Mártir tenía, com ja veyeu, grans y malaguanyadas qualitats d' orador clássich y fins de contista, puix sabía fer un ram d' arguments y sumarlos al revés per' assegurarse de que surtía bè 'l compte.

L' Estevanet conegué que s' havia conclós l' *epilech*, rahó per la qual s' alsá á imitació del seu pare.

III

Pochs dias després de la relatada conversa. tingué lloch la festa major.

La cullita havía sigut *passadora*, segons los

pagesos, es á dir *molt bona*, segons los qui no 'n som, y 's llogá, en conseqüencia, la cobla dels «Panots», recientment aumentada ab dos músichs que representavan quatre instruments y una veu, á saber: un violí d' esglesia, tiple de ballas; un fiscorn d' esglesia, cornetí de plassa en cas de *duos*, y una veu de *barítono* (la del violinista) si poch grata, per lo ronca, de incontestable forsa.

Los pabordes ó administradors, y més encara las pabordessas, se disposaren á rivalisar entre sí y á emular los mellors temps dels antecessors, fent una neteja general d' esglesia, que prou la necessitava; comprant molta cera; emplatayant la corona á la Verge de l' Assumpció; netejant, ab gran gasto d' alé, 'l salomó daurat, qu' en temps normal, ficat dins de la funda, estava á la frega de la volta; axís com candeleros, canadellas y altres objectes sagrats; planxant d' açí, cosint d' allá, y desplegant, vessant un eccés de laboriositat y d' enginy per tot lo temple y, en especial, á la reconstruhida capella de la Mare de Dèu de las Donas.

No cal dir que 'l senyor Rector, jove y vingut de nou, travallá y travallá en tots conceptes, ja per virtut ó bonhomía espontánea, y ja per premeditat desitj de ferse benvoler dels parroquians.

Per lo que diu á la majordona, vos asseguro que si no eclipsá las glorias de l' anterior, fou per ésser massa fresca la viudedat que l' havía obligada á servir.

Finalment: totas aquellas personas que, sens ésser pabordes ni pabordessas, rectors ni majordonas, son com ánima oculta peró viva de las solemnitats de llur poble, á las quals prestan lluhiment y vida ab consells intelectuals y material concurs, no hi plangueren uns ni altre.

Precedida de tan grats auspicis, va celebrarse la festa major.

Dexem de banda las vespras, en que, ademés de cinch ó sis capellans, hi cantaren las personas avans indicadas y, entr' ellas, en Pere Mártir Pagés y son fill Esteve. No parlem de la missa-ofici matinal, ni del ofici-missa major, si concorreguda y brillant la primera, molt més brillant y concorregut lo segon; ni de las moltas y saborosas caritats que hi reculliren los varis captants arrenglerats y precehits pèl de las ánimas del purgatori, ab gran safata y un' ánima encarnada de poch, al mitj sobrexint d' un cúmul de flamas; ni 'm cal ponderar lo bon preu en que, al encant de pans y cocas, foren uns y altras venuts, mercé á la molt piadosa y jamay desmentida competencia entre 'ls parroquians.

Trasladémnos, per ésser lo que fa al cas, á las ballas de desprès del ofici y avans del tradicional y enamorador «llevant de taula.»

Una de las pabordessas, filla de pare y mare tan honrats com de bon regent y passament, roja y fresca com una rosa gemada; ayrosa com verda espiga; ab ulls desperts y bellugosos com los de cap aucell; boca feta aposta pera riure sens ofendre may, ó, si ho voleu en altres termes, pera riure ab la rialleta que faría la Ignocencia, si fos persona, si bè no mostraría, ben segur, unas rastilleras de dents tan blancas com las de la Remey; cintura prima de sí y semblantho molt més, per sustentar unas rodanxonetas espatllas,—está al cap-de-vall del aplech de noyas del seu bras, donantse ayre á la cara roja y mollada de suor, y rihent y plaguejant ab una de sas companyonas perque també l' ayreja, fregantla, de tant en quant, ab lo mocador.

Ara escolteume bè.

Lo noy Esteve Pagés mira fit á fit á la Remey, de qual boniquesa sana y molt viva s'havía atalayat ja á l' ofici, y sent que hi troba *un bo!.. un bo!* desconegut fins llavoras, al contemplarla.

S' hi ficsa més y pensa:

«¡Qu' estrany que s' haja feta tan bonicoya desde que no l' havías vista!... ¡Oh! No me 'n sé avenir!...»

Segueix contemplantla ab major insistencia, com si ell sigués sant Pere y ella la Montanya del Tabor glorificada.

Vol anar á tráurela á ballar; se frisa, 's consum per anarhi, y... ¡no gosa! No gosa y maleheix un temor que, quant més vol esplicársel, ménos se l' esplica, y que quant més se creu véncel, domina més son esperit.

L' amiga qu' ans ventava á la Remey s' adona de las ulladas del heréu Pagés y Vibó, primer que la segona (cosa com axó passa sempre) y las hi fa notar, estimulantla vivament á correspondre á n' ellas.

La Remey, després de ferse la desentesa y de mirar á tot arréu, fora al lloch qu' ocupa l' Esteve, dòna á n' aquest una mirada, y ell sent pujar á las galtas una escalfor semblant á la que l' hi pujava en las «academias» públicas del Collell, peró... de molta més dolsura.

Per fi 'l minyó 's decideix, fent un titánich esfors, á passar á traure per' ballar á la Remey, no bè li han fet á saber que 'l contrapás que 's va á tocar es lo qu' á n' ell li pertany, com heréu de la tercera casa del poble.

Dòna 'l bras á la xicota, y sent l' èx-colegial reproduhírseli, ab major intensitat qu' avans, la puja d' una fogarada á tot lo rostre. Vol mante-

nir conversa ab sa balladora; aquesta enrahona que t' enrahonarás perque no está gens enamorada, sinó molt joyosa, y á n' ell se li 'n van las paraulas com pa beneyt!

∴

¿Quí t' ho havía de dir, tranquilíssim Estevenet?... *¡Tu quoque, Brutus!*—que 't diría 'l teu mestre de retórica.—¡També tu, á despit de ta patriarcal complecsió, de tas moderadas aficions y del teu greix, prestas tribut á primerencas necessitats del cor!... ¡Ah! Eras sossegat estany, y, de cop y volta, t' has convertit en mar borrascós! ¡Eras la matexa calma y mansuetut, y ara ets lo mateix desfici y la matexa rebelió contra tu propi!

¡Insensat! ¿No reparas en que, mentre tu ballas, ton pare está conversant, calmosa y alegrement, ab lo senyor Múrgalat, lo propietari de las terras vehinas á las vostras, lo pare de aquella Engenia que 'l teu va proposarte per esposa, ansiós de realisar l' ideal de son ideal?

No, insensat, no! Axís com ells platican ab massa afició per' adonarse de tu, tu sents massa pera véurels platicant é induhir res de sa plática! Ets peix á l' aigua del amor.

Escolta bè lo que 't diré, y veurás com succehirá *ad pedem litteræ.*

Vindrá 'l dinar y menjarás poquíssim, á pesar de seure á ton costat un musich que acreditará alló de

Dèu nos guart de mala anyada,
Dèu nos guart d' un enamich,
y Dèu nos guart més encara
de la gana d' un musích.

Vindrá la mitjdiada, y t' ajeurás al elevat llit; clucarás los ulls per gust, y somniejarás sense dormir gens.

Vindrá 'l jogar á la «barrotada» ó al «solo» y farás cada *burrada* que se 'n passará la claror, y renegarás de la cobla dels Panots perque may més acaba de comensar las ballas de tarde.

Comensarán aquexas, y 't consumirás d' angunia perque la gent de casa teva, pretestant la massa calor, no voldrán anar á plassa fins al cayent del sol.

Per fí, provehirás de bastons á dos cosins que no 'n tenen; ireu á ballas y... ¡pobre Estevanet! no hi trobarás á la Remey, y sabrás per s' amiga del matí que, de resultas de la massa feyna. s' ha hagut aquella de quedar á casa.

Y 't capficarás, y t' anyorarás y 't despacien-

tarás y farás veure qne 't dol un peu, perque la sabata rossa te l' estreny massa, á fí de no ballar, y la companyona de la Remey riurá de veure que no ballas y tu no sospitarás res del seu riure.

Y arrivará la tardanera nit, y á cada punt farás un surt, somniant que 't casan ab la Eugenia Murgalat y que la Remey te fa vavarotas vestida de monja. ¡Horror dels horrors!... Ja podrás anatematisar y ecsecrar la impietat de semblant somni! Hi tornarás com perduda l' esma.

Y la Remey continuará malalta durant los dos dias y *próroga* de festa major, y tu no caurás malalt perque ets més fort que l' Alzina Reclamadora en que tants tòrts hi has cassat ab embescadas palletas.

¡Ay! altra vegada. ¡Quina festa major tan lluhida y agradosa pera tothom, Esteve!

¡Quina festa major tan fosca, tan trista pera tu!...

IV

Las erradas no las fan las montanyas, sinó que las fan las personas, y en aquest mon molts no ensopegan perque... perque cauhen sens ensopegar.

En Pere Mártir feu l' errada de *voler casar* á son fill ab la pubilla del vehí Murgalat. N' Esteve feu l' errada de *dexarse casar* ab l' Eugenia, á despit de las taras ó dels reparos que 'us he referit, y del enamorament en que 's sentí pres per las gracias de la pabordessa Remey, indicat en lo precedent capítol.

L' heréu Pagés, donchs, contragué matrimoni ab la Eugenia Murgalat, filla del rich vehí propietari de las terras cobdiciadas, gruadas y regruadas per en Pere Mártir, y succehí: que, com la noya era pubilla y bon tros més rica que l' Esteve, aquest se vegé, de prompte, obligat á fer llargas estadas á casa la dona; qu' aquesta, observant que son marit se li distreya més del degut ab la bonicor de certa donzella anomenada Remey, cada volta incitá més al seu home pera que llur permanencia en la casa payral s' escursés tot lo possible. Tot axó, per un costat, y per altre l' ésser població mes agradosa la de Navata que la patria de l' Esteve, junt ab lo bon art del sogre en cercar distraccions y divertiments al gendre, (vedant terras pera que hi trobés molta cassa, guarnintli un colomar; arreglantli un torn y proporcionantli, en fí, los gustos més refinats), foren estímuls suficients pera que l' Esteve preferís, com á principal y més tart casi única, la residencia á la casa de la sua muller.

.·.

Axis fou com, poch á poch, En Pere Mártir va quedar sol y vern; puix, satisfeta s' ambició, ni aquesta li restá per companyía.

Y axís fou com aná venint l' hora de l' anyoransa sorda, d' aquella anyoransa que s' entortolliga al cor y l' estreny y 'l matzola y n' esprimeix tota la dolcesa que guardava.

L' ánima del pobre pare comensá á viure un continuat hivern, semblant als cims de las montanyas en que las neus hi son perpétuas.

¿Quí pot resistir tal situació sense fer un esfors suprem pera desviarla?

En Pere Mártir escrigué á son fill pintantli sas angunias ab tota la tendresa de que fou capás; empero 'l noy, convertit en afortunat fill pródich, li respongué ab una carta dictada pèl sogre, plena d' escusas qu acabaren d' abatre al vell Pagés.

Est havia vingut á dir á son fill: «m' anyoro de véuret!» y l' Esteve li contestá en resúmen: «primer la *obligació* de ma nova casa que la *devoció* de visitarvos.»

V

Resposta tan irreverent, com la qu' acabeu de

llegir, indigná de tal modo al abandonat pare, que en compte d' escitarlo al sacrifici d' anársen á viure ab son heréu, (suposat un molt dificil acort ab son compare), l' empenyé á trencar d' un cop y per sempre tota mena de relació ab lo desagrahit xicot y ab la familia de l' Eugenia.

Després de l' indignació vingué 'l plorar com una criatura, peró no l' humiliarse ó 'l rebaxarse.

«Que s' hi estiga!... Que s' hi estiga, ja que per ell son primer els sobrevinguts que jo.»

Més tart, l' amor á una casa en que ja no hi habitava 'l noy, y l' afició al conreu d' unas terras que ja no llevavan per una familia, y 'l mateix desitj de venjarse obligaren á 'n Mártir á fer un pensament y á adoptar un determini: lo pensament de tornar á pendre estat y 'l determini de casarse ab dona més aviát jove que vella.

Aquí comensa la part segona de l' èxpiació.

* * *

La soletat, l' abandono, lo fret del anyorament eran ja un cástich terrible, mes lo que succehí al vell Pagés, ab motiu de sa resolució de mullerarse, es indescriptible.

Va succehirli qu' arrivá á noticia del senyor

Murgalat, qui, preveyent en lo matrimoni del pare de l' Esteve la possibilitat de nova descendencia y de la consegüent paga de novas llegítimas, feu mans y mánegas pera que la dita resolució no tirés avant.

La primera obligació dels sogres es la de procurar la major felicitat als gendres, no tant per amor als matexos com per interés á favor dels propis descendents; y semblant obligació la cumplí 'l senyor Murgalat ab un zel qu' hauría fet honor al mellor agent de negocis de la provincia. —Anadas y vingudas; visitas y cartas; parers d' advocats, consultas d' altres sogres, conversas directas é indirectas; influencias, amenassas, coaccions: tot ho posá en joch lo pare *polítich* del Esteve per' evitar que 'l natural d' aquest conseguís lo que volía. Tres donas pretengué ab poch temps (duas solteras y una viuda) y cap de lastres va conseguir en Mártir, sinó que 's ridiculisá als ulls de tothom. Tant no 'u conseguí, que 'l senyor Murgalat lográ maridar duas de las pretingudas (una d' ellas ab un parent) é inspirar ánsia de convent á l' altra.

Esgarriats los projectes matrimonials de 'n Pere Mártir, las renyinas dels dos compares arrivaren á son límit y axís mateix la enemistat de pare y fill, per tal d' haver ajudat l' Esteve á son sogre en l' obra de qu' hem parlat.

Los desenganys son com las fullas dels arbres, que no cauhen d' una en una sinó moltas á cada cop de vent. Ho diu el poble y tè rahó: las desgracias may van solas sinó ben acompanyadas.

Soletat, anyorament, renyina ab l' amich y compare, ab lo fill, ab la nora y ab los parents més respectables de la parentela, qu' ajudaren á impossibilitar lo casament: tals foren las conseqüencias de una insensata ambició.

¿Resultat d' ella? La desventura pitjor, per ésser compendi de totas: l' aborriment de sí mateix.

¡Pobra eczistencia solitaria, abandonada á las miserias de la decrepitut!

¡Pobra conciencia condempnada á sentir de nit y de dia la veu del remordiment!

¡PROU!

(POPULAR)

PASSANT per Pedret, qu' es un arrabal de Girona, mon amich, — qu' acabava de contemplar ab relligiós entussiasme aquellas ruinas del Siti de 1809, escampadas per la montanya, á qual falda s'arrenglera lo sobredit vehinat,—demaná á una dona, ja entrada en anys, noticias de la famosa é inmortal Defensa.

La dona li signá un vell, molt vell, que ab maltractada barretinota de pagés y arrahulit á un cantó del camí-ral, estava casi del tot embolicat en son rogench y apedassat capot, á despit del sol d' estiu que feya, mes que no donava escalfor bastant á l' abatuda naturalesa del pobre.

—Aqueix vell—digué la bona dona, signantlo, —es un *veterano* del Siti, y li respondrá, si avuy está de bona data.

S' acostá 'l meu amich al jayo inmóvil, abatut, sópit, é intentá, ab algunas preguntas, disposarlo á formular las respostas interessants qu' ell desitjava. Insinuacions, paraulas, ofertas: tot fou en vá. Lo vell, que no estaba «de bona data», ni 's prengué la pena d' axecar los ulls ó de fer lo més insignificant moviment.

Després d' una llarga pausa, mon amich insinuá:

—Bon home: ¿vareu conexe á n' Alvarez?

Lo jayo, revifantse, alsantse y adressantse de cop, com tocat d' una centella, y girant, ab la mustigada cara, 'ls térbols ulls al cel, contestá:

—¡PROU!

Y torná á sentarse, á arrahulirse y á posarse sópit.

JOGUESCA ESTRAMBÓTICA

(POPULAR)

I

Lo senyor Rector era un home d' aquells que, si no se las pensava, volía pensársela totas.

Sa lectura predilecta eran las obras del Revt. Pare Gracian, y se li n' havía encomanat l' enrevessament d' ingeni y 'l mal gust intelectual de tal autor.

Amich de fer broma y sobre tot joguescas, faltava sovint al rigorisme de las bonas prácticas que imposa 'l ministeri sacerdotal.

Un dia escomet á un dels parroquians, tan aficionat com ell á las joguescas, qu' estava enjegant, y li diu:

—¿Voléu jogarvos aqueix porch tan guapo, Pere Pau?

—¿A qué, senyor Rector?

—A un joch nou. A que després d' esplicar jo, á la missa major de demá, las festas, vos no estaréu ficant y trayent mitjhora seguida y sense parar, un dit al pany del cancell de l' esglesia, dihent: «dins, dins;fora, fora, dins.»

—¿Que podé hi posará ortigas ó besch, senyor Rector?

—No hi haurá res que puga mortificarvos poch ni molt.

—Donchs si es axís... ¡sort que Dèu me donga salut!

—¿Va jogat el porch?

—No ha d' anarhi! Valdament fes cent carniceras més sobre las cent que fa.

—No 'us descuydéu d' anar primer á missa matinal, pera que una, al ménos, de las missas, vos hi valga.

II

Vingué l' endemá. En Pere Pau assistí á la missa primera y més tart á la major.

Lo Rector, després del «*lavabo interinocentes manus meas* etc.», prengué la canya, ensenyá la

doctrina als baylets, com era costum en la parroquia, y proclamá y esplicá las festas de la setmana.

En Pere Pau comensá l' operació convinguda.

Lo capellá, ficsanthi 'ls ulls, esclamá ab veu molt clara:

—Ara resarém un parenostre per en Pere Pau del vehinat, que veig que se 'ns ha tornat boig.

Lo gentiu se conmogué, tombá la cara y observá á 'n Pere Pau acafarat en una operació de veritable boig. La dona d' aquest, qu' era revinguda com un brau y en qual forsa havía contat prou lo senyor Rector, se separá del aplech de las donas, corregué vers son marit, homes á través, lo separá de la porta ab una rabalada y 'l feu seguir.

En Pere Pau perdé, donchs, la joguesca; mes, si hem de creure las autorisadas crónicas de Porqueras (qu' es hont succehí 'l fet, segons altras crónicas,) lo senyor Rector va contentarse ab algunas butifarras blancas y algunas llangonissas dolsas, logrant axís que, al parlarse del famós porch, digués tothom «lo porch de 'n Pere Pau» y nó «'l porch del senyor Rector».

¡QU' ENDRIASTAT!

ERA encara petit,—digué—quan vaig anar á una festa major ab mon cosí Dillet: tant bon mosso com bon minyó, que 'm protegía com un pare.

A la casa hont posárem hi havía un pagés-senyor vell quí, emprendat del meu esparravillament y de la meva xerrativa, de ma *sans façon*, com diría un francés, deya, entussiasmantse, als convidats:

«¡Voto al altre! Aquest xicot es més viu que cap mustela!... Aquest bordegás fará carrera!... Aquest baylet será ministre!»

Com me proposo no pecar de modest al referirvos ma historia, 'us diré que de vivor natural,

d' entramaliadura infantil ne tenía per vendre. Qualsevol que m' hagués vist no haguera dexat de notar, á través de mas galtas de poma y de mon front espayós, quelcom d' espiritual de la bona mena. Qui de vosaltres m' hagués conegut á la edat de sis ó set anys, hauría convingut en que jo no sería tonto. Si 'l flaquer Bartomeu Grassot fos viu, 'us contaría mil incidents de mos primers anys que 'us donarían testimoni irrecusable de ma precocitat. Si no fos casada y enmaynadada la majordona Miquela, vehina á duas portas de casa, 'us relataría, ab tots los ets y uts, altres mil detalls que 'us evidenciarían lo mateix. Pero ¡ay! l' un es al cel y l' altra no está per alabar als fills estranys desde que Dèu Nostre Senyor li n' ha concedit mitja dotzena de propis en companyía del porter de la Curia.

Lo flaquer referiría que jo li feya despatxar molts cocons y borregos als xavals del carrer; que distreya l' impaciencia d' uns parroquians, en tant qu' ell servía atrafegat als altres, pujant y baxant, obrint y tancant lo fressejador calaix y prenent y dexant la formidable ganiveta, tota d' una pessa de ferro molt gastada del tall. Afegiría que las minyonas de servey qu' entravan á la botiga, ab lo paperet de parroquia ó abonament en ma (qu' ell clavava després pèl mitj co-

locantlo sobre una gruxa d' altres) distretas ab mí, no eran eczigentas pera la torna; que 'ls senyors dèl primer pis, vells casats sense familia, me compravan borreguets de matafaluga; que jo solía portar l' encárrech de provehir d' algunas galetas cada dia de festa y, finalment, que vaig tenir l' honra d' acreditar ab ma *propaganda*, pèl Ram de 1854, una mena de tortells de que avans ab prou feyna se 'n recordavan los senyors canonjes, beneficiats y demés personas de gust. ¡Ah! si fos viu en Bartomeu, vos asseguraría que vol ferme heréu seu universal, y que si no me 'n va nombrar á temps fou per distracció ó per alló de que la sanch no 's torna may aigua.

La segona 'us diría que no me n' anava sol, que ja marcava tots els ayres de las músicas tant bé com los matexos mossen Creuhet y mossen Anton, mestres de capella respectius de la Seu y de Sant Feliu; que, á sis anys, cantava com un oriol las cansons més revessas; qu' estrafeya 'l pregoner d' un modo acabat, en alló del «mercat y bon any, mercat y bon any, fora mal any: salut y bon guany que Dèu nos dó;» que deya missa ab tots los perfils y sombras desitjables y ab un fervor tal, qu' un dia arrivá á dexar parat á un militar dels grossos; que sabía jo de cor las principals oracions llatinas, resantlas ab la

major seguretat del mon; qu' era un llibret vivent de doctrina cristiana y que feya l' eczercici com un soldat dels que pugan tenir més punt y fatxenda.

Mes aném pèl que aném, com digué aquell á quí volían fer dir el rosari quan anava per pubillas.

*
* *

Mos estimats pares, ab motiu de la guerra y á fí de que jo no 'm criés flonjo de carns, ans pogués afermar bè la salut, m' enviaren á una vileta del Empurdá, famosa per varias hassanyas populars que se li atribuhexen y passo á recordar.

Una nit cert ase, honor de sa classe per lo inofensiu, s' abeurava tranquilament á un bassal d' aigua hont reflectía la lluna. De prompte quedá aquesta coberta per un núvol espés, y com sa imatge hagués desaparescut de l' aigua, s' afirmá que l' ase s' havía empassat la lluna gorja avall. —Altre cop, volgueren los fills de la vila trasladar la esglesia y se 'ls trencá la corda ab que intentavan ferho, macantse, de resultas, la part ménos sensible del cos. Altra vegada escanyáren una lloca, no recordo per quín mal entés, y finalment,

acabá sos dias un marrá, al qual pujarén ab un llivant campanar amunt, á fí de que 's menjés l' herba que per las alturas crexía.

No faltará, potser, qui trobi de mal gust el que jo recordi aquells fets tradicionals, calificantlos de increhibles y puerils. Jo 'ls conmemoro per duas rahons: per lo que tenen de populars y perque 'l referirlos y bescantarlos als parents meus de la vileta en qüestió me feu passar deliciosament part de ma infancia.

Com de fet: axís que vaig trobarme un poch orientat en ma nova pátria, vaig comensar á retraure las totxerías indicadas á mon nou *pater familias* y al senyor Rector. No li valía al primer donarme un qu' altre cigarret y ensenyarme á fumar ab gracia, ni al segon pagarme espléndidament l' ajudarli á dir missa: quant més feyan ells veure que s' enfadavan de debó, més empenyat jo en retráurelshi las quixotescas hassanyas dels predecessors.

Resultá d' açó que varias donas de la vila, per seguir la bulla unas, picadas realment de l' amor propi altras, duguéren á cap una conspiració contra mí en lo modo y forma que passo á contar.

* * *

Tornavam un dia de pescar, ab lo cosí germá de mon pare, cap de ma nova familia, quan una dotzena de donas,—una avant, una enrera,—que s' havían aplegadas, brenant, á l' era de 'n Quel Guinart, pera celebrar la vigilia d' una santa, Patrona de la festa major petita, nos voltaren á mon parent y á mí.

—¡Ja 'l tenim, ja 'l tenim!—comensaren á cridar ab ayre de victoria.

—Ja l' hem agafat al que 'ns bescanta la vila, al que diu fástichs de tothom!... Veníu, veníu totas!

Lo meu parent feu com qui 's vol defensar, pero es lo cert que 's va escórrer de la ferám, y m' hi dexá tot solet al mitj.

Las donas se posaren á riure com unas bojotas, contemplantme estranyat é indecís per causa de la sorpresa. Poch se pensavan las plagas de la parroquia que se las anavan á haver ab un cor fort, ab un esperit resolut y sancer.

—¿Nos tractarás més d' escanya-llocas?

—¿Nos tornarás á dir més penja-marrans?

—¿Dirás may més que som fills d' escanya-burros?

Ellas prou esperavan, com candeletas, un plor d' arrepentiment, alguns mots de compunció ó un prech de misericordia; mes se varen tallar, ja sía que, en compte de complaure llurs esperansas, vaig reunir totas mas forsas, y vaig cridar ab boca acampanada:

—Sí!

Un moviment d' eczagerat escándol, mes en realitat d' admiració á la meva serenitat, fou l' eco de ma resposta.

—Desvergonyidás!—clamá la més vella casant los dits d' una ma ab los de l' altra.

—*Insolienta!*—feu la cunyada d' un llicenciat del eczércit.

—Poca pena! — afegiren una tercera y una quarta mirantse 'ls ulls.

—¡Oh, oh, oooh!...—esclamá 'l coro.

—Si!—vaig repetir jo ab insólita energía.—Mal qu' us pesi, aquesta terra es la terra dels escanya-llocas, dels penja-marrans, dels mata-burros. Tant ne faréu de dir santa com salve. Encara que soch petit y encara que ho sigués més que 'n Pere Millet, no me 'n faréu desdir. Si no 'us agrada,... passejéuvos.

—Donémli la vaca!—insinuá una.

—Sí, sí, sí; la vaca!—respongueren totas, disposantse á secundarla.

—Donéumela!—vaig fer jo, creuhant los brassos com mariner espert devant del temporal y arronsantmhi d' espatllas.

Las donas s' ullejaren unas á las altràs com si 's preguntessen: «¿Lo baylet de casa tèva fòra tan valent?»—M' actitut las infundí respecte.

—Si 'm doneu la vaca, diré encara més mal de vosaltras. Escriuré al pare que, quan no podeu fer callar als noys, los hi pegueu, y 'l pare, com que m' estima, potser vos fará anar per justicia y tot, perque jo li diré que una colla de donas, si lletja l' una més lletja l' altra...

(Aquí una bellugadissa general.)

—Trapacer!

—Pochs modos!

—... No s' ha donat mal de fer una mala passada á un nen que no s' hi pot tornar.

S' establí un moment de pausa, y la matexa vella, qu' havía proposat atentar contra 'l meu cos, me preguntá:

—Y si no 't donem la vaca, ¿qué li dirás al eu pare?

—Oh! com que alashoras seréu donas de bè y la mare diu que las donas de bè son bonicas, li diré que totas las donas d' aquest vilatje sou com unas Mares de Dèu.

(«¡Ah!» de general satisfacció.)

—¿Qué més?—digueren tres ó quatre acostántsem ab los brassos caiguts y las mans á las butxacas del devantal ó sota d' aquest.

—¿Qué més?—vaig repetir.—Que 's fan estimar; que jo las estimo fins al cel; que... Ja veuréu. De tu, Guerxa, diré que tens els ulls més macos que cap altra; de vos, Sorda, diré que hi sentiu mes que cap llebra; de tu, Mercé de las camas tortas,...

—Prou, prou!—esclamaren las aludidas y quantas tenian taras.

—No, no: endevant:—varen demanar las sanas y condretas.

Ja fou armada la sarracina.

—¿Hónt va axó aquesta?—afegí una de las primeras, encarantse ab despreci á una de las altras.—Valdría més que 't cuydesses de traure la menjía que tens á ca teva, que no pas...

—¡Ay, la llenguda! ¡tu plá n' ets de garrina y malmandada!... Sempre 't pentinan els gats!

—Mancas á la veritat, xerrayra!—espressá, furiosa, la cosina de la mal pentinada, trobantse aludida.—La pentinan aquestos deu dits que no tenen las unglas tan llargas com las tevas y las del teu marit. Y sinó que ho diga 'l *gorda-bosch* de ca 'n Fosch.

—Miréusela!—observá una quarta, parenta ó

arenta.—Perque s' ha de casar ab el manescal, sembla que no toca 'l sol de terra ab las potas!

—Qui tè potas sou vos y 'ls vostres, y per ço us heu de batre sols las malas garvas que Deu vos dona.

—*Malsagonyats cotra cortus* que tens!

—Malasgonyadas paraulas que 's malgastan ab vos!

La tempestat prengué unas proporcions horrorosas. Las *arias* se convertiren en *duos*, aquestos en *tercetos* y aquestos en *concertants* los més desconcertats que podeu imaginarvos. Cada famella 's desfogá, cridá y esvalotá. L' aplech se convertí en vesper furgat per ma insidiosa. Los mots anaren prenent un ayre de pujat *realisme*. De las paraulas va passarse á las obras, y 's descalsaren sabatas y sabatots y espardenyas, y 's bellugaren per damunt los caps, y regná una confusió impossible de descriure, peró fácil de compendre.

Jo, mentrestant, haventme esmunyit com una anguila, me 'n vaig anar á referir lo succés al zelós Jutje de pau, lo qual, acompanyat d' un parell de masovers seus,—que tenian pocas qualitats de bons Mossos de l' Esquadra,—se traslladá al lloch de l' ocurrencia y, ab grans feynas y travalls, lográ, á la fí, conciliar á las renyidoras, sor-

tintne esgalabrat del front y ab la vara malmesa.

¡Desgraciat qui ha d' anar per justicia, peró més desgraciat el qu' ha de ferne!

¡MASSA TART!

(inspirada en Dufeu)

Lo riquíssim pagés era tan avar, qu' havía prohibit fins á son mosso de major confiansa lo fer caritat als pobres sense permís d' ell.

Un jorn havía l' hizendat tornat de gran fira desprès de vendrhi sos vins y part d' olis á preu faulós.

Era una mitjdiada de fresca primavera, y 'l rich pagés, recolzat en sa patriarcal cadira de brassos, volía, com de costum, trencar un son reparador. Mes sa memoria, mirall hont s' hi peproduhían emboniquidas las doblas d' or co-

bradas, y son cor, fornal d' esperansas de dolsa y dilatada prosperitat, lo retenían despert. La conciencia matexa de la ditxa, apoderada de tot ell, feya esquerpa la son. Per tant que 'l cos volgués, l' esperit se negava á compláurel.

Mentrestant, arrivá á la porxalada del casal un vell pobríssim y afadigat, á qui 'ls rostolls havían malmés los peus que veramennt li sagnavan. Lo vell se posá á cantar ab veu qu' us hauría fet pensar en la pietat de Nostre Senyor Jesucrist, una cansó tendra qual tornada era:

Jo visch de l' esperansa,
morint de fam.

Y un cop de vent li dugué 'ls aromas de flors y fruytas sahonadas que se 'n pujaba amunt.

—Senyor:—entrá á dir al hizendat lo mosso conmogut;—un pobre vell...

—Sí:—interrompé l' avar ab impaciencia;—ja ho he conegut. Déxal que canti: lo seu cant comensa á ferme venir son... Vésten: no m' irritis!

Y 'l vell seguí cantant la matexa cansó; mes al cap de breu estona, la veu li flaquejá fins á apagárseli. No bè se li apagá, 'l vell caigué rendit al sol de terra pera goijar al cel una eternitat de gloria.

Al cessar lo cant del vell, el rich sentí una fonda emoció. Comensava la suspirada son á gronxarlo y torná á quedar més despert que may.

—Mosso!—cridá.

Lo servidor comparegué, lo cap ajupit y 'ls ulls atontats.

—Té: dóna aquexa moneda al pobre pera que seguexi cantant.

—Es massa tart, amo! Lo vell s' es mort.

L' hizendat avar torná á guardarse la moneda somrihent y arronsantse d' espatllas ab mostra d' indiferencia.

Passaren dias y mesos, y 'l mosso 'm contá que son amo acabava de morir de resultas d' un mal espantós: d' incurable desvetllament.

LA TUYETAS BONICA

(HISTÓRICA)

No feya quatre dias que 'm trobava al arreconat poble de S***, quan va cridar poderosament m' atenció 'l veure que tothom s' allunyava d' una noya que, per sa boniquesa, debía més aviat atraure á tothom, com atrauría un clap de jardí sobre un erm.

Encuriosit, volguí averiguar la causa de semblant raresa, y 'l senyor mestre, dedicat, com sempre, á lloables investigacions históricas relativas á la localitat, me referí la següent tragicomedia, absurda en apariencia, peró tan certa com que 'l seu relator no 's feya cap casa ni trassas duya de férsela en lo país diligentment investigat per ell.

I

—Vivía en la planura que veu, durant la guerra dels Matiners, un pagés solter, ab sexanta anys de passo á l' esquena y més de sexanta doblas-de-quatre constants y fidels al fondo secret d' una arca macisa.

Lo tal home no havía pensat, ni ganas tenía de pensar may en casarse, puix se formava de las donas concepte més desastrat que 'l que 'm formo jo dels contraris de la instrucció primaria: basament cardinal de totas las demés ensenyansas, com ho indica prou l' adjectiu de «primaria» subsegüent al substantiu de «instrucció.» La instrucció primaria es la garantía de la...

—Perdoni:—diguí al professor, eixalant sa eloqüencia;—perdoni, mes lo que jo desitjo ara és saber...

—Té rahó y vosté es qui m' ha de perdonar, tota vegada que sé perfectament que no necessita de las mevas disertacions pera convéncers de que la instrucció primaria es la lactancia del esperit; sense la qual es segur lo raquitisme, casi segura la tísis y molt probable la mort moral.

Tornanthi, ficat aquell pagés, més de lo que convenía á lo del seu, en las cuestions políticas

qu' afligían la Pátria, tant afligida ja de sí per la ignorancia, ¡pobra, desventuradíssima (ja veu quin superlatiu uso!) desventuradíssima la dona qu' ell hagués presa per muller! En efecte: tals y de tal magnitut eran los compromisos en que á voltas se veya ell, per amor de l' estantissa causa del absolutisme, que nó un cop ni dos, sinó molts eran los en que 's veya precisat á ficarse dins un amagatall, que la casa tenía per sota 'l trespol de la cuyna. Mesos enters hi passava, escribint cartas á la familia, composta llavoras d' un nevot y la gent de servey, que no era molta, perque menavan las terras de 'n Sebastiá (tal era 'l nom del hizendat) duas guapas masoverías.

Lo tal nevot, anomenat Bonaventura, era, donchs, lo cridat al heretament del recalcitrant pagés. Axó semblava lo natural, temps-á-venir, pero no succeheix sempre lo més natural. Lo més natural fòra que 'ls mestres fossem considerats, respectats, ohits, y passa que ni 'ns ouhen, ni 'ns respectan, ni 'ns consideran las municipalitats á qual servey treballém; passa que lo que sol preténdres es reduhir las escolas superiors á elementals y á incompletas las completas; passa que, essent lo natural que se 'ns desitje ben menjats y ben vestits,...

—Ho sé, senyor mestre, ho sé;—vaig observar;—mes recordi que m' está referint una historia, y que las digresions farán que perdi jo de vista 'l lligament dels successos.

—Tè rahó, tè molta rahó, y li prometo no *digresionar* més, si 'm permet lo neologisme verbal.

—Permés, y continúi, perque lo del amagatall comensava á interessarme. Deya vosté que 'l nevot Bonaventura...

—Malavingut ab los seus interessos, doná á son oncle 'l fortíssim disgust de opinar en política d' un modo diametralment oposat al seu, y 'n Sebastiá, per venjársen, decidí fer lo que de bonas en bonas, ningú li hauría donat entenent de dur á cap; es á saber: casarse.

—Ja 's compren l' intenció!

—¡Prou! Pero casarse ¿may diría ab quí? Cabalment ab una de las duas minyonas de servey qu' era tracte ó festejadora del nevot Bonaventura.

¡Oh fatal poder y oh trascendencia fatal de la poca instrucció!

—¡Quin disbarat semblant matrimoni!—m' apressí á esclamar tement altra espansió del mestre.

—Si: ¡quin disbarat y quinas consecuencias

las d' un casament fet per despit y venint á agraviar ab doble agravi al interessat!

Al cap de set ó vuyt mesos de casada, l' êx-minyona de servey Úrsula aparentá sentirse embrassada, en tal manera, que un dia de festa, essent á missa major y mentre 'l vicari llegía las observacions de rúbrica, alarmá l' esglesiada tota ab un gran desmay, després de tornarse esblancahida, tremolosa y freda. Las donas de devant d' ella 's tombaren rodonament, las dels costats y de darrera varen acostarshi y ferli ayre ab los devantals y caputxas, mullantli 'ls polsos ab aygua beneyta que va dur un vell ab l' embosta. Tal rebumbori y tal consternació 's produhí, que 'l capellá pará la lectura, y l' escolá, no sabent qué 's feya, aná á agafarse de la corda de la campana, que penjava al costat esquerra del presbiteri, y va fer sonar una campanada y mitja. Lo temple 's convertí en un mercat de Calaf y, quí més qui ménos, va sortirne matzolat per empentas, trafullat per peus ó peuassos, rebregat per brassos y mans ó esgarrinxat per las agullas de las donas.

—¿Y després?

—Ja s' ho pot pensar: ¡quin rumrum de boca en boca; quin ferse l' ullet la gent y quin dirse 'ls més franchs ó 'ls més desvergonyits: «Bè ho

sabem prou d' hont li pervé 'l mal!... Fiéuvos de nevots!... En Bonaventura no té de bo mes que 'l nom! La sab llarga y ha fet de las sèvas!»

Compendrá que 's mormurés per aqueix estil. En Sebastiá tenia sexanta anys; l' Úrsula era jove, son antich festejador també... La malicia va estar d' enhorabona ab lo desmay de la *Sebastiana*, atribuhintlo al embrás y aquest al mal minyó.

Passá poch temps, y 'n Bonaventura, interessat en que no 's cometés un frau en perjudici d' ell, y desitjós, per altra banda, de no véures més mormurat y calumniat, volgué y lográ qu' assistissen facultatius al anunciat part de l' Úrsula.

Lo dia d' exir de duptes, el vell Sebastiá estava malalt; pero, abandonant lo llit en que jeya y despreciant consells de prudencia, 's passejava amunt y avall de la sala, trist ab l' incertitut de si era ell ó altre l' autor del esperat y prócsim fruyt de benedicció; alegre ab las ganas de qu' ell y no altre varó 'n fos en realitat.

Arribá 'l moment crítich.

En Sebastiá tantost no suspirava á fi de poder sentir lo que, per amor de sa salut, li havían impedit presenciar. Bocabadat l' hauría vist de cara al aposento marital, moguéntseli las ninas dels ulls sense ficsarse en res.

De prompte, surt de la cambra un dels dos metjes esbufegant y cridant:

—Aygua! aygua!

Lo pobre diable del vell presumeix, en sa confusió, qu' aquella aygua se li demana pera batejar al nascut, y esclama fora de sí, abrassant al metje:

—¿Se 'm sembla? ¿Se 'm sembla?

A lo qual el facultatiu, desempellegantse de 'n Sebastiá, replica ab veu de tró:

—Aygua per' beure demano! No hi há tal nascut, tal part ni tal aca, ni... Es á dir: l' aca si qu' hi es, y grandíssima.»

—De manera que realment va ser farsa lo del embrás?

—¡Y tal farsa y tal embustería y tal pena y tal dolor! Era l' Úrsula una mala púa, y, ansiosa d' assegurar posició y heretament ab l' aparició d' un fill suposat,...

—¡Quina farsa més indigna! — vaig interrompre.

—Mes no per indigna—afegí 'l senyor mestre —dexá de repetirse.

—¿Cóm s' enten?

—Tal com li dich. L' odi d' en Sebastiá á son nevot Bonaventura aná accentuantse, y lo que havia sigut engany temut per el primer, se con-

vertí en engany desitjat y preparat per ell mateix.

—¿Vol dir que...

—Vull dir que *la Sebastiana*, ab consentiment de son marit, torná á fingir qu' anava á ésser mare.

—Sí; mes lo nevot...

—Lo nevot, perseguit de resultas d' haver pres part en unas fortas barallas de jovent del poble y fadrinalla aliada ab jovent d' altres pobles, lo dia de la festa major, se trobava molt allunyat, y, prescindintse d' assistencia facultativa, pogueren n' Úrsula y 'n Sebastiá fer passar per filla propia la d' altres pares tant y més desentranyats qu' ells.

—En la vida havía sentit contar res més odiós y repugnant!

—D' un mestre, amich meu, no n' esperi historias de color de rosa. ¿Cóm voldría que lamentés jo la falta d' instrucció primaria,—lactancia del esperit, com he indicat avans,—si no conegués, per relats com lo que 'ns ocupa, la gran y urgentíssima necessitat d' una regeneració campestre ó rural en gran escala? ¿Cóm podría jo estar en pugna ab lo sistema de benevolencia del párroco actual, si no estigués persuadit de que urgeix la lley d' ensenyansa obligatoria?

¡Ah! senyor y amich meu! si donem una mirada imparcial á las nacions més civilisadas...

—Podrém donarla després, senyor mestre: ara tinch molt interés en que acabi de contarme lo que va passar.

II

—Va passar, amich y senyor meu, que 'l jove Bonaventura, lliurat de perill, torná y perseguí criminalment als autors de la canallada avans referida, ab tal acert, que tia, oncle y mare verdadera de la criatura foren condempnats á presiri, ben merescut per llurs depravadas intencions.

—¡Cóm s' enten? ¡Es á dir que realment en Sebastiá va persistir...

—Sí, senyor, sí: va persistir en lo fingiment, va continuar aparentant qu' era filla sèva la que no 'u era en realitat. ¡Tan estremat s' havía fet son odi contra 'n Bonaventura, al saber qu' aquest professava y propagava opinions contrarias á las d' ell!

—No conech texit tan odiós d' abjecció y de vilesa. ¡Fingirse pare de qui no li era filla pera que la gent no estranyés l' acte de desheretar la propia sanch! Es horrorós! Continúi.

—Ja es poch lo que falta á contar, pero molt substanciós d' ensenyansa, molt pertinent á demostrar que la ignorancia es la mare de totas las desgracias y la madrastra de totas las desditxas; que sens instrucció...

—Pero ¿qué succehí més?

—Succehí que 'n Sebastiá, l' home cegat per l' esperit de venjansa, va morir á Barcelona, després d' arrossegar per los carrers de la populosa ciutat la cadena del presidari, fanatisat per la manía de que 'l cel l' havía predestinat á sofrir els martiris de Nostre Senyor.

—Cóm! ¿Manía de debó ó fingida com la paternitat?

—Manía de debó, senyor meu, y que s' apoderá tan profondament de l' ánima del desventurat, qu' hagué aquest de passar del presiri á la bojería.

—¿Y 'n Bonaventura?

—Morí lluytant per la causa de la llibertat.

—¿Y l' Úrsula?

—Com que mala herba may mor, cumplerta la condempna, torná á utilarse de gran part del patrimoni dexada á n' ella per en Sebastiá, casantse de nou ab un foraster sobrevingut á la població, á falta d' home d' aquí, y tenint d' aqueix segon matrimoni la Tuyetas bonica, la

noya més hermosa del poble que tant ha cridada l' atenció de vosté y que 'l mes entrant se ficará en un convent de monjas, á fí de... á fí de purgar estragos de la ignorancia de que no es ¡pobreta! gens ni mica culpable.

UNA VILETA BALLADORA

(POPULAR)

May ho endevinaría per qué n' es tant de balladora aquesta vileta, mossen Cebriá? Donchs justament n' es per lo molt cristiana que fou un temps.

—No 'u entench, mossen Llorens.

—Ho entendrá ab poca estona. Pari esment.

Mossen Llorens, qu' era senyor Sagristá, y no tenía mácula de tonto, encara qu' ho semblava per la poquedat de son front y la tébia claror de sos ulls, va pendre una polsada, després de convidar infructuosament á son amich y colega, 's doná uns copets ab lo tercer dit sobre 'l devant

de la sotana, com home molt cuidadós, y digué, tartamudejant un xich, y somrihent:

—Figuris que 'l Prat Sech, hónt se fan las ballas, prestava per semblat us, en aquell temps, un censal á la parroquia. Donchs una vegada s' escaigué á venir, ab motiu de la celebració de certa festa senyalada, un predicador que, carregat de tant bon zel com escás de previsió, sempre saludable, oblidant que 'l consell del Esperit Sant «*prudentes sicut serpentes*» no esceptúa, ni de lluny, als predicadors, va sermonar terriblement contra la que va nomenar «pestilencia vinguda de Sodoma y Gomorra,» referintse al ballar.

Encara m' apar sentirlo. Se deya pare Benet, y, respectant la sua memoria, m' atrevesch á dir *inter nos*, qu' entre la última *e* y la *t* no hi hauría fet cap nosa, segons algú que no só jo, una *y* ben grossa.

—Es molt possible! N' hi há tants que l' han menester!

—¡Qué 'ns havíam de pensar lo senyor Rector y jo que 'l tal sermonista se las enfilés per hont va enfilárselas! Los darrers pensaments que teníam eran los de que la prédica hagués de recaure en lo que recaigué sens anticipada prevenció y natural consell.

—No obstant...

—Dirá que forem poch previsors, no posantlo en antecedents; empero vosté ho sab, perqu' es tan capellá com jo, un hom no atina, á voltas, en lo que més li especta, justament de tant natural que li sería l' atinarhi. No pretench, ab tot, disculpar nostra imprevisió carregant la del predicador de referencia. Per distrets ó refiats que 'ns consideri á nosaltres en no advertirlo, caldrá judicarlo insensat á n' ell per no havernos consultat, oportuna y discretament, lo tema de la prédica y l' alcans inmoderat que pensava donarli.

—Axó sí, axó sí, reverent.

—No pot afigurarsho! Comensant per pintar la diversió del ballar ab los colors més vius y esgarrifosos, y seguint y engrescantse per una pendent la més relliscosa que imaginarse pot, (puix l' anava ensabonant ab llatinadas de tota mena, perque, axó si, era un memorionás de marca,) va concloure ab un «*¡nulla es redemptio!*» seguit de circunstanciada descripció del infern poblat de parellas y més parellas de balladors.

—¿D' hónt varen anar á tráures aquell missionista?

—Res! Veliaquí 'l fiarse de recomanacions de gent granada, pero que no coneix las necessitats

d' una parroquia. Duya cartas del dignitat de Xantre de la Seu... No puch sentir, desd' alashoras, parlar de xantres.

—Ja ho crech.

—En fí: tal y tant estremosa y fatal va ser la prédica, que la majoría de las mares de noyas, tocadas del cor pèl sermó, qual autor judicaren ésser home de molta suposició, pèl molt consum de llatí qu' havía fet,...

—Je, je, je!...

—Varen resoldre, per més que 'l fassa riure, no permetre més á llurs fillas anar á ballas.

—Y la parroquia va quedarse en dejú de censal y... Ara sí que pendré una polsada, mossen Llorens, si 'm fa 'l pler de...

—Lo que pensa vosté hauría succehit de pe á pa, si al cap de poch y després d' interposar molts empenyos, no haguessem conseguit que vingués á nostra població un doctíssim teólech, lógich de cap-de-brot y predicador de ben merescut renom, ab l' encárrech d' esborrar, desde la trona, las conseqüencias desastradas y funestas del recalcitrant sermó contra tota mena de ball, per ben enrahonat que fos.

—Ja suposo que 'l del Prat-Sech...

—Naturalment. ¡Ah!...

—¿Per qué s' esclama?

—M' esclamo, mossen Cebriá, recordant l' anyoransa que vaig sentir de dots oratorias! Si Dèu m' hagués concedit deslliurarme, sóls per una hora, del tartamudeig que 'm priva de predicar, la gloria de desfer l' argumentació inconsiderada del pare Benet, meva y sóls meva hauría sigut.

—¿Vol dir, mossen Llorens, que...

—Sí: jo 'm sentía ab manantials prou abundosos d' espiritual eloqüencia pera conseguir l' anhelada victoria; jo...

—Cálmis, senyor Sagristá! ¿Qué vol ferhi?

—Res: estava predisposat que fos un altre. Respectém los inescrutables designis de la Providencia, ja que l' ergull no 'ns l' ha de representar obligada á fer miracles pera satisfer nostras aspiracions, per tant llohables que *in se* las pogam creure.

Lo senyor Sagristá prengué nova polsada, sens convidar, aquest cop, á mossen Cebriá, y altra volta torná á batre y tráures lo polsim caigut sobre 'l pit de la sotana.

—¿De modo que la segona prédica...

—Fou en pró de las ballas, ab las salvetats degudas, produhint tan gran y poderós efecte, que no sóls va tornar á omplirse de balladors lo Prat Sech, cada dia de festa, si que 's recone-

gué ben prompte qu' una necessitat imperiosa acabava de náxer...

—¿Quína?

—La d' utilisar altra plassa nova.

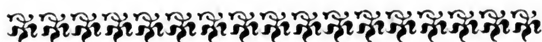
—Tant mateix axó hi fou de massa!

—Naturalment perque... perque la nova plassa...—Tinga: m' havía descuidat de tornarlo á convidar...—Donchs, sí: hi fou de massa perque... van venir los temps de la xiuxeya, de las malas doctrinas y... ¡ay!... la nova plassa no prestá cap mena de servitut á la parroquia, estingintse seguidament l' antigua prestació y quedantnos ab la vila més balladora que may (ara es escandalós lo molt que 's balla!) y ab la parroquia sense censal.

—Potser una nova prédica, mossen Llorens...

—¡Ay! tinch pòr que avuy en dia las novas prédicas no hi adobarían gayre res, per bonas que fossen. Aquesta vila morirá balladora com un fus.

LO COMIAT

I

Si n' es de dolorós lo tenir qu' abandonar la casa hont han comensat tantas ditxas, hont tants goigs s' han fet hermosos com las variadas flors dels testos que coronan lo pany de paret de l' exida, emboniquexen la falda d' un balcó ó l' humil cantonada d' una finestra!

Ningú ha sentida may tan amargant aquexa desgracia com la sentían la Francisca, son germá Biel (viudos una y altre) y com l' haguera provada, á ésser més gran, la María Roseta, nena de tres anys, muda de naxensa, qu' ells se tenían afillada.

Eran masovers de la hisenda dita de «la Baga» («Ubaga» debía anomenarse per la de castanyers

qu' al entorn tenía), y, apreciats del poble y sos voltants, havían menada la masovería per espay de llarch temps.

La família dels amos del mas s' estingí; fou aquest venut y adquirit per un hizendat de Santa Coloma de Farnés que, tan ambiciós de gloria política com desconsiderat, enviá á cercar á 'n Biel y li intimá 'l comiat ó desahuci de la casa y terras, dias avans de Sant Joan pera que se n' anés per tot lo Nadal vinent. Volía traspassarlas á un altre vehí del poble, qui, participant de las suas opinions políticas y afecte á sa persona, coadjuvés al triumfo electoral quan calgués, y sabía que de 'n Biel jamay ne disposaría incondicionalment. Era 'l menestral d' una mena poch flecsible, poch apta pera servir de debó en feynas y traficas d' eleccions. Ni volent llensarshi de plé á plé y ab tota sa voluntat, podría servir al vilassá senyor Tomás (axís se deya l' adquisidor de la finca) com aquest deuría voler. ¡Era tan home de bè, tan!... S' havía avesat (massa sens dupte!) á no veure ni conéxer altre mon que 'l de sa familia y de lo relacionat ab ella, y homes axís no fan per llebrers ni perdiguers electorals: la conciencia 'ls hi pesa massa y no 'ls dexa anar lleugers. Ni saben trobar rastres; ni, si 'ls troban, saben seguirlos; ni, si 'ls seguexen, saben

tirarse acertadament sobre las pessas de cassa assolidas.

Resoltament: nostre bon Biel no servía pera 'l politich senyor Tomás, y aquest—ab tot y no ésser home depravat per la política, sinó sóls *un de tants,*—no 's penadía gens d' haverlo despedit al cap d' una quinzena de dias de compradas casa y terras.

Prop de sis mesos havían passat ja, lo jorn en que 'l pobre Biel era tornat de vila ab l' ánima més plena, més atapahida de desconsol que de foscuria un bosch á mitja nit: la vista esgarriada, lo pas vacilant y un tremoleig sòrt en totas las fibras de son cos.

—¡Ens trauhen de casa, Francisca! Lo senyor Tómás no ha volgut desdirse del comiat!—esclamá, al arrivar, lo masover, cobert de pols, dexantse caure sentat en un tronch arrambat al porxo, mentre 'l gos Roig, abandonada la María-Roseta, qu' ab ell jogava, s' esqueya devant l' amo, removentse y blincantse pera donarli la benvinguda.

La Francisca rebé tan forta sensació de la nova, malgrat l' esperarla, que, pasmada y descolorida, hagué de recolzarse llarga estona en la matexa espatlla de son germá, al temps que la nena corría ansiosa á juntarse ab ells.

No podía la Francisca duptar de la certitut del terrible avís. L' aspecte del malaventurat Biel allunyava tota réplica y fins tota observació.

Prou volía la noya *rescatar* al gos Roig pera continuar jogant, mes tan trist havía d' ésser el quadro, que la infelís mudeta arrencá un plor.

Lo gos ajupí 'l cap y 's quedá guaytant á la la nena com embadalit.

II

S' acostá la diada de desembrassar la casa y de donar l' adèu á las terras.

Aquella familia hauría de trasladarse horas lluny pera guanyarse la subsistencia en altra masovería. ¡Cap en vaga n' hi havía ni 'n restaría per algun temps al poble!

Cada hora que passava duya com un fatal retruny. Ni fora ni dins la casa res hi havía que no escités la tristesa de germá y germana.

Durant la vetlla, en especial després dels tochs d' oració y del parenostre de las ánimas, lo desconhort era inmens y avassallador.

Lo migrat foch qu' en la llar cremava tenyía, ab vermellosa é intermitent claror, las colradas fesomías de duas figuras casi sepulcrals.—La Francisca, ab lo front caigut sobre 'l palmell de

la ma,—qual bras s' apoyava en la post que, á manera de taula, juntávas ab lo respatller del escon,—plorava de baix en baix y seguidament. estremíntseli sovint tot el cos.—En Biel, lo cap descobert y abdós colzes damunt las cuxas, tenía clavats los ulls en la clapa ó bossí de foch més encés, com si n' hagués d' exir algun sobrenatural alivi. La mudeta dormía en lo fumat bressol, igual que res succehis prop d' ella digne de llástima, y 'l gos Roig dormitejava cargolat al peu d' aquell y badant, un cop qu' altre, l' ull esquer, qu' era l' únich qu' en sa positura dexava al descobert.

Passava algun traginer de cérculs, de duelas ó de carbó; sonavan pausadament los esquellinchs y tornava á regnar un silenci á que sóls dexavan d' avenirse 'ls insidiosos grills y 'ls malencólichs gripaus, que pidolan sempre y no 's veuhen may saciats.

III

La Francisca no pogué resistir tanta angunia seguida. Era la séva salut poch robusta y va caure malalta d' una febra maligna.

Llavoras la tristesa de 'n Biel, que de tant en tant s' espansionava, encara que poch, se li re-

concentrá en lo més fondo y viu del esperit. Desde alashoras, ni una llágrima, ni un suspir, ni l' ombra d' un plany.—La petita Maria-Roseta que, sentada ó dreta á la falda de 'n Biel, rebía, de tant en tant, alguna festa, dexá d' obtenir, desde que la Francisca caigué malalta, tota mena de demostració afectuosa. Aquell l' aguantava llargas estonas, sense mirársela solzament.— Inútil afegir que 'l gos Roig fou payrat no sóls de provas, sinó fins d' ulladas d' atenció.

¡Pobra xicoteta! En va 's bellugava, guaytava á 'n Biel, li estirava 'ls cabells ó li acostava la punta d' un ditet al blanch dels ulls! Ell la feya estar, li retirava la ma y... continuava ensimismat. Després dexava á la pobrissona, no fent cabal de son plor de recansa, y se n' entrava á la fosca cambra de la Francisca á esperar la vinguda del metje. L'empostissat grunyía al pes del robust home, y 'l gos anava seguint á n' aquest ab la qúa baxa; s' aturava devant seu, alsava 'l llargarut morro ab espressió d' ánsia indefinible, y, no conseguint res, absolutament res, ó s' ajeya á un tocóm de cambra, ó se 'n tornava poch-á-poch y parantse sovint, sense saber per quín cap tirar ni qué ferse, com si tot li fès nosa ó com si s' aburrís de sa nulitat.

Lo metje declará que la malaltía era grave y sería llarga.

Trascorréren los dias y s' acostá Nadal, que derrama esperansas en lo cor de la gent ditxosa y neu en lo dels desgraciats.

En Biel no pogué resistir més la forsa d' un pensament criminal, y dos dias avans d' aquell que recorda la naxensa del bon Jesús, qu' ab son alé esbargía tot sentiment rencorós, resolgué l' home insensat venjarse terriblement.

IV

Tot just clarejava l' auba, quan en Biel se llevá, se dirigí de dret á la porta forana y exí á l' era.

Los objectes, sombrosos encara, que contemplá ab ulls esverats, varen semblarli tan sinistres com rihents li havían paregut, molt temps enrera, en hora consemblant. Lo roure qu' estenía son rublert brancatje, produhint capas ben negras damunt las trencadas llosas del paviment; las bardissas, trayent llurs enfarfegadas tiras per sobre 'l muralló de l' era; la pallissa, ab sa tosca finestrota y ab la curta escala de ma posada á tall de puntal; la carreta, ab sas tortas estacas: —tots eran especies de monstres ó fantasmas d' infernals designis.

Prengué 'l camí de la vila, posantse á corre com esbojarrat.

Al cap d' un quart, se va seure. Respirava ab pena y 'l cor li glatía ab desusat, furiós moviment.

Passada breu estona, l' impaciencia torná á dominar á 'n Biel y aquest va axecarse. Desde llavoras sóls caminá depressa, peró sovint se reprimía per' aspirar ayre y més ayre, com desitjós de guardarne pèl restant camí.

¡Quín afany!... No; l' idea y la confiansa del plaher honrat no impulsa ab tanta fortalesa com lo desitj de la venjansa. Aquest sembla famolench de trobar obstacles, segur de destruhirlos pera créxer y esferahirse més ab lo goig d' haverho lograt. Quan lo pensament venjatiu fermenta, tot lo bo que tè l' home calla com espasmat, y quan aquell pensament s' es agrandit é impera, tot pensament digne apar que s' enfonzi per un sempre més!

L' auba, franquejant lo cel, anava enrojintlo, y 'l desditxat Biel hi clavava sovint ulladas horribles, perque aquell color no era per' ell color de gloria sinó de sanch. Lo gel que trepitjava 'l feya pensar en lo de mort que s' apoderaría de sa víctima; la neu, en la que cauría damunt la fossa del perseguit. N' hi veya una gruxa, duas, tres, y... no n' hi tenía prou. Hauría volgut que se n' hi posessen montanyas enteras; las hi veya ja y ¡encara no 's trobava satisfet!

Las plantas, vivificadas al regalat bes del dia, alegras ab l' esperansa de referse de la cruesa de las tenebras, merexían odi y despreci del vianant, per llur delicte: lo delicte de voler viure.

Un jovenot bouher passá cantant part-damunt lo marge del camí, y onadas de furiosa rabia s' encrespáren en l' ánima de 'n Biel: onadas en que hauría vist gustós anegarse al pobre baylet ignocent. ¡Cantava 'l noy, mentre qu' ell sofría tant!...

De sopte, emperó, y sentintse représ, á despit seu, vora una creu de terme, alsada sobre elevat y fexuch sosteniment de pedra, en Biel observá que duas llágrimas li rodolavan cara-avall y que seguidament un plor empenyía l' altre.

Los recorts bons, las ideas bellas, los sentiments piadosos ressucitavan talment. L' home dexava d' ésser pitjor que fera: estava essent home cristiá. Mes ¡ay! aquella trasformació durá sóls breus instants La fera s' arrepentí de tornar á ésser home, y, ecsecrant sos plors y sos duptes, se llensá de nou á la vía del criminal.

V

Arrivá á la vila de Santa Coloma de Farnés, per la banda de l' escabrosa montanya, y va dirigir los passos vers la casa del Sr. Tomás.

Pujá l' escala, girant sovint lo cap, temerós de que 'l perseguía ja algú per la perpetració d' un delicte encara no comés, y trucá á la porta del primer pis.

Ningú respongué.

Torná á picar una y duas vegadas, y no 's va interrompre 'l silenci.

En Biel, que al segon cop de fer batre inútilment lo pica-porta, havía sentit ja un moviment d' impaciencia febril, á la tercera volta no pogué contenir sa ma dreta, y 'ls dits d' aquesta 's clavåren unglejants en l' esquerra.

La contrarietat enfellonía més y més aquella naturalesa tan suau y bona en temps normal.

Una dona saberuda y enrahonadora, qu' habitava 'l segon y últim pis de la casa, sortí al replá á informar á 'n Biel de que 'l duenyo era fora de vila y sa minyona de servey á plassa, hont hi estaría, de segur, moltíssima estona, per amor de festejar ab un que may acabava las *ganas d' orga;* que no tenía en Biel necessitat de tornar perqu' ella sabía de cert que 'l senyor *Tomaset*, (la vehína era aficionadíssima als diminutius, per poch escayents que fossen,) havía anat al poble de T***, es á dir, á lo del mateix Biel; que...

Lo menestral no volgué saber més, y, regra-

ciant á la vehína, va saltar los esgrahons de quatre en quatre, exí al carrer y torná á empendre la caminada de retorn.

VI

Descubrí 'l campanar del poble, emblanquit encara de neu que 's fonía; després los dos casals, grandiós l' un y solzament gran l' altre, dels dos hizendats més richs; després més casas, y, finalment, la d' ell á l' altra banda de població, y un xich allunyada d' aquesta, com filleta esquerpa que 's separa de las altras germanas á qui contan rondallas, per reva, tres personas grans.

Avivá son pas... Malehía sos peus perque 'ls creya més infidels que may, essent axís que may havían fet tan suprem y productiu esfors.

Va penetrar al poble; lo recorregué en totas direccions, simulant la major calma per no cridar l' atenció de ningú; guaytá, devorá ab la vista, va escoltar, va indagar y sapigué, per fí, que la persona á qui cercava s' havía dirigit á sa matexa casa.

Rialla satánica contragué las faccions de 'n Biel, qui pensá:

«¡Ell mateix se 'n vé á morir á las mevas mans!... ¡Voler del infern!...»

Corrent com las malas novas va 'l desventurat vers sa casa... Ja es al pas de la porta forana... Sent la veu de son perseguit; puja, entra y... ¡Providencia divina! Troba al vilassá abrassant y besant á la María-Roseta, que plora y riu alhora al véurers tan festejada per qui no coneix. En Biel s' atura com reprimit per celestial influencia; lo senyor Tomás repara en ell; s' alsa, y, ab la noyeta en brassos, s' agenolla, derramant llágrima viva, devant del soptat pagés.

—¡Perdonéume, Biel! ¡Sou un ángel... Lo comiat se torna donació: aquesta casa es vostra! M' heu criat una filla á qui tant he anyorat y estimo... Vostra germana, que Dèu fará vagi per bé, ha obert els meus ulls,... y aquesta medalleta de Montserrat que porta la nena...

Lo plor no dexá continuar al afortunat pare.

VII

En Biel, efectivament, havía treta del hospici la noya quan era criatura de pochs mesos. La Francisca la criá, els dos germans se l' afillaren, y res hauría pogut emportársela de llur poder: res... llevat un pare amant y arrepentit; pare que ¡trist d' ell! jamay pogué sentirse anomenar tal per sa filla, puix aquesta visqué y morí completament muda.

L' ADVOCAT DE PEU DE MARGE

No sé qué 'm pagaría de que 'l vejesseu tan clarament com lo veu ma memoria, durant l' entrada de fosch d' un dissapte ó de qualsevol altra vigilia de dia festiu, al pas de la porta del Hostal del Pámpol, sentat en l' única cadira que té l' establiment y recolzat en la paret, formant ab aquesta y ab lo plá de terra un triángul, sota de qual trassat, y al entorn, hi espellucan un ánech tendre, duas polletas y un gallot escarransit que las protegeix.

Lo veuríau amanyagant lo gat ros, que li dú molta voluntat, y dominant lo xich aplech en que hi figuran (uns sentats al banch, altres mitj ajeguts á la llinda ó damunt la fullaraca

del entrant, y sóls un de dret accidentalment la matexa hostalera més grassa y vermellota de lo que la lley de Dèu mana; lo traginer y son regatxot, (padrastre y fillastre) fent pa y beure... es á dir, beure y pa; lo guarda-bosch, rabassut y farreny, calant la pipa y xuclant, sense tráures may d' un costat de boca 'l flamant canó de canya; lo mestre de casas del vehinat, musich de sequé, devegadas, (que may ha sapigut qué son solfas, ni 'l paga la fadrinalla pera que 'n pogués apendre encara que 's tragués vint anys anys de sobre); lo cosí-germá del hostaler, cap visible ara de la familia —per tal de que l' amo es á vila á provehir y no tornará fins l' endemá dematí,—que 's dóna més fums dels qu' á dreta lley li pertocarían; lo sogre del cabo de civils, acantonats en la població á causa d' ésser propera del camí-ral, y varis més circunstants, sens altre mérit ni distintiu que 'l d' una *escandalosa bona fe.*

Vos repetesch que m' agradaría d' alló més que 'l vejesseu al típich advocat de peu de marge, ab sa catxutxa de negociant de bestiar, sos ullets de fura manyaga, sas curtíssimas patilletas, ó sía polseras, espessas y crespadas com sos intents; llarch, magre, castigat de verola, negrós de dents, una gran verruga al replá de la galta

esquerra, viu, bellugadís, xerrayre y regatejant sas rialletas com tot home de suposició.

Veuríau ab quína prossopeya trau dels dos inferns de sa jupa de color de castanya borda, plechs de papers llarchs y curts, més ó ménos esgroguehits y grexosos, peró convenientment agermanats sota lligams formant creus; ab quína gravetat los trau y torna á aconduhir, despreciant, ab olímpica compassió, 'ls avisos dels parroquians que li advertexen que se li barrejarán y confondrán aquells documents; ab quína destresa se 'ls coloca sobre 'ls genolls ó als llabis y 'ls torna als inferns, trayent avans, d' un d' estos, la indispensable cartera, pansida, botaruda y lligada, ab beta negra, pèl mitj.

L' advocat de peu de marge ab prou feynas sab de lletra, pero 'n té més de menuda que set breviaris plegats. Va y vé de vila y de ciutat, á peu, (las espardenyas posadas y 'ls borceguins rossos dintre un mocador, penjant del bastó, á l' esquena per únich equipatje,) ab la matexa facilitat que van y venen sos clients «del tros» vull dir de la travallada al camp, al bosch ó á la vinya, y axó que la vila es cinch horetas lluny y set de las del diable la ciutat.

Coneix pocas lleys—per terceras y quartas personas, s' enten,—y més en lo que tenen de

burlables que de justas; peró coneix, en cambi, més advocats de debó y més procuradors y notaris y agents de negocis, qu' un foch no cremaría.

He dit que per únich equipatje porta 'l calsat de cuyro dins lo mocador, y he faltat á la veritat dihentho d' un modo absolut. Més de quatre son los dias en que dú, altrement, un parell de perdius, un conill y fins alguna llebrota, destinats á curials gurmants ó á escribents de probada influencia en la llestesa de la tramitació ó en cosa més important, si ménos digne de retráures.

¿Voldréu ara saber cóm se diu? Los jutjes honrats li deyan ahir *llagosta* dels camps encarregats á llur protecció, tant per sa dolentería com per la feyna que 'ls hi donava: avuy deuhen dirli *philoxera vastatrix*, perqu' es calificatiu d' actualitat, y perque dir las calamitats en llatí fa més jutje. Los advocats de bè l' anomenan *mala sombra*, y se 'n defugen tant com poden, sense que pugan may tant com volen, perque las malas sombras se troban sense buscarlas y son més temibles de lo que semblan, valdament se tracti d' advocats de bè; los quals, si no han de morirse de fam, no sempre poden triarse la parroquia, ni usar d' una severitat massa escrupulosa

ab la gent, per tanta que n' esmarsin ab la qualitat moral dels negocis. Los lletrats, procuradors y demés curials de la mánega ampla, retribuhits ja en diner ja en las especies venatorias avans indicadas, y á voltas ab oli, ví ó altres productes de la terra, li diuhen *suplement de negocis bons*, y, com á tal, no sóls no 'l desdenyan, sinó que procuran atráuressel, sobre tot en temporadas críticas, permetentli certas llibertats d' entrada als despaigs, de llenguatje en la converversa, de remanament de papers, de llargaria y pesantor en las consultas, que no consentirían ó consenten á molts altres concurrents. Jo, per no ésser més cruel que jutjes y advocats de bè, me contentaré ab calificarlo de... *plaga de la parroquia.*

¿N' es la primera? ¿La segona? ¿La tercera? ¿Quína?—Parroquias y parroquias hi há, y ell es... segons ellas. Com tota malaltía, castiga més fort ó més fluix segons las complecsions en qué recau.

Acabo de compararlo ab una malaltía, y axó 'm porta á l' atenuament de la *plagasitat* que representa 'l jurisconsult de peu de marge. Hi há malaltías que regeneran definitivament certas naturalesas, é hi há advocats de peu de marge que definitivament regeneran certas poblacions rurals. ¿Cóm? Axeribintlas, espavilantlas.

La en que 'us he presentat mon héroe era una d' aquestas: necessitava ésser axeribida, malgrat la poca distancia que la separava de la carretera, y nostre advocat *margenal* cumplía sa missió admirablement.

*
* *

Tots ó la gran majoría dels concurrents al Hostal del Pámpol, y admiradors de nostre subjecte, tenían en mans d' aquest encárrechs més ó ménos granats.

Seguint lo mateix orde ab que vos los he enumerat, diré que l' hostalera li devía una *componienda* ó arretglo del plet seguit per ella contra un seu germá, en demanda de suplement de llegítima per manifesta lesió *ulta midirium* (com deya enfáticament l' advocat rural, malmetent la locució forense,) ó per engany de mitjas, com vulgarment s' anomena. Semblant tranzició, que, á dreta lley, no debía acceptar l' interessada, fou per aquesta admesa ab alegría, y una sola visita als advocats de part y altre, valgué al de peu de marge una dobla de quatre en pessa, gens sospitosa ni gens curta.

Lo traginer li tenía encarregada la defensa d' un dret de rabassa morta, que de tant mort tu-

fejava talment, peró... peró l' advocat rural se cobrava ab algun mallal d' oli, com si aquell dret á favor del traginer fos més viu que cap passarell cantant.

En quant al guarda-bosch, ja eran figas d' altre paner. Pretenía de nostre advocat una influencia prou forta pera traure de la presó á un germá de la séva dona, qui, de resultas d' haverse embolicat ab faldillas, (¡ben diferent del guarda, com hi há mon!) estava jayent en un calabosso. Los dias anavan passant; lo pres no exía; peró, com l' *advocat* li havía dit que, á no ésser ell, n' hi tindría per anys, lo guarda-bosch s' ho temía y s' ho creya, á pesar de que una vegada que 'n parlá al amo ne va rébrer algunas confiansas. Ell se refiava més que del amo y que dels dictats de sa rahó natural, de la *upanió* del encarregat ó agent popular.

Finalment, lo mestre-de-casas y 'l cosí del hostaler també confiavan en la vivor y llestesa de nostre advocat, l' un per divorciarse de la dona y l' altre per tirarse damunt la pessa de terra d' un honrat peró desgraciadíssim menestral, (no concurrent jamay al Hostal del Pámpol, ni á cap altre) á quí 'l tal cosí havía dexat diners secretament y sens' escriptura pública, peró á un interés crescudíssim capás d' ofegar á un brau, quant més á un pobr' home.

L' únich dels personatjes citats que 's rezelava un bon xich, per instigació del seu gendre, era 'l sogre del cabo de civils.

*
* *

La nit comensá á venir, y 'ls circunstants anaren retirantse, satisfets de las esplicacions donadas á tots y á cada hú d' ells per l' advocat rural: esplicacions ab salsa de llatí malparlat, de rústega brometa, y de consideracions políticas y socials, ó bè adotzenadas ó bè atrevidas sense solta, mes al alcans del aplech d' aquellas mansas inteligencias.

Y nostre jurisconsult de peu de marge se 'n aná, com de costum, á dormir, desprès de menjar, beure, riure, dropejar y fer tabola á la salut de sos clients.

L' hostalera li hauría fet una capella, á ésser major ó menor de lo qu' era sa relligiositat.

A falta de capella li feu... més de quatre abrassadas sense malicia (devant del marit) per la parroquia que li *menava*, y més de quatre presents, comensant per l' ánech, quan fou una mica gros, y acabant per un marranet.

BENEYTS Á PARELLS

I

Era 'l pobre mendicant «Ramon dels barrets» beneyt de naxensa y tan lleig com normalment inofensiu.

Tenía jo de dotze á catorze anys, quan ell venía, un cop per setmana á lo ménos, al poble d' aquell oncle meu pagés, qual digne esperit he retret en alguna de mas precedents relacions.

Li deyam en «Ramon dels barrets», tant los noys com las personas grans del poble, perque la sèva manía dominant era la de portar sobre 'l cap, ficats un dintre l' altre, á tall d' embuts, barrets alts y més barrets. Vos he indicat, altre-

ment, qu' era lleig, y ara afegiré qu' ho era tant, que difícilment pot concebirse combinació més deplorable d' ulls macilents y perduts sota un pellatje negrós y arrugat; nas formidable, malencólicament abatut sobre un llabis tantost invisibles, de tant prims, y orellas blincadas, tan blincadas cap-endevant com si 's morissen de son. En aquell temps, que diu que 'ls homes creyan en la eczistencia sobrenatural de set Gracias, veyent á n' el pobre Ramon haurían hagut de creure, ab més rahó, en lo fatal poder de set Desgracias juntas. Barrets abonyegats al cim, segons ja he indicat; gran morral sota la botaruda esquena y penjant á un costat; camas tortas y mal vestidas; peus descalsos; llarguíssim plansó á la ma, portat á estil de bordó de pelegrí: véusel aquí de cap á peus.

Ara 'm toca provar qu' era inofensiu.

Per dotzenas podría contarvos las trapacerías que li feya la mala generació dels pobles: desde 'l dirli fástichs y burlarse del seu posat, fins á l' apedregarli 'ls barrets, espantarlo, imitant lo lladrar dels gossos,—que li feyan una pòr de mil diables,—ruxarlo ab aigua, y, en épocas de bona anyada, ab vi y tot, quan ell ne demanava més, després de béuressen un bon plat d' aquells tant fondos que tenen pintat un aucell groch de llargas urpas.

Tot y ab axó; tot y ab que 'l pobre Ramon no 's feya benvoler per sa netedat, ni per sa continencia en lo beure ví, ó qualsevol aigua que *vinejés* un xich; tot y ab que una vegada, passant per prop d' un regueró hont s' hi banyavan las tórias d' un cep, ell va posarse á beure esclamant satisfet: «qualsevol begui aigua»; tot y ab qu' era capás d' estar polsant un dia seguit, si durant ell li haguessen donat tabaco de qualsevulla especie, qu' ell cuytava prou á ferlo *polsable;*—tot y ab axó, dich, jo esperava ansiós la sèva passada per la masía, com la esperava igualment una de las mevas cosinas, que tenía per cor un niu de privilegiats sentiments. Mes no confonguéu, com sembla qu' acabi de confondre jo, ab semblant cita: jo esperava la vinguda del beneyt Ramon, ab preferencia á la dels altres molts pobres que passavan á demanar y conseguir almoyna, mogut per curiositat de xicot, més que per compassió veritable, mentre que ma bona y bella cosina, que contava catorze ó quinze anys, (aventatjantme, per tant, sóls de dos ó tres), desitjavá l' arrivada d' aquell pobre més per compassió que per curiositat.

Las moltas bromas de que sabíam havía sigut objecte, y, recientment, una de terrible, acabavan de fer qu' á ma cosina li inspirés estraordinaria llástima, é interés gran á mí.

Figuréuvos si n' era de terrible la broma que acabava de sufrir el pobre beneyt, en l' época á que 's referexen mos recorts.

Arrivá, un vespre, á certa casa menestrala del poble de G***, (poble de batussers, vehí del nostre, al que sempre donava qué fer, en diadas d' aplech, per las ganas de mourhi brega), y demaná acullimen pera passarhi la nit. Justament s' havía mort, horas avans, lo mosso vell ab qui 'ls amos solían fer dormir á 'n Ramon, y 'l cadáver se trobava, cobert, en lo rústech llit de quatre posts. Ningú va avisarho á 'n Ramon, ans al contrari, li digué la gent de la casa que 'l mosso s' havía hagut de ficar al llit per no trobarse gayre bé, y 'l pobre beneyt, á l' hora convenient, va pujar á la cambrota del mosso finat, duhent sóls un llum de mala mort que, com de costum, li feren dexar al corredor, alegant lo temor de que calés foch. S' ajagué; sobre la márfega en que 'l difunt estava, y, rendit per la son y confiat, s' adormí com un beneyt qu' era.—L' endemá, ningú avisá al fuster, al anar á pendre mida del cadáver pera ferli la caxa; lo fuster penetrá á la cambra, distretament y sens cap rezel, mentre dormía encara 'n Ramon; s' acostá al llit, destapá y... ¡podéu contar quín esglay lo sèu, al veure, de sopte, remóures una persona qu' ell

va creure era 'l difunt! Llensant los arreus, se posá á fugir, mentre que 'n Ramon, despertat y y adonantse del mort, á son costat, possehit de tant ó més esglay que 'l fuster, sense vestirse ni res, arrencá correguda vers l' escala, acabant d' espantar al últim. ¡Pobre beneyt! No bè fou baix, alarmats los gossos y eccitats per aquella estranya y descomposta figura, comensaren á guissar frenétichs entorn d' ell, obligantlo á enfilarse damunt d' un enderroch y á fer suprems esforsos pera deslliurarse de la esvalotada canilla.

Sustos de semblant mena sempre dexan rastre, y 'l beneyt Ramon, en lo temps á que 'm referexo, s' havía tornat més espantadís que may. Al sentir parlar de morts, tremolava, y un lladruch de gos lo posava fora de sí. ¡No 'us dich res de quan los cans lo perseguían de debó! Perdía 'l mon de veure, y 's quedava ab febra quí sab los dias.

II

A més de 'n Ramon, se dexava veure periódicament, á la masía, en demanda també de caritat, una dona poch ménos beneyta qu' ell, á qui anomenavam la Quela, per tal de que 'l

seu veritable nom era 'l de Miquela. Mes dech consignar, totseguit, que la beneytería de la infelís dona no era, certament, semblant á la de 'n Ramon, puix ni tenía cap passió pèls mocadors del cap ó per las caputxas, (lo que hauría equivalgut á la déria de 'n Ramon pèls barrets), ni bevía ví, ni s' espantava perque 'ls gossos lladressen ó perque se li parlés de morts.

La beneyta Quela se las enfilava per altres cantons: li agradava riure, cantar, fent la samayre, ab uns sams á la ma, y ballar á tothora, (molts cops en perjudici del sentiment del pudor, que la gent de seny havía d' imposarli á la forsa, sinó de grat); li agradava havérselas de tot; menjar fruyta verda; colocarse sobre las orellas penjolls de maduxas, de cireras y fins de prunas y peras; fer grans saludos á tothom, com més pobre més, y, finalment, li agradava que no li parlessen may de que feya ó faría mal temps. L' idea del mal temps la encenía com una pólvora.

Respecte á sa figura, no hauría sigut gens antipática, á poderse prescindir de la dexadesa ab que duya las prendas de roba: dexadesa que donava molt qué fer á la bondadosa cosina meva, sempre que la Quela 's dexava veure de nosaltres.

La desventurada dona contaría uns trenta anys, y aparentava tenirne més de quaranta. Molt colrada pèl sol y molt blanquinosa ja de cabells, sas fesomías estavan tan maltractadas com la primitiva forsa y puresa de sa veu, y eran sos moviments faltats de natural vivor y renyits ab tot pensament y fí de boniquesa y de complacencia.

Una circunstancia, empero, feya estimable á la pobra beneyta: sa passió per las criaturas de bolquer, las quals moltas vegadas se li havían de traure de prop, á fí de que no las malogrés ab festas eccesivament carinyosas y espresivas.

Com de fet: veyentse devant una criatureta embolcada, hauríau observat que 'ls ulls de la beneyta, negres y espayosos, se dilatavan; que se li movían els llabis, mostrant, al obrirse desmesuradament, no sóls las duas rengleras de dentat apretantse joyosas, sinó fins las genivas y tot: gesticulació que donava al rostre de la infortunada Quela un aspecte dels més estranys y alhora atrayents per son franch y poderosíssim esclat.

III

Fou lo cas, donchs, que certa tarde li va passar per la barretina al bulliciós y endiastrat

viudo Gasparot de ca 'n Parra, (que s' havía malmés casi tot lo del seu en francatxelas,) di-divertirse y plaguejar á costa del beneyt Ramon y de la beneyta Quela.

¿Quína te se 'n pensá?—Devant d' una munió de jovent, plaga com ell, lográ fer comparéxer las duas víctimas.

Era cap al tart d' un dissapte de primavera y tothom estava d' orga perque havía plegat de travallar.

—Feste ensá, Quela... Vina assí, Ramon.

Los beneyts s' hi acostaren ab algun rezel, á pesar de que 'ls havía donat ell, d' avansada, algun diner per inspirárloshi confiansa.

—¿May diríau que só pensat?

—¿Qué?—feren los dos interrogats casi simultáneament.

—¡Casarvos!—respongué 'n Gasparot.

Tota la reunió esclafí en grossa rialla.

En Ramon va pegar un salt tan gran, que poch se n' hi faltá per caure. La Quela, en cambi, va posarse á picar de mans y á saltar y ballar y á fer deu mil muecas. Després comensá á donar cops de mans, alsant molt els brassos, damunt los barrets de 'n Ramon, tirántloshi per aquí-enllá y cridant:

—Sí, sí; ja está dit!... Gasparot, fes de senyor

Rector;... que 'ns casi desseguida... Demá tindré una criatureta y no la dexaré ferse gran... Si creix, tacó de llenya!... Jo no 'u vull que crexis, totxassa! Haurías de captar... Val més que 't quedis sempre petita... petita... Més petita encara!... ¡Més!... ¡Axís, axís!... ¡Oooh!... Guaytéula la menta d' olor!... ¡Ooooh!...

Ja podéu pensar que, si ningú hagués contingut al beneyt, al véures maltractar en sos barrets per la Quela, no hauría dexat parlar tant á n' aquesta: l' haguera bofetejada y bastonejada de mala manera.

A falta de semblant desfogament, lo pobre Ramon va espansionarse dexant sortir de sa boca una desordenada professó d' insults contra la beneyta.

Seguidament, li doná per braholar ab furia, com si li estiressen los cabells:

—No vull gossos!... No vull gossos!... Donéume ví... Més val per' mí que pèls morts y pèls gossos!

—Cálmat, Ramonatxo!—li digué 'n Gasparot, volent tornarlo á tanta rahó com fos possible.—Ningú t' parla de gossos ni de morts: totxás, més que totxás! Lo que volém es que 't casis ab la Quela.

—Més m' estimo que 'm donguéu un barret

alt, ben alt... Un com el campanar, que fassi cría y que covi als que tinch... Omplíume un barret de mam bo y... si no me 'l acabo, perdo... ho perdo tot:... els barrets nó, ¡ey!...

—Tralará, la! Rúuuhá!—cridava la beneyta, saltant y ballant á la desbaratada, mentre 'n Ramon parlava, á glops, lo qu' heu llegit, y 'l concurs reya que més reya com si fos més beneyt que 'ls beneyts de debó.

—Bè: ¿qué 'ls casas ó no, Gasparot?—insinuá un dels feligresos, gran jogador d' escambrilla, peró més endeutat que cap govern.

—Sí, sí, sí; que 'ls casi!—esclamáren los altres toca-sardanas.

—¡Apa! Donéuvos la ma.

—¡Jo no; jo no!—digué 'n Ramon, volent escapar y trobantse impedit de sos moviments per la gent que 's posá més compacta, avansant bona cosa.

La Quela seguía rihent y picant de mans com si li haguessen donat alegroys.

—A encaxar de mans desseguida, Ramon!... Després faréu una estona de brasset y vindréu á sopar ab mí...

En Ramon s' agenollá á terra, fent descansar son cos sobre 'ls talons dels peus y disposat á no móures d' aquella positura.

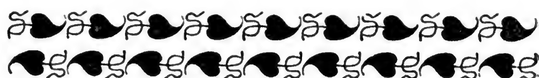
Llavoras en Gasparot, ab ajuda principal del qu' havía feta la pregunta, agafaren, per sota las axellas, al beneyt, disposantse á axecarlo y *casarlo* per forsa.

*
* *

A terme haurían dut semblant facecia, si no haguessen aparegut, en aquell instant, mon oncle y ma cosina que se n' anavan cap al Regadiu.—Lo primer reptá al jovent: la segona s' afanyá á mostrar, com sempre, sa pietat envers los pobres beneyts.

Lo meu oncle contava ab justíssim ascendent sobre 'l poble, degut á sa inteligencia y á sa cristiana bondat, may fallida. Ma cosineta... ja 'us ho he dit avans: tenía per cor un niu de privilegiats sentiments.—No m' enlluherna l' afecció de parentiu ni la d' amistat, que me 'ls fa y me 'ls fará tota la vida recordar ab lo més dolcíssim enterniment.

LA BRENA

(POPULAR)

Se trobaren, vora 'l riu Fluviá, tres sobrhumanas donzellas d' ayre pagesench.

La tarde tenía estesas sas alas de llum sobre 'ls faigs y pollancres, mes l' espessor d' estos arbres sóls dexava penetrar alguns raigs, que feyan xicas tacas de tebia y bellugosa claror damunt la terra.

Algunas fullas se movían enlayre y sobre l' herba, ab la suavitat que 's mouhen los pensaments bonichs, mentre 'ls aucells se demanavan á coblas lo cóm va y cóm vè, engrescantse 'ls uns ab lo benestar y animació dels altres. (Algunas parellas s' ho demanavan massa baxet pera sentirlas ningú.)

Una de las tres donzellas anava vestida de color primaveral, eczalant, com la floresta, al exir l' astre del dia, suavíssim parfum y fent reviure las flors hont las plantas posava.

L' altra duya un vestit blau com la serena. Somréyanli 'ls llabis, y brillávanli 'ls ulls ab la blaníssima claror de la lluna qu' envía al cor afanys tan dolsos de vida celestial.

Finalment, la tercera portava un vestit rogench com lo cel al vesprejar, y, ab ulls incerts y pudorosos, mirava 'ls caps-de-brots qu' encatifavan la terra.

En regaladíssima ubaga prengueren estatge, després de cullidas flors triadas y fruytas d' or.

Y digué la primera:

—Alegráuvos, germanas: jo só l' Esperansa.

La segona donzella li besá 'l front y la tercera somrigué.

Se deyan Amor y Vergonya.

—Escoltéu, amigas mevas:—proseguí—regalémnos ab la fruyta, *parant taula* ab las flors qu' havem aplegadas.

* * *

Finida la brena, vesprejava.

Se donaren las donzellas un bes á cada galta y 's despediren.

—Pera celebrar l' aniversari de nostra trobada. tórnarém á véurens;—insinuá l' Esperansa.

—De bon grat;—parlá l' Amor.

—Sí:—digué la Vergonya;—y no 'us canséu d' estimarme, companyonas mevas, perque ¡ay de vosaltras, si no tornavau á trobarme may més!

CASATS DE FRESCH

Me fa gran plaher presentarvos á l' Esperanseta y al seu home Genís, fills de bonas casas terratinentas, joves y casats anit ab la mellor voluntat de part y altra y á molta y vivíssima satisfacció de las respectivas familias.

Vos els faig conéxer en la matinada d' un diumenje del mes de mars y en lo moment d' exir de la casa del nuvi per' anársen á visitar la de de la nuvia: més gojosos que cap estiu.

La masía es distant un quart del petit vilatje en qu' está afincat en Genís.

Lo temps no está massa, massa segur; peró, per més que l' espós ha sigut de parer d' endúr-

sen parayguas, ha desistit del pensament per deferencia á sa esposa.

—¡Per mi ray!... Si tu te n' aconsolas, amoreta meva, jo altre tant;—ha fet abrassant á l' Esperanseta y picantli suaument l' esquena ab lo palmell de la ma.

—¡Bè será molt, home, que no poguém arrivar á casa! Quan hi siguém, que ploga tant com vulga. Ja sabs que tu no hi tens massa bon cop d' ull, fillet, en axó d' endevinar lo temps qu' ha de venir. Ja sabs que l' avi de casa sempre fa bulla ab las tevas ditas;—ha respost ella, respalant l' armilla, posada ja, del seu Genís.

—Axó sí: peró... noya, mars marseja, y avuy...

—Avuy deurá ésser com altras vegadas. Ja ho veurás.

Com qu' es lo primer dia d' exir *á la vergonya*, l' Esperanseta recalca son bras en lo de son marit, ben ferm, per cert, y... es tant com natural: voldría no trobar á ningú.

¡Quín desitj més contrariat!—No bè son á l' era, la nuvia, per tant qu' abaxi 'ls seus ullets blaus ab un punt de vert clar, ha d' adonarse de tres ó quatre aplechs de curiosas, algunas d'

ellas estiradas de las faldillas per bordegassots carregats de son, y ha de reparar en més de tres curiosos dispostos á guaytar ficsament, á xiuxiuhejar entr' ells sense descortesía y, per tant, ab llibertat complerta.

No hi ha valgut el matinejar. La curiositat es sempre més matinera que 'ls que la temen.

La ditxosa parella, no obstant, avansa y saluda á la gent, cuytant després á caminar. L' Esperanseta 's posa roja,... roja que sembla que las galtas se li van á encendre. La matexa prèssa fa qu' ensopegui una mica al empendre 'l caminal que dona á la Plassa y seguidament á fora. S' ha entregirat poch ó molt un peu, y camina ab certa pena, lo que no li impideix rebre, ab mitja rialla, los «que Deu los hi doni tota la sort del mon,» y «per molts anys sigan nuvis,» de la gent més espansiva y caracterisada; ni li priva de correspondre ab pessas de dos, confits y ramells de festas y manyaguerías, á la quitxalleta cumplimentosa que 's posa devant y pèls costats d' ella y son espós.

Las parellas de fadrinas son las qu' están més d' enhorabona ab l' espectacle dels dos casats de nou. Veuríau que la que no tomba 'l cap, quan han passat aquells, y no 's pot contenir de fer, —la cara frech-á-frech de sas companyeras,— observacions y rialletas avans de que 'ls nuvis

hajan desaparegut, s' atansa, ab mal dissimulada curiositat, al marge del camí y procura ferse venir bè 'l reposar pera no perdre cap *punt ni coma*.

Quan los nuvis han passat, ¡alló es aumentarse las collas y parlar totas al plegat, competint las mossas en quina sabrá esplicarshi més! ¡D' alló se 'n diu alabar y desalabar, cusir y rellar al matex temps! ¡D' alló se 'n diu ésser donas, com hi há un xay!

—Ell m' agrada més qu' ella;—afirma una, tirantse enrera 'l mocador del cap.

—Cuidado, tu!—esclama l' altra ab veu d' espinguet.

—Ben diferenta de mí. El trobo massa presumit;—observa una tercera.

—Es el seu posat;—afegeix la de més enllá.

—Bè, axó sí... Es el seu avi fet y pastat.

—Vaja, no diheu: qu' ella sembla que toca ab un dit al cel.

—En substancia, més bell partit podía fer, si hagués cregut á la sèva madrastra.

—Trobo que no s' ha sabut vestir massa bè.

—May hi deu haver vestit gayre, gayre.

Massa estarrufadassa! Sembla que duga *marinyach*

—¡Com que ja de sí es tan grossa!

—D' altras n' hi há que ho son més y no 'u semblan tant.

—Las arrecadas son lo que més m' ha agradat. De bona gana li 'n pendría, sense regatejar, unas d' igualas... si me las donés de franch: ¡ey!

—Ja, ja, ja!

—Sempre serás una plagota.

—Donchs á mí 'm faría més pessa la soguilla. D' arrecadas ja me 'n tindré y no las hi baratería ni que m' hi posés tornas.

—Lo mocador del coll sí que no li escau gota.

—Si res no t' escau,... pósat el blau.

—No: més aviat tirava á verdelós.

—Y com qu' ella es moreneta!...

—Bè: digueu lo que volgueu:—fa una viudeta qu' encara no havía badat boca;—ella es guapassa com ho era la sèva mare: té aquella matexa abundó de cabells castanys, que Deu n' hi dó, (y ja veyeu que no parlo per mí, que 'ls tinch ben rossos); els seus matexos ulls petits peró que no saben qué ferse de tanta vivesa, perque 'n tenen per vendre; té 'l mateix tirat de fesomías que fan de bon mirar, y té la matexa bona mena de riure y 'l matex posat. Que si es un xiquet massa grossa y que si no vesteix tan bè com aquella y l' altra, valdrá més que ho dexém corre. Ella que sábia, si acontenta al seu marit qu' es tot un galant home.

—Li trobas perque s' assembla al que Nostre Senyor te se 'n va emportar.

—Potser sí... Deu l' haja perdonat!... Cert á fe, m' hi ha fet pensar. Ja podrá estar ben contenta ella si se li retira en tot.

Duas llágrimas, apuntantli als ulls, humitejan los de la bona viudeta, y desde llavoras la conversa 's fa casi enterament favorable pera 'ls nuvis.

*
* *

Durant l' apuntada conversa, l' Esperanseta y 'n Genís han exit fora de vilatje y caminan per una vía estreta, que per un costat tè un vessant poblat de vinya y oliverar, en profitosa barreja, y per l' altre, ampla fondalada atapahida de brancatje en que hi canta 'l vent fresch que s' ha comensat á girar.

L' espós tenía rahó. S' acosta una ruxada. Un cap de núvol negrós va dominant l' espay empenyent la claror tota á una banda limitada.

—¿Ho veus, Esperanseta? ¿Ho veus, amor meva?... Ara que som á mitjan camí tenim ja tantost la pluja damunt.

—¿Vols dir, Genís?

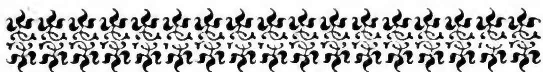
—Ben segur! y qu' hem de cuytar... Ja no

podém tornar enrera... Hem d' arrivar á ca teva...

Los hi falta encara, per' esserhi, un bon tirat de pedra, quan se posa á caure una espessa y fortíssima gotellada. Corren... La pobra Esperanseta, débil de sí, per més que no 'u sembli molt, y debilitada pèl mateix avergonyiment, no pot anar depressa. Son marit la pren en brassos, desenganyat de trobar protecció sota cap arbre, y axís arrivan á casa d' ella. Avans d' arrivarhi, observan, á sota 'l porxo y darrera 'ls vidres del balcó, la familia somrihent. Axís que hi son, lo primer saludo del avi es dírloshi, tabolejant:

—Aném! Ara sí que sou ben CASATS DE FRESCH.

LO SALUDADOR

Endemés, amich Pons, ha resultat certa la noticia que vareu confiarme. M' he procurat més antecedents y circunstancias del cas, interessat per l' assumpto, y ara sabréu lo que n' he tret.

Resulta que 'l poble no me l' han volgut dir, peró que pot ésser qualsevol de Catalunya perque, casi sens escepció, en tots se creu ab l' eficacia curativa y sobrenatural del saludador: d' aquest sér humá privilegiat que va náxer al punt de la mitja nit de Nadal ó del Dijous Sant y que tè una creu al mitj de la volta del paladar.

Resulta que no hem de burlarnos nosaltres,

ciutadans, de semblant privilegi curatiu, perque cada dia veyem anunciat pèls diaris un grapat de medecinas *saludadoras*, que servexen pera un catálech llarguíssim de malaltías, y que, tanta es la insistencia dels anuncis, qu' á la fí arrivem á creurhi tots ó poch se n' hi falta.

Resulta, ademés, que 'l saludador en qüestió, era un minyó de llarga malicia, una mica vagamundot, y un' altra mica més amich dels bons talls; alt, prim, bastant faltat de pel á la cara, lleig de tota ella ménos dels ulls, que podían ben calificarse de malsaguanyats per éll. Son ofici 'l de sastre ó 'l de matalasser, segons las temporadas; sa instrucció nula; son parlar manyagoy y un si es ó no es parpizot.

Resulta que, més qu' éll, eran la sèva avia paterna y una sèva tia las que li havían proporcionat l' anomenada, tant mogudas per l' ambició de gloria miraculosa en sa familia, com per la més inferior de rebre y assaborir alguns presents.

Resulta que 'l tal saludador *nadalench* se diferenciava dels científichs que se 'ns anuncían per periódichs, ab lletras d' un través de dit, y per cantonadas, ab lletras de tres ó quatre travessos de ma, en que no ficsava sa remuneració, sinó que la dexava al bon judici de sos clients, pobres ó poch acomodats en llur gran majoría.

Y resulta, finalment, qu' axís com molts dels saludadors facultatius de las grans ciutats arrrivan á enriquirse, éll no passá may de petit menestral sens altre patrimoni qu' un hort de mitja vessana y una casa que Dèu n' hi doret.

∴

Com sabéu ja, va arrivar al poble á passarhi una quinzena certa familia barcelonina composta esclusivament de donas: una viuda y duas fillas sèvas.

La viuda ho era d' un industrial que morí acaudalat, riquíssim, á pesar d' ésser un babau de primera forsa, com ho demostrava ab los inverossímils disbarats que deya en qualsevol conversa, per insignificant que sigués. Qué!,—esclamará un lógich,—¿tan babau y tan rich?... Amich Pons: ¡rihémnos dels lógichs, ja que no fan progressar la ciencia en vista de la molta gent qu' á Barcelona, com á Cuba, com á tantas parts, s' ha enriquit justament perque l' instrucció no li ha feta cap mica de nosa? Si: rihémnos de tan estupenda candidesa.

Tornanthi: la senyora donya *Ancalita* (axís se feya anomenar) y sas duas fillas, de tretze y de setze anys, respectivament, varen instalarse en la

casa propia que, á poca distancia de la massa de població, y prop de la font, qual aigua provava molt al difunt marit, aquest se feu edificar.

Las duas noyas eran un trasllat vivent de totas las imperfeccions de sa mare. De mena menuda com ella; com ella malagradosas; com ella impresionables y egoistas fins més enllá de tota ponderació. Com ella y més que 'ls ignorants pagesos del poble, carregadas de fé en lo saludador.

La població, obrant á la manera de molts fills que no respectan sinó que temen als pares, per l' eccessíu rigor qu' estos hi emplean, no las respectava, peró las temía per una rahó que val per totas: per que tenían diners y s' ho feyan valdre. En efecte: lo cunyat de donya *Ancalita* era un soberá indirecte del poble, y la pór del tal cunyat, home relacionat é influyent com un diable, capás de ferho anar tot en renou, tant per lo que respecta á la vida política com á l' administrativa del municipi, era lo qu' estemordía á la gent.

De la regla general, empero, se diferenciavan un home y una bestia: lo barber y un gosset-cadell d' aquest.

Lo barber las hi duya votada á las senyoras, nó precisament perque ellas, en sa qualitat de

donas, no li podían proporcionar feyna (quelcóm hi debía haver d' axó), sinó perque, naturalment, li feyan «tif-taf,» segons auténtica espressió del Fígaro rural. Lo tal barber havía sigut miquelet, havía corregut la tuna, havía estat, anys enrera, á Barcelona, y tenía presas las filiacions d' una gran munió de donas ricas comparables á las de que 'us parlo.

—Jo no tinch pels á la llengua,—deya als parroquians,—perque ningú m' ho perdonaría que n' hi tingués, essent barber com só, y 'm quedaría sense parroquia. Jo haig de dir lo que hi há, y lo que hi há es qu' aquellas tres donas fan una trinitat ben galdosa, com hi há un peix! Si tenen més que sopin dos cops, peró que no vingan á fer per aquí aquellas ganyotas de disgustadas y fastigosas. Si res las hi fa pessa, que toquin el dos, que menos nos en fan ellas á nosaltres. ¡Ah! si no fos el cunyat que 'ns té 'l peu al coll... Peró ¿á mí qué 'm conta? Mala peste...

—Vaja, *Xicu*, no siguéu tan punxeta!—observava 'l parroquiá á qui estava afeytant lo barber, mentres aquest afilava la navaja pera repassarlo.—Al últim, ellas no fan mal á ningú.

—Bé: axó jo no 'u dich; peró á mí 'm carrega veure que 'l poble las hi fa tant el *rendivú* perque son ricas... ¡Ricas! Si anessem á mirar com

va ferlos els quartos el difunt, que Dèu hagi perdonat...

—¿Qué voléu dir?—preguntá un altre parroquiá maliciós qu' acabava d' entrar y que, sentint los darrers mots de 'n Xicu, ja comprengué de qué parlava.

—Vull dir que... val més que no 'u diga, per respecte als morts.

—Dihéu, home, dihéu!—insistí 'l nou entrat; —no surtirá d' aquí.

—Donchs... de més d' un rich he sentit á dir que va comensar la sèva fortuna...

Lo barber ajustá bé la vidriera de la porta.

—¿De quina manera?

—En temps de la crema dels convents, quedantse la moma d' algun frare acullit á ca sèva y mort...

La entrada de dos nous concurrents, un d' ells molt jove encara, no permeté al barber acabar l' idea. Valgué més axís.

***

Lo cadell pertanyent al barber, enamich com son amo de las *Ancalitas*, segons queda indicat, no sempre anava tip sinó molt ménos, n' obstant lo molt agraciat qu' era d' esperit, ja que no

de cos, que 'l tenía desmesuradament vestit de pelussa lletja.

Las senyoras, que no podían veure al barber, tampoch podían veure al tal gos: l' odiavan y 'ls hi semblava que debía tornarse rabiós.

Per desgracia, no passaren molts dias sense que tal suspita prengués, per' ellas, un carácter de realitat que fundadament las horroritsá y consterná.

Era un divendres; lo gosset tenía verdadera cassussa y rondava per devant la botiga, seguint ab fervor los passos d' un bordegás, que 's menjava un tros de pa moresch, mal enllardat, y llepava de terra las engrunas que se 'n desprenian. Las tres senyoras passaren depressa perque comensava á ploviscar. Una d' ellas, la noya petita, trepitjá, sense voler, al cadell, separat avans per ellas matexas impensadament, del protector *indirecte*, y 'l canich, irritat, clavá mossegada á la xicota y seguidament, frenétich, á la senyora vella.

¡Qué va haver fet!... Los xiscles de las tres y especialment de las duas agraviadas, foren tals y tants, que la gent hi acudí á professons fetas y s' armá un rebumbori que no es per descrit.

—¡Ay, ay!... Desventurada de mí!... ¡Se m' haurá encomanat la *hirdufovia!*—era la princi-

pal esclamació de la digna viuda del industrial acaudalat.

—¡Ay, mamá, jo ja 'm sento rabiosa!... ¡Ay!... Y 'l tio que no es aquí!...—eran los crits dominants de la xicota mossegada.

—¡Socorro!... Ajuda!... Matéu al gos!—clamava la tercera, anant d' un cantó al altre sense fer res de bo.

Per desgracia, la «pedra escorsonera» no era coneguda al poble, y, com l' alarma 's presentá de tanta magnitut y crexía ab tanta pressa l' esglay de las interessadas, una bona dona aná á cercar, depressa y corrent, al metje y un' altra al saludador, mentres aquellas eran conduhidas, mitj en brassos y mitj de peus á terra, á casa.

***

Lo saludador arrivá primer que 'l metje, tot plé de borró y polsina de llana dels matalassos qu' estava refent.

Un murmuri de general esplay, de satisfacció íntima acullí s' arrivada, á pesar de saber la generació congregada á la casa que no es en un dia sol que realisan sas maravellas los predestinats, sinó que 'n tenen quaranta de temps.

Ab la bellugosa rialleta á la boca penetrá 'l

saludador y s' encaminá envers la sala, qu' era hont se trobavan las tres senyoras planyentse seguidament y mostrant una pòr qu' ara ja 's traduhía en agudíssims sobressalts nerviosos.

Nostre ínclit personatje s' acostá á las duas atacadas, guiat per la senyoreta gran, tot espolsantse 'ls principals borrallons de llana que portava damunt.

Com ademés d' estar en antecedents, acabava de veure al gossot y sabía perfectament que no hi havía tal hidrofobia ó tal rabia, se presentá radiant de satisfacció y disposat á garantir l' éczit inmediat de sa intervenció maravellosa.

Home prudent, no era aquella la primera ni había d' ésser l' última vegada que caminés sobre segur. Penetrat de la mácsima divina «ajúdat y t' ajudaré,» se prevenía, tant com li era possible, per' evitar l' ineficacia de las místicas fregadas de sa llengua y de las devotas creus fetas per son dit gros damunt las clapas del cos enmalaltidas.

—Cúrans!... Cúrans aviat!—esclamá la viuda, que tenía, com s' ha insinuat, una fé cega en lo saludador.

Anava ja aquest, sense contestar paraula, á practicar lo miraculós art, comensant péls *encreuhaments,* quan va comparéxer lo barber,

llevada la gorra y ab lo pelut y lleig cadell en brassos.

Una estrident manifestació del esglay més inmens escapá de las tres bocas de las interessadas, y estas s' acostaren una á l' altra com criaturetas temerosas de que un monstre va á devorarlasde viu en viu. La gentada popular, entre la que 's va obrir pas, á forsa de colzes, lo barber, seguí á n' aquest fins al pas de la porta de la sala, aturantse allí y formanthi una gran remenadissa de caps de diversas dimensions provehits tots d' ulls desmesuradament oberts.

Lo Fígaro del poble, no fent cabal dels crits de «trayéumels del davant! trayéumels del davant!» que profería donya *Ancalita*, referintse á barber y cadell, digué ab tota la serenitat de qu' era capás:

—Senyoras, no perfidiejin més, ni 's dongan mal temps. Lo meu cadell es tan rabiós com jo... Mírinlo: la gana y no més que la gana l' ha fet mossegar, y com que jo me 'n tinch la culpa, jo la pagaré com las hi sembli.

Després, dirigintse als restants espectadors,

—Guaytéulo tots vosaltres, vehins y amichs meus,—digué—y respongueu ab la ma al cor: ¿no es cert qu' aquest meu cadell tè 'l vici de fer malbè molta gana? ¿No fa que tots vos dexaríau

mossegar per ell sense pór de tornarvos rabiosos?... Miquelet, pósat dret y camina! ¡au!

Lo cadell se colocá dret sobre las duas potas de darrera y doná algunas passas. Tothom esclafí en grossa rialla, ménos las interessadas. Sóls la noya gran dexá apuntar una rialleta.

Lo saludador vejé que se li escorría la ganga y no se n' aconhortá fácilment.

—Senyoras,—observá—vostés dirán. Jo, axís qu' axís, ja he perdut un quart de jornal y...

—Jo te l' abonaré y... vésten;—replicá 'l barber comensant á irritarse;—vésten, avans no 't canti jo las quaranta y fassi á saber...

—¿Qué?—preguntá 'l saludador ab cert ayre provocatíu.

—¿Qué? Que no has vingut aquí sense enterarte de que 'l meú cadell no tenía tal rabia, ni tal cosa que s' hi sembli, com horas d' ara sab ja tothom que no es aquí.

* * *

L' arrivada del facultatiu acabá de proporcionar, als ulls de las *Ancalitas*, la victoria al barber; mes... l' arrivada, al cap d' alguns dias, del cunyat de las senyoras proporcioná al Fígaro 'l comens d' una guerra sense quartel, (á la que

ajudaren molt *popularment* l' avia paterna y la tia del saludador,) després de la que no tingué aquell altre recurs que mudar d' ayres.

Lo saludador, en cambi, segueix impertérrit al poble, malgrat l' afront per que va passar, devant de molta gent, y malgrat la persecució implacable del inteligent senyor metje; y es perque 'l *saludador* significa, respecte á la medecina, lo que l' *advocat de peu de marge* respecte de las lleys, tenint encara á favor seu lo fanatisme relligiós, que Dèu confonga eternament.

MEMORIAS D' UN SARDANISTA

Cóm puch quedarme ab las ganas d' escríurelas, si 'l que voldría fòra tenir l' enginy del mellor mestre de coblas ampurdanesas, pera compondre una tonada ab que 'ls meus recorts poguessen cantarse?

Pára atenció, jovent, y procura, com jo, no ésser may desagrahit.

I

Ballant sardanas vaig conéxer á la pagesa més galindoya del Ampurdá petit.

¿Que si las puntejava bé, dihéu? ¿Que si movía 'l cos ab una gracia que res tenía que veure

ab la desinvoltura, ni ab cosa que pogués semblarshi de set horas lluny?

Las sèvas galtas eran del color de las rosas barrejat ab lo color de las gemadas assutzenas: rosor blanca ó blancor rosada: com volguéu, minyons, com volguéu. Sas arrecadas de plata y esmeraldas, present de la padrina de confirmar, (emparentada ab un argenter vell de Girona) saltirejavan com dos aucells acabats de sortir del niu, que no saben avenirse de la sort que han alcansat. Una rialla pura y regalada s' entretenía en sos llabis, descubrint dos rengles de dents blancas que ni somniadas.

Lo vent, enjogassantse ab sos cabells negres y ab un pany de son mocador del coll, va donarme una sessió de febra, mes de febra tan dolsa que tant-de-bó la pogués encomanar als afligits!

Per lo que diu als dos minyons que donavan, un á cada costat, la ma á la fadrina, no m' engelosiren poch ni molt. Varen semblarme germans d' ella, y no hi tenían cap mica de retiransa.

II

Diguí á la gentil balladora la meva estimació, y ella li doná 'l més tendre y animador aculliment.

—¡Valdament no m' enganyis, com no t' enganyaré jo may de la vida!

Axí 'm parlá y jo vaig respóndreli:

—Dèu me llevi la salut, si may t' he d' enganyar.

Y 'ns hauríam casat pèl juny vinent, sinó que 'l seu pare duya voluntat á un altre minyó del meu temps, ne feya ja molt.

Era 'l pare d' ella un home colrat pèl sol dels camps y vinyas, tant com pèl de las festas majors estiuhencas. Quan se citava un sardanista de cap-d' ala 'l retreya tothom á n'ell. Ballava á l' antiga usansa, vull dir un xich massa estirat de cos y camas, y era un altre xich massa aficionat al antich contrapás que serveix pera cantarhi tota la Passió y Mort de Nostre Senyor Jesu-Crist.

Donchs jo vaig procurar apendre bè la sardana, y, assegurat de lluhirmhi, vaig puntejarla, de parella ab ma estimada, devant d' éll.

¿Voléu un home content?

Sabia que jo—mal no m' estiga 'l dirho,—era bon minyó, y al veure qu' ensopegava tan bè ab sa filla 'ls contrapunts més enrevessats y dificultosos, esclamá ab alegría desmesurada y tot abrassantme:

—Bé, noy maco! T'hi has lluhit... ¿Vols casarte ab ma filla? Avuy fos y demá festa! ¡Cásathi; ca-

séuvos! L' altre bordegás que la preten no s' hi avé de bon tros tant com tu, ab la noya!... M' hi ha caigut la baba, veyentvos *puntejar* tan ben avinguts... Tu m' has d' ésser gendre y no altre... Vull tenir per gendre un sardanista que fassi rotllo y tu, que ja 'n fas, més ne farás encara al costat meu.

III

Varem casarnos pèl setembre, quan lo most se dexa esprémer, dins las samals, la generosa sanch que fermenta y balla de goig; quan s' omplan els cups y 'ls vremadors no 's cansan de tabolejar com uns plagas que son.

La nit de la diada en que 'l senyor Rector va casarnos, ufana la lluna de sa plenitut enviava al mon claror abundosa y suau com l' amor d' una mare.

Y va omplirse de gent l' era que semblava una gran safata de plata vella. Espinguejá 'l fluviol, repicá 'l tamborino, soná la gralla, y fadrins y casats, noys y nenas, tothom puntejá la sardana. Fins lo senyor Rector (¡may més ne tindrém cap de tan paisá!) va ferhi un punt dels seus, posantse un gran penjoll de sotana á cada costat pera que no li fes nosa.

La bulla durá duas horas llargas (la plagasitat del senyor Rector un quart y no més); rodá la porrona de l' un sardanista al altre; lo barber va treure corrandas que cantá l' hostalera ab un ayre de veu tant y més escayent que may: tothom semblava sortit de mare, mes tothom se n' aná á fer la non-non y á posar ploma axís que la lluna, ab recansa d' enamorada, s' amagá darrera uns núvols que, al cap de pocas estonas y quan ab ma nuvia eram ja al llit, se desferen en carinyós ruxat.

IV

Tinch, grat sia á Deu, dos nens y duas nenas més sanitosos que cap Estiuhet de sant Martí. Si al un li diuhen bonich, més al altre. Ningú diu que se 'm semblin, ningú... llevat la dona. El sogre sosté,—á peu, á cavall y en carro,—que tots ells tenen el meu mateix posat.

Vè la nit de sant Joan; vè la de sant Pere y alsem gran pila de bruch y estellas ben rehinosas.

Está amanida... ¡Cala, noy gran, cala per tots quatre costats!... Ja fuma, ja espetega, ja s' encen, ja flameja enrojint las caras de tot lo voltant... ¡Quina cridoria ,Verge santa de Nuria! Sembla que tot se n' entri.

Los meus fills y 'ls d' altres parroquians me donan las manetas á mí y al sogre, y aprenen de ballar sardanas al entorn de la fogayna.

V

¡Sardana del meu cor! Si sè, al morirme, qu' encara regnas plahenta y casta per plassas, masías y cabanyas; si sè qu' ets encara la dansa volguda dels meus, es segur, bèn segur que moriré en gracia de Dèu.

UNA CASSERA

I

Hi há cert ditxo molt autorisat: «som al ball y hem de ballar.» Donchs al costat de semblant ditxo, proposaría jo que se n' admetés un altre: «som á pagés y hem de cassar.»

Estarse á pagés y no anar á cassera ni un dia es una falta imperdonable de bona criansa comesa ab la senyora de la casa gran: la Naturalesa; es com arrivar á un convit y, sense cumplir ab las fórmulas de la bona educació, posarse á taula.

Seguint la comparansa, afegiré que hi há personas que troban goig, no ja sóls en manifestarse

ben educadas, peró fins en aparéxer obsequiosas ab la familia que 'ls acull y que 'ls convida, y altras que s' han de violentar, molt ó poch, per' agasajar á la gent de la casa, sense que reprobin gens las naturals eczigencias de la cortesía.

Tal hi há que surt de ciutat pera passar una temporada á fora, disposat á ésser lo més ben educat, obsequiós y fins cumplimentós ab la gran familia d' elements naturals que l' acull y 'l festeja. Fentse cárrech de que la vida del camp es antitética de la ciutadana, y resolt á no perdre cap incident dels que aquella ofereix, se lleva ab el dia; recorra las ubagas; trasca, com los passarells, per vora 'ls torrents; guayta embadalit

«sota l' ombreta, l' ombreta, l' ombrí,»

lo lucsuriós esclat de las

«flors y violas y romaní;»

presencía, enamorántsen, las operacions agrícolas que, durant sa estada entre pagesos, aquestos duhen á bon terme; dexa, en gustosissim descans, regenerarse per la cantadissa dels aucells y per las alenadas del vent amanyagant lo

fullatje, ab lo qual gronxa ell son esperit; va y vè de la masía als camps y regadius; escolta y apren cansons y rondallas; assisteix, ab entussiasme crexent, á fontadas, aplechs y esbargiments los més honestos, y, finalment, va á pescar y á cassar sempre que no li falta companyía.

¡Oh sérs privilegiats, dignes de la més calurosa enveja, aquells que saben acomodarse á las circunstancias que s' han buscat! ¡Oh ditxosos, set cops ditxosos, aquells que poden calificar d' incomprensible en l' assumpto, sinó d' inverossímil, aquella tan curta com famosa composició del gran Horaci, en que 'l poeta diu que quan es á ciutat anyora 'l camp, y quan es al camp anyora la ciutat! ¡Oh afortunats una y mil voltas aquells qu' á tot arreu aprofitan medis de defensa contra las sugestions de la gandulería, y que, no dexant res per vert, per res dexan de divertirse!

L' Enrich Isaura no era ¡ay! d' aquexa mena, y se 'n planyía tant com volgueu.

Teóricament, totas las boniquesas, tots los atractius d' una curta permanencia recreativa á fora, l' alegravan y 'l trasportavan á un mon de

poesía higiénica, qu' es la més recomanable, ó, fet y fet, l' única recomanable á l' actual generació industrial.

L' Enrich acabava d' ésser estudiant del últim curs de lleys, y com en los anteriors, obtinguda l' aprobació, pensava en dexar Barcelona y anársen á passar un parell de mesos al poble, en qual terme municipal son riquíssim pare hi tenía un magnífich mas de propietat.

Los propósits qu' animavan al Enrich, á cada fí d' any académich, no podían ésser més bucólichs, y 'l plan que 's trassava era digne d' un consumat organisador de divertiments campestres. Ficat al llit, especialment, y clucats los ulls en reclam del primer son, l' imaginacio li nadava en un estany d' idílicas recreacions, y tots los encants que pálidament hem recordat al principi, conseguían la més viva y poderosa atracció pera 'l seu cor.

«Sí,—va esclamar enérgich y somrient alhora; —aquest estiu me presentaré diferent de lo qu' he sigut altres anys. Quan me trobi al Mas, matinejaré, correré, saltaré, cantaré, me dexaré apoderar de la mare naturalesa, y rebré sas caricias ab tota la ternura y ab tota la gratitut de que sò capás. Duré la batuta... vull dir que seré 'l cap-de-colla de totas las grescas, desde la més

inofensiva á la més carregada de malicia... decent.

«Sí; ja está dit: s' ha acabat alló del no atinar en qué ferse de las horas; s' ha acabat alló de sentir, després, amarchs remordiments per no haver sabut traure partit de la eczistencia pagesa. No 'm pendrán ja per vagamundo! Aniré, com tothom, á pescar, á cassar...»

Aquí s' aturá l' imaginació del Enrich. L' idea d' una sola cassera li era tan antipática com una dona lletja y vella ab pretensions d' interessant. Una cassera vol dir: primer, caminar malament; segon, caminar molt; tercer, caminar ab l' incertitut de trobar pessas de cassa, y, cas de trobarlas, ab l' incertitut de férlashi foch no malaguanyant lo tret. Baix altre punt de vista, una cassera significa: primer, anar carregat ab una escopeta, suposant que 'l sarró 'l du un mosso; segon, perill de ferse mal ab l' arma propia, de rébren de l' agena y de ferne á n' algun amich, ó á n' algun gos; tercer, perill de que 'l tret fassa figa, desesperant al tirador; y quart, probabilitat de sufrir algun mal de ventre, de resultas de no haver tingut l' heroisme de resistir la provocació gastronómica d' un verdelós penjoll de rahím ó d' altra fruyta no massa sahonada ó gens oportuna.

Las set contras qu' acabo d' enumerar se presentaren, en formidable suma, primer á l' imaginació y seguidament al implacable sentit práctich de nostre jove; y no s' hi presentá sola, no. Las apuntadas consideracions se referían, al cap-de-vall, á la cassera considerada en absolut; peró ¿y las consideracions históricas, es á dir, las relativas al passat del Enrich com á cassador? ¿Cóm podía ell oblidar qu' una vegada, anant á cassar, va caure dalt-á-baix d' un ribast, espunyintse una ma y ortigantse tota la cara? ¿Qu' un altra vegada va ficar, distret, lo peu en un aigua-moll, se va enfonzar fins més amunt dels genolls, se va haver de traure una de las botinas rossas (ell no sabía caminar ab espardenyas) y després no se la va poder calsar sinó á mitjas? ¿Cóm oblidar qu' un altre cop rebé en una cuxa dos perdigons, mentre un gos axeliat li passá prop y 'l tirá á terra? Y en fí, ¿cóm no tenir present la mala sort que 'l perseguia casi sempre, per no dir sempre, respecte á que li exissen á tret just pessas de cassa, y á que no plogués ó no s' alsés una ventada forta ó no succehís alguna desgraciada aventura ó altra, quan ell formava en la colla dels cassadors?

A despit de tot, pogué més en l' Enrich Isaura la resolució de *ruralisarse* en tota regla, que la síntessis fidel de quant se dexa esplicat.

«Aniré á cassar!»—repetí ab accent fermíssim; —y, girantse del cantó dret, acomodá bè 'l cap al coxí y va dormirse, somniant desseguida que matava dos perdius d' una escopetada.

II

Com de costum, desde l' impaciencia del Enrich per' anársen al Mas fins al dia de marxarhi van passar prop de dos mesos. Lo temps que trascorra de l' época d' eczámens al fort del estiu, tè á Barcelona un atractiu particular. L' obertura dels teatros estiuhenchs, y la conseqüent êxhibició de novas companyías; la celebració de *segonas parts* de concerts matinals (ja sabém que l' Enrich tranzigía fácilment en matinejar un poch); l' animació de la Rambla de las Flors, somrihent ab los variats llabis de tantas xicotas y de tantas toyas;—tots exos y altres elements de benestar, presidits per la bonesa de la temperatura, retenían al jove y feyan qu' aplassés, bonament, la satisfacció de s' ansietat per la vida campestre.—Las noyas, sobre tot, tan macas á l' entrada de l' estació calurosa, l' aturavan á cada nou impuls. ¡Era tan fill del pare Adam!

No bastava que 'l seu particular li escribís,

desde 'l Mas, que 'ls entorns d' aquest feyan ja un goig inmens. L' Enrich, agrahint molt la solicitut paternal, anava afegint una diada més á la pila de bonas diadas barceloninas.

Mes vingué 'l fort de la calor, y:

«Ja no m' espero més!—esclamá 'l jove.—Cap al Mas demá-passat; cap á veure 'l papá y tota aquella gent de la casa y sos contorns; cap á ésser totalment distint dels altres anys. Cap á cassar!... Sí, senyor: cap á carregarme l' escopeta de dos canons al coll y... Demá-passat será dilluns, y... dimars mateix, si volen, ja 'm tenen devant dels gossos, més formidable qu' un Nemroth.»

III

Nó l' endemá, peró sí als vuyt dias d' arrivat l' Enrich al Mas, s' organisá una brava cassera á instancias d' ell mateix, que 's dalía per mostrarse completament regenerat.

Son pare, content y ja dispost á la major benignitat, per haver obtingut l' Enrich aprobació del últim any de carrera ab la mellor nota y faltarli sols lo graduarse, acabá d' arrodonir la satisfacció que sentía veyent á son fill ansiós de pendre part en una diversió tan grata per' ell.

En conseqüencia, se posá d' acort ab alguns terratinents propers de la finca; aumentá, ab dos llebrers, la sèva canilla, y prengué y feu pendre totas las providencias necessarias pera dur á cap la projectada cassera.

*
* *

Comensava tot just l' auba á tenyir las trasparents bromas del cel d' aquella vergonyosa vermellor de las primeras horas del dia, quan ja tot lo Mas anava en renou, ab l' arribada dels convidats á la diversió, ab los preparatius de la sortida á cassera y ab los entussiastas crits y grinyols dels tretze ó catorze gossos reunits en los dos menjadors de la casa, es á dir: en lo dels amos y en lo del servey.

—Cuytém, cuytém!—esclamá l' Enrich.—Estich febrós per disparar l' escopeta. Conech qu' avuy es lo dia d' acreditarme y... m' acreditaré, papá: m' acreditaré.

—Peró ¿d' hont has tret tanta impaciencia, noy? Ho veig y no 'u arribo á creure. ¿Ets tu aquell implacable contrari de la cassa? ¿Ets aquell vivent eczemplar del partidari del repós ó de las diversions sossegadas?

Axís contestá 'l senyor Isaura, y, dirigintse als altres cassadors, afegí:

—Ja 'l veyeu! Jo no 'l conech... ¿Qu' heu de fer vosaltres?

Lo concurs somrigué. L' Enrich continuá:

—Ja ho sabeu: m' he regenerat. Lo cor me diu qu' estich cridat á un gran renom de cassador; que se 'm citará com á cassador de cap-d' ala... Aném!

—Ja, ja, ja! Aném! afegí 'l pare del Enrich.

Tots los circunstants s' acomodaren bé sobre las espatllas los arreus de cassa; nostr' héroe 's posá al devant, precedit dels gossos qu' emprengueren la correguda com esperitats, tombant lo cap á cada punt y cridant sempre ab grandíssima alegría, tot festejantse 'ls uns áls altres, esbalotats, ab camadas y fregaments de morros.

La colla comensá á fer vía pèl puig inmediat, y, seguint lo curriol que hi serpejava, arrivá al bell cim, desde 'l qual se dominava tota la gran afrau poblada y fértil, de que 'ls cassadors acabavan de separarse.

L' altra banda de puig era ja, desde poch avall, casi enterament boscosa. Los cassadors resolgueren, com de costum, dividir las suas forsas y anar ja *per feyna.* A tal efecte, cada hu d' ells prepará l' escopeta y se la colocá ó bè desdescansant en lo plech del bras esquer ó damunt l' espatlla á estil de soldat anant de camí.

Los cans, esparramantse á gust dels amos respectius, comensaren á rastrejar, y prest varen sentirse, per un cantó y altre, 'ls «Psit!... Psit!... Poch á poch!.. Poch á poch!» dirigits pèls amos, montanya avall, als impacients gossos.

L' Enrich comensá á caminar de bon ayre per l' indret qu' assignat li fou, nó lluny de son pare que no 's cansava d' admirarlo, possehit d' una estranyesa indescriptible.

A la mitjhora d' empresa la batuda, se sentiren los clapits de dos cans; seguidament, duas escopetadas y l' «aqui vá... aquí va la llebra!» de dos ó tres cassadors.

Semblant aparició y 'l no conseguir, després, matar aquella pessa de cassa, revolucionaren tota la colla. Lo pare del Enrich avisá á n' aquest que calía mudar la direcció dels seus passos; mes lo jove, engrescat ab la persecució d' un merlot que se li havía alsat, y ansiós de desfogarse seguidament, contestá al seu progenitor:

—Vagi!... vagi!... Jo vinch desseguit, papá... Vull matar el merlot. Déxim satisfer aquest capritxo. Val més merlot segur que llebra problemática.

—Peró, home...

—Sí: lo merlot es segur... ¿Veu? S' ha anat á parar sobre aquella verdissa... M' hi aprocsimo, 'l tombo, y só luego ab vostés.

No 'u hem dit encara que la qualitat predominant en lo jove ciutadá era, després del agradarli molt las noyas bonicas, la de no retrocedir fácilment quan se proposava un objecte qualsevol. La primera circunstancia es propia de tots los joves: la segona de quasi tots. L' Enrich era *un de tants*, y per çó, hauríam pogut abstenirnos de mencionar una y altra de las referidas circunstancias personals, sinó que convé consignar, altrement, que la sèva pertinacia se cónvertía en temeritat y fins en tossunoría, segons las ocasions y segons las diadas.

Lo jove Isaura seguí, donchs, per avall, ab èxtremada precaució, absorvit, completament absorvit per lo desitj, que 's convertí en ansia y, als pochs moments, en afany de matar l' esquerp aucell del plomatje negre y del bech d' or, que diría un poeta.

Al acostarse á la verdissa, nostre amich redoblá l' escrupulós cuidado ab que s' hi anava acostant. Ja, ajupit y contenint sa respiració, alsava l' escopeta per' apuntar, quan lo merlot emprengué vol cap á molta major distancia del lloch en que 's trobava.

L' eccitació del amor propi del Enrich no tingué aturador. Dret, resolut y precipitadament va empendre l' impetuós jove la segona tanda de

persecució. L' aucell ja comensá á semblarli un sér dotat de rahó,—sense dexar d' ésser aucell,—que 's volía burlar de sa constancia, y sentí fallera de venjarse, tant més recalcitrant, quant més combatuda en sí matexa y més dilatada en son desfogament.

Havía anat l' aucell molt y molt enllá, perdentse casi de veure, y l' Enrich hi aná corrent com un desesperat. Va caure una vegada, va espinarse tres ó quatre y 's va cansar moltíssim, no sóls per la llargaria de la distancia, sinó perque no pogué salvarla dretament, sinó donant algunas voltas.

A la fí de sa correguda's trobá vora un torrentet de mansa corrent, que 'n deyan «dels sastres» ab referencia als insectes, semblants á las aranyas, que 's veyan bellugar damunt la superficie de l' aygua.

Ja 's disposava l' Enrich á passar lo sobredit torrent ab un salt,—á falta de bon pas,—quan un tros amunt y á la matexa margenada en que s' esqueya, va veure, entre las bellugosas clarianas del bosch, una noya tan gentil y graciosa, que 'l jove s' aturá en sech, cayentli l' arma de las mans. A l' acte en que tal li succehí, la xicota, (qual procedencia de ciutat se notava á copd'ull,) apoyá la culata d' una elegant y menuda

escopeta á sas espatllas, dirigint lo canó á l' altra part de torrent, disparà y 'l tret passá, obliquat, devant del Enrich. La noya acabava de fer foch al merlot, perseguit inútilment per lo jove y no vist per aquest, á pesar de tenirlo molt més prop que la senyoreta cassadora.

En cambi, l' Enrich va veure caure l' aucell anhelat, y, saltant com un gimnasta á l' altre marge de torrent, va corre á recullirlo. ¡No havía reparat l' infelís minyó qu' á la noya l' acompanyava un gos! Aquest, més rápit que l' Enrich, arrivá al lloch de la mort del aucell, quan lo jove l' agafava. Lo gos se llensá furiós contra 'l desventurat, li clavá una dentellada á la pantorrilla, (protegida, afortunadament, per una rossa polayna) y Dèu sab lo mal que li hauría pogut fer, á no acudirhi, reptant á la bestia ab grans y enérgichs crits, la tendra y boniquíssima mestressa, á la que presentá 'l merlot nostre ruborisat amich.

—¡Ah, senyoreta! Vosté ha sigut més ditxosa que jo en matarlo, peró... peró jo no cambiaría la sort que tinch en aquest moment, oferintli 'l *cos del delicte,* per res del mon.

Axís digué l' Enrich, tartamudejant y com enlluhernat per la gentilesa de la noya. Aquesta va respondre ab un deliciós peró gens desinvolt ayre de franquesa:

—Senyor meu, estich molt agrahida á la galantería que m' ha demostrat y que 'm demostra. Vosté es molt amable.

L' Enrich no sapigué qué replicar. La gracia d' aquella apareguda 'l dominava y 'l tenía com atontat. May, ó, á lo ménos, desde criatura, no s' havía sentit tan vergonyós, tan... col-legial. Semblava esporuguit de veure la petita escopeta, com si hagués de ferli foch, en mans de sa duenya.

Realment aquella xicota, sens ésser lo que se 'n diu «una real dona», presentava un conjunt elegant, de bon dibuix y mellor colorit. En sa cabellera negra y recullida tota, ab gens d' artifici, una vermella rosa hi fatxendejava ab tot l' ergull d' una rosa que 's fa dir senyora; lo rostre era format per ondulacions modestas y suaus á més no poder; los ulls... dels ulls ne parlaría una hora seguida, y al cap-de-vall no 'n diría més que petitesas, de tantas cosas grans que voldría dirne; las galtonetas, la boca, los contorns del cos, los peus descoberts: tot ben trobat com una bella cansoneta d' amor.

Sentintse dir «molt amable» per aquella boca n' hi havía per quedarse com se quedá l' Enrich: mut y etzarat.

Al cap de curts moments, empero, una sa-

ludable reacció s' apoderá de l' ánima de nostre jove y tingué sa boca esma pera dir, acariciant al gos qu' havía intentat mossegarlo, reconciliat ja ab ell per amor de la donzella:

—De modo, senyoreta, que... ¿vosté es aficionada á la diversió de cassar?

—Aucells y res més qu' aucells;—contestá la noya.—No 'm dedico á la cassa major, reservantla per vostés. Si jo fos home...

—¿Iría á casseras en gran?

—A totas las que se 'm presentessin.

—Ja no 'm penadexo del meu nou modo d' apreciar tal diversió. Avans jo aborría las casseras; fa dos mesos vaig resoldre que m' agradessin; avuy he représ l' abandonat aprenentatje; ara... ara ja deliro per cassar eternament, y... sobre tot...

—Sobre tot... ¿qué?

—Merlots.

—¿Y que 'ls hi matin els altres?

—Las altras.

La conversació prengué, com se veu, un carácter bastant alarmador per part del Enrich, qui s' atreví á indicar molt respectuosament:

—¿Sentémnos, senyoreta? Estich molt fatigat.

Ella, per tota contestació, va donar un cop d' ull al entorn, y escullint lo tros d' herbey més

sahonat, va sentarse. L' Enrich s' instalá prop de la desconeguda, y 'l gos, qu' era un galan perdiguer de color de castanya ab clapas cendrosas, s' acomodá als peus de la senyoreta en actitut observadora, vibrantli á cada punt las amplas y penjants orellas.

—Endemés,—digué l' Enrich ab crexent desembrás,—jo no havía tingut may la ditxa de trobarla á vosté per aquexos voltants, ni sabía... No será indiscreció preguntarli si es filla del nou adquisidor del Mas dels Roserars. La rosa que fan lluhir los magnífichs cabells de vosté...

—No só filla: só nevoda; pero m' estima éll lo mateix que si jo fos sa...

La noya no acabá la frase. Una gran cridoria de gent y de gossos y un gran retruny d' escopetadas va sorpendre á l' amable y ja un bon xich enamorada parella.

Los crits eran dels cassadors, companys del Enrich, y venían á ésser, com avans, los de: «aquí va! aquí va la llebra!...»

S' alsá l' Enrich, com tocat per una eczalació, prengué l' escopeta, la posá al punt de dalt y, somrihent ab la vivesa de la confiansa que l' animava, esperá. La llebra era formidable, aparegué botant com un mal esperit; lo jove dispará, y aquella, fent una especie de cap-girell poch

ayrós, caygué ferida de mort. Lo perdiguer aná á agafarla y la presentá á sa gentil mestressa, la qual la va pendre y entregar al Enrich, ocasionant un mormuri de recansa al fidel ca.

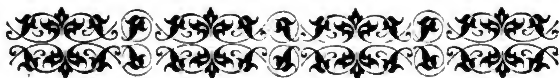

Ja 'us debeu figurar l' alegríssima sorpresa, axís del pare del Enrich com de tota la comitiva. Fou tan natural, com natural va ésser que llebra y merlot fossen menjats, ab altras pessas de cassa que 's mataren, en una fontada á la que varen assistir, convidats y de molt bon humor, la senyoreta y son oncle.

Lo demés que succehí, al cap d' alguns mesos de la fontada y un cop graduat l' Enrich, nos ho dirían... á certa Parroquia y á cert Registre civil. ¿M' entenéu, eh? Lo que importa es consignar que l' Enrich es avuy un cassador de primera classe, y que, cumplintse 'l seu ideal, per tots los voltants del Mas se 'l retrau com á cassador de cap-d' ala.

En cambi, la sèva senyora no cassa ja, ni sóls aucells, desde que va cassar... al sèu cassador.

EN JOAN SOT

(POPULAR)

I

Era un home que possehía moltas riquesas, las quals, com vingudas li fossen per heretament—que vol dir travall dels passats,—no conduhía com aquells qu' ab llur suor se las han afanyadas.

Sia com se vulla, lo fet es que 'n Joan Sot tenía un cor dòls y carinyós, com solen poch los afalegats per bona sort. No hi havía ningú per Figueras, y, si massa dir me feu, per l' Ampurdá, que no posés als núvols la bon' ánima de 'n

Joan, y més qu' altres, los amichs, ab qui mostrávas tothora generós á tot esserho.

Contarvos vull, donchs, l' historia de 'n Joan Sot, perque ab los amichs, com ab las flors, no 'us hi requi la prudencia, puix las espinas solen ésser amagadas.

Veus aquí que lo de 'n Sot, ab divertiments y tabolas, se 'n aná d' en mica en mica riu avall.

Que tenía lo cor bondadós, com 'us sò dit, ho prova ben bè la malencolía de la pobressalla, veyent que son protector ab tan poch seny tot s' ho malversava.

—¡Pobre senyor! ¡tan carinyós que 's mostrá ab mon pare quan patí las febras!...—deya l' un.

—¡Dèu meu, Dèu de pietat!—clamava l' altre; —tant que nos afavorí quan me malmená lo bras aquell malehit brancám!...

—Nostre Senyor l' encamini!—feya una pobra mare, á qui donat li havía en Joan tantost tot un parament de casa.

Y ab aquexos y altres consemblants mots, recordava cadahú una ó altra mercé, y planyías del mal indret per que 'n Sot caminava. Y tot axó no tant per la recansa de que la font de las bondats s' anés axugant, com per ver y natural sentiment de l' ánima: cosa que no semblará gens estranya á qui no menysprea 'l tracte ab la gent pobra.

D' en xich en xich, segons contantvos anava, s' axugaren las doblas, y ab la bossa las bonas caras y las alabansas, fins que alabansas, bonas caras y bossa alhora quedaren axutas.

Bè recordava als amichs lo malaventurat Joan las bondats y lo desprendiment de quan era rich: un suspir, que ni del cor exía, y un axecament d' espatllas, eran totas las contestas que 'n rebía.

«¡Amichs, falsos é ingrats amichs!—s' esclamava 'l pobr' home;—quí coneguts vos hagués quan podía aprofitármen!... Qué hi farém:—anava dihent y aconhortantse, com podía, ab sa mala fortuna;—més val tart que may: quí sab si un jorn ó altre podrá servirme l' esment que prench de vostras traydorías! Dèu m' aydará.»

Y veuréu cóm succehí, que Dèu, encara que sovint nostres pobres ulls no 'u vejan, afavoreix al desventurat qu' ab bon cor l' invoca.

La pobresa es mare de la llestesa, y 'n Sot tinguéla en procurar pèl *devallador*, quan gens ni mica li restá de son patrimoni.

Travallant, gastant poch y estalviant més, adquirí lo que, desde que comensá á venir á *ménos,* arbitrat havía pera quan arrivés á *góta*.

Ajustá, donchs, com pogué, unas quantas pessetonas, se comprá un guitarró, se 'l penjá á l' esquena, y sortí á córrer mon pera viure com los

aucells als qui Dèu Nostre Senyor serva la vida pera que alegrin la terra ab llurs canturias.

Un jorn, dematinet,—perque la vergonya fa pahor á tothom—y á la fresca—perque lo benestar del cos poch ó molt distrau las penas de l' ánima;—dematinet y á la fresca, dich, exí nostre desgraciat Joan, del poble, y tot *alo*, *alo*, se n' aná per mont enllá, sens girar cap enrera, pera estalviarse llágrimas que hauría prou menester, segons lo cor li deya y á tots nos diría en cas semblant. Mes no pogué abstenirse de tombarlo, quan fou al bell cim d' un serrat, (bonich com somni de noy, que vá d' assí d' allá entre objectes alegres), aprés del qual no tornaría á veure 'l lloch hont fou bressolat. Y dihém assó, perque si á nosaltres nos es vinguda la pensa del bressol, imaginantnos lo pobr' home, més debía acudírseli á n' ell que patía la recansa. Agenollat, donchs, y mirant sa patria, com contempla una mare al fillet que se li mor en brassos, digué:

«¡Adéu, regalada terra, més regalada pera mí, que 't perdo de mal grat! Adéu siau, amichs... amichs d' altres temps, en que jo tenía l' esqué de las doblas pera que me 'n fosseu!... Dèu vos ho pach, com jo 'us ho perdono.»

II

Anys y anys feu 'n Joan Sot, cantant sas grans desventuras; empero eran tan bons lo cor y la veu ab que ho feya, y tanta trassa tenía en traure gemechs del guitarró (que ja es tan trist de sí, y que, tenint per amo 'n Sot, se n' havía tornat encara més) que, com d' en mica en mica s' ompla la pica, á la fí guanyá una galant picassada, ab la qual retornar pogué lleument á sa terra, hont, aprés de trobats los *amichs* d' aquell temps, qu' est perdonats havía, y dadas grans mercés per l' esperiencia que avinenta li feren, acensá un petit mas ab sa bonicoya caseta, en qual porta s' hi feu esculpir los següents mots:

QUÍ VULLA ESSERME AMICH
PROVARME DEU
QUE NO TÈ TANTS VICIS COM JO.

Al vessarse l' auba pèl cel; quan sembla anyorar la Naturalesa prou alegría pera celebrar las glorias de Qui la manté,—com manca al esperit dels homes prou sentit per' entendrho,—solía obrir en Joan Sot la finestra de sa cambra, y cantar, acompanyantse ab lo seu guitarró, únich

y fidel amich, moltas follías ó corrandas tretas durant son pelegrinatje per los camps de la miseria.

Jo no las retrauré avuy, com temps enrera vaig ferho en altre lloch, perque aquí no venen gayre al cas; peró sí diré que la vida del combatut ampurdanés ha quedat, entre la gent del poble, com una de las més eczemplars. Per çó son á dotzenas de dotzenas los pares y mares que, al veure en *perill d' amistat* á llurs fills, los hi recordan aquella eczistencia, si bè afegint:

—¡Y pensa, noy, que tu no sabrías, ben segur, fer sonar guitarra ni guitarró ab tanta maravella com en Joan Sot!

Fi de las Escenas

DESPEDIDA

Voldría, amich lector, que vostre goig, al llegir las Escenas referidas, hagués sigut tan viu com lo qu' he sentit jo retocantne algunas, publicadas avans d' ara ab lo mateix ó ab divers títol, [1] y escribint las novas.

---

1 Desde que per primera vegada vejéren la llum pública las pocas Escenas á que 'm referexo, s' ha donat á conéxer alguna composició literaria en que s' hi descriuhen costums iguals ab forma semblant. No acuso ab axó

Totas m' han servit d' ocasió pera fer reviure recorts agradosos, com una soleyada al hivern ó com una ocasió de correspondre á mercés rebudas de la vera amistat.

Ja penso que no dech alimentar l' indicada pretensió, mes crech no pecar d' inmodest presumint que hauréu trobat bo: primerament, en que no m' haja dexat portar d' un optimisme innecessari, esgarriat y contraproduhent tantost sempre; segonament, en que haja procurat, sense separarme de m' aspiració á l' unitat literaria del llibre, que no sia sóls gent pagesa la qu' en ell hi figura; y tercerament, qu' haja posat á contribució algunas narracions d' assumpto popular, á

---

de plagiari á ningú, sabent quán fácils son las coincidencias y las reproduccions involuntarias de conceptes y descripcions agenas; mes crech obrar justament al reclamar un dret de prioritat. Citaré sóls la noveleta que titulo *Desavinensa*, (escrita y publicada molts anys há), hont se descriu un casament á fora, tal com lo descriguí al donarla á l' estampa per primer cop, es á dir, sense que la lectura de cert travall posterior,—hont també apareix vivent la dita costum,—m' haja servit per esmenar ni rectificar gens lo meu.

fí d' evitar la monotonía del travall de ma sola imaginació, fins donantli per basament variadas y características costums y figuras del camp.

L' optimisme sistemátich, com l' entussiasme que podrían dirne *de rúbrica,* crech, ab major convicció cada dia, qu' es un dels eccessos més perjudicials, sobre tot quan la realitat no es tan llunyana que no 's puga trobar, observar y comprovar fácilment. Bè que s' idealisi lo que 's descriu; bè que las combinacions de personas y cosas representadas obehexin á un modo de veure artístich y nó solzament fotográfich; mes semblant teoría opino que no deu pas conduhir, á quí 's presenta com á escriptor de costums, al aludit eccés. Si es cert que de l' abundancia del cor parla la boca, no n' es ménos que la massa abundó d' entussiasme malmet las ideas, com l' eccessiva abundó de pluja malmena las llevors y fins cuyda negar los esplets.

Poch diré pera justificar ma creencia relativa á que se 'm senti grat de no haver fet sortir en las planas de mon llibre figuras de pagesos esclussivament. Apart de que axís

no hauré incorregut ab tanfa facilitat en penosas repeticions, haurán guanyat, sens dupte, mos quadros en varietats de tons y de matisos, y 'l llibre, en conjunt, deurá ressentirse ménos del vici d' amanerament, un dels més temibles per la facilitat d' incorrhi.

Respecte á la barreja d' assumptos de pura invenció ab alguns de populars, bastará donar per aduhida la matexa consideració anterior, refermantla ab la de que un escriptor tan notable com don Francesch P. Briz m' ha invitat á seguir aquell sistema ó plan ab duas obras ben apreciables, [1] á quals mérits,—absolut y d' antecedencia al present llibre,—me complasch en fer tota la justicia que 's merexen.

Si he lograt realisar mos intents; si mon llibre, en general, vos hagués produhit, car lector, lo bon efecte que duas curtas Escenas contingudas en ell han causat recientment á un respectable Jurat á qui vaig remétrelas com á mostra, y que las ha

1 *La Panolla* y *La Roja*.

premiadas, [1] ma satisfacció no tindría límits. Mes solzament hajan conseguit distráurevos y fervos pensar una mica, ja 'm podré donar y 'm dono per molt content, y despedirme, com se despedexen sempre nostres bons pagesos:

Fins á un' altra diada, si á Dèu plau.

Barcelona 31 de maig de 1878.

1 Me referesch al certámen celebrat, ara fa poch, á Montpeller. Las duas narracions distingidas son las tituladas *La Molinera Blanca* y *Memorias d' un Sardanista*.

ÍNDICE

OBRAS CA[illegible]

[illegible] RIERA Y BER[illegible]

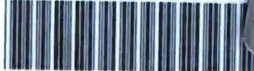
[illegible]

ESCENAS DE LA VIDA PAGES[illegible]
DEU NARRACIONS. *(Premiadas[illegible]*
LOS COMEDIANTS DEL SENYOR[illegible]
CANSONS DE NOYS Y NOYAS[illegible]
CANSONS DEL TEMPS[illegible]
MEL Y FEL, poesías[illegible]
LA FILANERA, cansó.
CARITAT, drama en quatre a[illegible]
BERNAT PESCAYRE, [illegible]
LA MAJORDONA, [illegible]
L'AVI, quadro dramátich, [illegible]
LAS VEHINAS, comedia en [illegible]
LO TESTAMENT DEL ONCLE [illegible]

ADMINISTR[illegible]
TEXIDÓ Y [illegible]
BARCELONA[illegible]
[illegible]

LA MONJA, de D. Joseph Rodoreda, [illegible]
[illegible] castellana de D. V. [illegible]
[illegible] Música de D. J. Rodoreda, per [illegible]

BIBLIOTECA DE CATALUNYA
1001914728

